

Tutkimus kirjoittamisen tilan luomisesta:
subjunktiivi, flow, rituaali ja habitaatti

Nasti Rings

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

kevät 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Nasti Rings	
Työn nimi – Title Tutkimus kirjoittamisen tilan luomisesta: subjunktiivi, flow, rituaali ja habitaatti	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus (kirjoittaminen)	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 90
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkin luovan kirjoittamisen tilan luomista. Hahmotan, mistä tekijöistä se muodostuu ja millaisessa suhteessa nämä osatekijät ovat toisiinsa. Erityisen kiinnostunut olen siitä, millainen on pitkään jatkunut luovan kirjoittamisen tila erään tarinan osalta, ja millä tavoin pitkäaikaisuus ja jatkuvuus ovat vaikuttaneet tuohon tilaan. Pro gradu -tutkielmani on autoetnografinen tapaustutkimus ja aineistona toimii työskentelypäiväkirjani, jota pidin vuoden ajan pitkään kirjoittamani tarinan parissa työskentelystä tätä tutkielmaa varten.</p> <p>Luovuutta lähestyn psykologian näkökulmasta: Mihaly Csikszentmihalyin mukaan luovuus on prosessi, jonka kautta muutetaan ja muokataan kulttuurin symbolista aluetta/piiriä (esim. kieli). Tarkastelen luovuutta tässä tutkielmassa enemmän subjektiivisena kokemuksena ja koettuna ilmiönä kuin ulkoa käsin todennettavissa olevana tapahtumana tai meriittinä. Luovan kirjoittamisen hahmotan Rebecca Luce-Kaplerin tavoin kompleksisuusteorian kautta. Kompleksisuusteoriassa kirjoittaminen ymmärretään ilmiönä, suhteiden verkostona, joka ulottautuu niin ihmistenvälisen vuorovaikutuksen, kulttuuristen normien kuin historiallisten prosessien ylitse aina ihmisyyden ulkopuolisiin systeemeihin saakka.</p> <p>Erittelen työssäni luovan kirjoittamisen tilan eri puolia ja osatekijöitä. Työskentelypäiväkirjan analyysin pohjalta huomasin luovan kirjoittamisen tilan kokonaisuuden muodostuvan useista erilaisista luovuuteen liitetyistä tiloista. Näitä eri luovia tiloja tarkastelen teoriakirjallisuuden kautta suhteessa toisiinsa. Käsittelen luovan kirjoittamisen tilan kahta piirrettä, vapautta ja leikkiä, Csikszentmihalyin flow-tilan, Rebecca Luce-Kaplerin subjunktiivisen tilan sekä rituaalin (Schechner; Whish-Wilson) käsitteiden kautta. Tarkastelen tutkimani luovan kirjoittamisen tilan suhdetta kirjoittamisympäristöön ja avaan tätä holistista suhdetta Graeme Harperin habitaatin ja habitaation käsittein. Lisäksi sukellan ideoiden tilaan ja siinä ohessa kirjoittamisprosessiin, jolloin tarkastelussa apunani ovat erilaiset luovien kognitiivisten prosessien käsitteet (Russ; Fromm) suhteessa Charlotte Doylein fiktion maailman ja kirjoittamisen maailman käsitteisiin.</p> <p>Erilaisia luovia tiloja on tarkasteltu usein toisistaan erillisinä tiloina. Tämä on ollut tarpeellista eri tilojen erityispiirteiden määrittämiseksi ja tunnistamiseksi. Tutkielmassani hahmotan kuitenkin erilaisten luovien tilojen välisiä suhteita ja sitä, miten ne yhdessä muodostavat kokonaisvaltaisen ja monitahoisen luovan kirjoittamisen tilan. Tuon siis eri luovan tilan käsitteet yhteen työkaluina, joiden avulla hahmotan luovan kirjoittamisen tilan kokonaisuutta.</p>	
Asiasanat – Keywords Luova kirjoittaminen, luova tila, flow, subjunktiivi, habitaatti, habitaatio, rituaali, kehollisuus, affektit	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto; Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

1 Sisällysluettelo

JOHDANTO	4
2 LUOVAN KIRJOITTAMISEN TUTKIMUS	11
2.1 AUTOETNOGRAFINEN TAPAUSTUTKIMUS	13
2.2 TUTKIMUSKYSYMYS	16
2.3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
3 KIRJOITTAMISEN MENTAALINEN TILA: VAPAUS JA LEIKKI	21
3.1 SUBJUNKTIIVINEN TILA: ARJEN RAJOJEN TUOLLA PUOLEN	23
3.2 FLOW-TILA	27
3.3 RITUAALI TURVAA SUBJUNKTIIVISEN TILAN JA SIIRTÄÄ FLOW-TILAAN	35
4 LUOVAN KIRJOITTAMISEN YMPÄRISTÖ	41
4.1 HABITAATTI: LUOVAN KIRJOITTAJAN ELINYMPÄRISTÖ JA KIRJOITTAMISEN KASVUPAIKKA	42
4.2 HABITAATIO: LUOVAN KIRJOITTAMISEN YMPÄRISTÖN ASUTTAMINEN JA KEHOLLISUUS	51
5 IDEOIDEN TILA JA KIRJOITTAMISPROSESSI	59
5.1 LUOVA ONGELMANRATKAISU LUOVASSA KIRJOITTAMISESSA	60
5.2 IDEOIDEN SYNTY ELÄÄ YHTEYDESSÄ SUBJUNKTIIVISEEN TILAAN	66
6 KIRJOITTAMISEN TILAN PITKÄAIKAISUUS JA JATKUVUUS	72
6.1 MUISTI JA LUOVUUS: TUNTEIDEN JA KOKEMUSTEN AJATTOMUUS	73
6.2 PITKÄAIKAISUUS JA INTUITIO: VAIKUTUKSET SUUNNITTELUUN JA LUOMISEEN	79
6.3 PÄÄTÄNTÖ: PÄÄTTYMÄTÖN KIRJOITUSPROSESSI	82
LÄHTEET	88

Johdanto

Tämä tarkastelu saa pohtimaan, mitä kaikkea pidän kirjoittamisena: mitä kaikkea sisällytän kirjoittamisen tilaani ja mihin kaikkialle se ulottuu.

Työskentelypäiväkirja 2.2.2015

Kirjoittamisen luova tila itsessään on jotain, mikä on askarruttanut ihmismieltä ja innoittanut jo Aristotelesta lähtien kautta aikakausien yrityksiin hahmottaa sille muotoa. Nämä aikakautensa uskomusten ja tieteen mukaiset yritykset saada tietoa kirjoittamisen tilan osatekijöistä ja toimintatavoista ovat kukin piirtäneet näkyviin omanlaistaan kuvaa luovasta tilasta. Usein näin monisyisiä kysymyksiä on helpompi lähestyä purkamalla ne osiin, hermoimpulsseihin, soluihin ja lihaksistoon, mutta tällainen paloitleminen tarjoaa vain yhdenlaista tietoa. Osiin purkaminen ja liikkuvien osien toimintojen kuvaileminen tuo kyllä näkyviin rakenteelliset tosiasiat, mutta jättää uupumaan kokemuksen ja vaikutelman. Sen, mihin eliö käyttää liikkuvia osiaan, kuinka ja miksi se elää olomuodossaan niin kuin elää.

Vaara tästä kolkutteli mielessäni lähtiessäni tutkailemaan oman luovan kirjoittamisen tilaani. Tämä pro gradu -tutkielma sai alkunsa kiinnostuksesta selvittää, millainen on luovan kirjoittamiseni tila erään tarinan suhteen, jota olin tutkimuksen toteuttamishetkellä kirjoittanut jo lähes 12 vuoden ajan. Ote kyseisestä tarinasta toimii myös tämän pro gradu -työn luovana osuutena.

Puhuessani luovan kirjoittamisen tilasta tarkoitan tässä tutkimuksessa sekä fyysisistä että mentaalista, sisäistä että ulkoista tilaa, ja tilaa, joka syntyy näiden välisessä vuorovaikutuksessa. Puhuessani tässä tutkielmassa kirjoittamisesta viittaa aina luovaan kirjoittamiseen. Käsittelen kirjoittamisen tilaa laajana ulkoisen ympäristön ja kirjoittajan sisäisen maailman yhteenkietoutumana, vuorovaikutuksena. Se on tässä tutkielmassa kaikki ne tekijät, jotka tavalla tai toisella rakentavat, ylläpitävät, mahdollistavat tai rikkovat kirjoittamisen tapahtumaa niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Se kattaa tilan fyysinen ympäristön tietokoneesta ja kirjoitusympäristöstä mielensisäisiin liikkeisiin, aina ideoiden kehkeytymisestä

flow-tilaan. Se on laajassa käsityksessä se tila, jota kirjoitettaessa asutetaan, jossa kirjoittaminen tapahtuu.

Erityisen kiehtovan tutkimuskohteen tarinan ympärille rakentuneesta luovan kirjoittamisen tilastani tekee sen pitkäaikaisuus ja jatkuvuus: tarinan kirjoittamisessa vuorottelevat aktiiviset, luovat kirjoittamisen kaudet ja passiivisemmat hauduttamiskaudet, mutta koskaan kirjoittaminen tai yhteys tarinan maailmaan ei katkea. Ei ole katkennut tähänkään päivään mennessä. Miten tällainen luovan kirjoittamisen tila on rakentunut ja millaisten osatekijöiden vuorovaikutuksesta se on syntynyt?

Tarina – johon viitataan tässä tutkielmassa vain tarinana, sillä koen, että sen nimeäminen nostaisi sen turhan korkeaan asemaan, kun tarkoituksena on tarkastella luovan kirjoittamisen tilaa, ei tarinan kirjoittamista – on genreltään fantasiaa, tarkemmin määriteltynä melko tyypillistä porttifantasiaa. On kuitenkin olennaista mainita, että tarina sai aikoinaan alkunsa puhtaasta kokeilunhalusta kirjoittaa pitkä tarina. Ystäväni kanssa pohdimme, millaista olisi kirjoittaa pitkää tarinaa (siihen mennessä olimme kirjoittaneet lähinnä lyhyitä, novellimaisia tekstejä) ja toistemme yllyttäminä ryhdyimme kumpikin kirjoittamaan omaa tarinaamme. Ystäväni lopetti muutaman kuukauden jälkeen, löydettyään taiteelliselle ilmaisulleen toisen kanavan, mutta jatkoin tarinan kirjoittamista, kehittelemistä ja syventämistä.

Tarinani ja sitä kautta koko luovan kirjoittamiseni tila sai syntynsä ajatuksesta ”mitä jos?": mitä jos tyttö löytäisi ullakolta oven, jonka takaisessa maailmassa hän voisi liikkua oven kautta minne hyvänsä? Jatkoin tarinan kirjoittamista läpi teinivuosien ja varhaisaikuisuuden, monien elämäntilanteiden ja vaihtelevien haasteiden. Tarina kulki mukani, arkeni rinnalla muuttuen ja muovautuen, kehittyen ja kasvaen sitä mukaa kun itsekin kasvoin ja maailmani laajeni. Niiden vuosien aikana, jotka olen tarinani parissa temmeltänyt, on tarina ja sen hahmot muuttuneet, kerrostuneet ja saaneet uusia merkityksiä. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista todeta myös se, että tunnistan käsitelleeni henkilökohtaisen kasvuni ja kehitykseni

joitakin solmukohtia tarinan kirjoittamisen kautta, mutta kovin tiedostamattomalla tasolla – yhteydet olen voinut huomata vasta jälkikäteen, joskus vuosiakin myöhemmin. Kuitenkaan en lähde tässä avaamaan niitä henkilökohtaisen kehitykseni haasteita, joita olen tarinan kirjoittamisen kautta käsitellyt, saaticka tarkkoja käsittelytapoja, sillä se veisi tutkielman painotuksen pois luovan kirjoittamisen tutkimuksen piiristä psykologian tutkimuksen puolelle. Eikä se olisi millegään osapuolelle mielekäästä tässä yhteydessä. Tämän aspektin olemassaolo on kuitenkin olennaista todeta, sillä tarkastelemani luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuuteen ja jatkuvuuteen liittyvät vahvasti affektit, muistot ja tunnemuistojen hyödyntäminen luovuuden raaka-aineena.

Lähestymiseni kirjoittamiseen on aina ollut hyvin intuitiivinen ja tunnepohjainen. En ole erityisemmin eritellyt omia kirjoittamisen tapojani tai tyylejäni kylmän analyttisesti – jokin minussa on aina vältellyt sitä, sillä ajatus kirjoittamisen paloittamisesta erillisiin tutkailtaviin palasiin on tuntunut epämukavalta. Olen kammonnut erittelyn ja paloittamisen vievän jotain olennaista soljuvasta kokonaisuudesta, jona käsitan ja koen luovan kirjoittamisen. Vastahankaisuuteni kohdistuu mielikuvaan siitä, kuinka elävä olento on tapettava ennen kuin sen voi paloitella ja avata perusteellista tutkailua varten. Olen pelännyt vieväni kirjoittamiseltani sen hengen.

Kuitenkin, jos haluaa saada selville, miksi jokin luovan kirjoittamisen tila on kehittynyt näinkin pitkäaikaiseksi, on ensin tarkasteltava sen osatekijöitä ja eri piirteitä. On ymmärrettävä, kuinka eri osat toimivat yhdessä ja ovat vuorovaikutuksessa, jotta voi nähdä, miten kokonaisuus rakentuu ja toimii. Pidän pitkäaikaisuutta ja jatkuvuutta mukana kautta tutkielman, mutta jotta kirjoittamisen tilaa voi ymmärtää, on aloitettava sukeltamalla siihen, mikä, mitä ja millainen kirjoittamisen tila on. Jotta voi ymmärtää pitkäaikaisuuden vaikutuksia, on ensin tarkasteltava, millainen kirjoittamisen tila ylipäänsä on ja kuinka pitkäaikaisuuden mahdollistava jatkuvuus on syntynyt. Kenties ne ovat tulleet oleviksi vapauden ja leikin

mahdollistamina ympäristössä, joka tukee mentaalisia ja fyysisiä edellytyksiä luovuuden ja flown hetkiin, jotka ovat arjen piirissä harvinaisia.

Näitä pitkäaikaisuuden piirteitä lähdin selvittämään autoetnografisen (Hayano 1979) tapaustutkimuksen (1986) kautta. Autoetnografinen metodi nostaa etualalle narratiivin itsestä eli itseä havainnoivan kerronnan yksilön henkilökohtaisesta kehityksestä (Reed-Danahay 2002, 407). Luovan kirjoittamisen tutkimuksen puolelta käytän tässä pro gradu -tutkielmassani aineistonkeruussa ja analysoinnissa mukailen *protocol analysis* -menetelmää, joka tarkoittaa yksityiskohtaisten muistiinpanojen tekemistä kirjoittajan toiminnasta ja prosesseista kirjoitustapahtuman aikana (MacRobert 2013, 59). Olen toteuttanut tätä pitämällä yksityiskohtaista, mutta melko vapaamuotoista työskentelypäiväkirjaa. Vapaamuotoista sen tähden, etten vielä tutkimusta aloittaessani halunnut rajata kirjoittamisen tilastani tarkasteltavia alueita, sillä halusin saavuttaa kokonaiskuvan ja ymmärryksen tästä erikoislaatuisesta tilasta.

Työskentelypäiväkirjaa analysoimalla olen tunnistanut luovan kirjoittamiseni tilan koostuvan useista erilaisista luovista tiloista ja näiden välisestä vuorovaikutuksesta. Tämän tutkielman luvuissa käyn läpi teoriaa luovan kirjoittamisen erilaisista tiloista, ja näiden teorioiden yhteydessä havainnollistan työskentelypäiväkirjamerkintöjen kautta niitä tapoja, joilla kyseinen tila toteutuu luovassa kirjoittamisessani ja rakentaa sitä monisyistä kokonaisuutta, jota kutsun luovan kirjoittamiseni tilaksi.

Tässä tutkielmassa hahmotan, mistä kirjoittamisen tilani koostuu ja mitkä ovat sen eri osatekijät. Hahmotan jaottelun kautta luovan kirjoittamisen tilani luonnetta ja olemusta, ja sitä, miten sen eri puolet asettuvat toistensa yhteyteen ja muodostavat luovan tilan. Tarkastelen kokonaisuuden eri puolia käyden keskustelua teorian, käytännön ja havaintojen kesken. Ratkaisu mahdollistaa kunkin luovan tilan piirteen erittelyn sen edellyttämällä syvyydellä ja tarkkuudella, sekä eri tilojen (esim. habitaatin ja subjunktiivisen) välisen vuorovaikutuksen todentamisen. Piirrän myös näkyviin vaikutussuhteita ja kytköksiä näiden eri tekijöiden välillä.

En pyri hiusten halkomiseen, vaan kokonaiskuvan hahmottamiseen. Tutkielman tavoitteena on hahmottaa kokonaisuudessaan, millainen kyseinen kirjoittamisen tila on ja kuinka se toimii.

Luovan kirjoittamisen prosessia tarkastellaan tässä tutkimuksessa niiltä osin kuin se liittyy tarkastelun kohteena oleviin kirjoittamisen eri tiloihin. Prosessi itsessään ei ole suoranaisten tarkastelun kohteena, vaikka onkin erottamattomasti sidoksissa luovan kirjoittamisen tilaan. Tämä keinotekoinen rajanveto juontuu halusta estää tutkielmaa paisumasta täysin hallitsemattomiin mittoihin. Joten vaikka luovan kirjoittamisen prosessi on se happi, jota luovan kirjoittamisen tila tarvitsee elääkseen, kukoistaakseen ja hengittääkseen, on se niin punoutuneena jokaiseen tässä tarkastelemaani tilaan, ettei sitä ole mielekästä tarkastella erillisenä, vaan suhteessa jokaiseen niistä.

Tämän laatuinen tutkimus ei tietenkään ole ongelmaton. Kysymykset objektiivisuudesta ja luotettavuudesta ovat vahvoina läsnä kautta tutkimusprosessin. Luontevasti tutkimuksessani ei liity eettistä ongelmaa tutkimuskohteen itsemääräämisoikeuteen ja suostumukseen, sillä autoetnografinen tutkimusote ratkaisee tällaiset kysymykset tutkittavan ollessa tutkija itse (Murphy & Dingwall 2002, 345). Tutkijan on kuitenkin otettava askel taaksepäin itsensä, kokemustensa ja havaintojensa suhteen ja tarkasteltava itseään ja löydöksiään kuin tuntematonta, toista. Tutkimuksen luotettavuus riippuu pitkälti tutkijan kyvystä ja halusta havaintojen rehelliseen kirjaamiseen ja reflektointiin.

Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta on myös huomioitava se, että jokaisen kirjoittajan tila ja tapa kirjoittaa ovat yksilöllisiä. Prosessi, tapa kirjoittaa ja kokemukset kirjoittamisen tilasta vaihtelevat kirjoittajasta kirjoittajaan. Se, mitä tutkielmani voi kertoa luovan kirjoittamisen tilasta, on kaikki suhteessa omaan yksilölliseen kokemukseeni ja prosessiini.

Samalla henkilökohtaisuus tuo tutkimukseen syvyyttä, jota ulkopuolinen ei voisi saavuttaa. Sellaiset sisäiset tuntemukset ja havainnot, joita ulkopuolinen ei milloinkaan voisi saada tutkimuskohteestaan selville, tulevat tutkimuksen ja tarkastelun piiriin. Kun kysymykset luotettavuudesta ja objektiivisuudesta kohottavat haastavasti kulmiaan, voi tutkija vastata niihin vain olemalla raakaan rehellinen ja läpinäkyvä.

Olen jakanut tämän tutkielman sen laajan aiheen hahmottamista helpottaakseni viiteen lukuun. Ensimmäinen, *Luovan kirjoittamisen tutkimus*, käsittelee lyhyesti sitä, miten luovaa kirjoittamista voidaan tutkia ja kuinka sitä tässä tutkielmassa lähestyn. Avaan tutkielman teoreettisen viitekehyksen ja tutkielman lähtökohdat tieteenfilosofisesta lähestymistavasta tutkimuskysymyksiin ja aineistosta analyysiin. Toisessa luvussa, *Kirjoittamisen mentaalinen tila: vapaus ja leikki*, käsittelen luovan kirjoittamisen tilan kahta piirrettä, vapautta ja leikkiä, flow-tilan (Csikszentmihalyi 1996), subjunktiivisen tilan (Luce-Kapler 2004) ja rituaalin (Schechner 1995; Whish-Wilson 2009) käsitteiden kautta. Kolmannessa, *Luovan kirjoittamisen ympäristö* -luvussa tarkastelen tutkimani luovan kirjoittamisen tilan suhdetta kirjoittamisympäristöön. Avaan tätä holistista suhdetta habitaatin ja habitaation (Harper 2013, 2010) käsittein. Neljännessä luvussa sukellan ideoiden tilaan ja siinä ohessa kirjoittamisprosessiin. Tässä tarkastelussa apunani ovat erilaiset luovien kognitiivisten prosessien käsitteet (Russ 2009, 2001; Fromm 1992) suhteessa fiktion maailmaan ja kirjoittamisen maailmaan (Doyle 1998).

Viidennessä ja viimeisessä luvussa käsittelen affektien ja muistin kautta kirjoittamisen pitkäaikaisuutta. Samalla vedän yhteen niitä tapoja, joilla edeltävissä luvuissa tarkastelemani luovat tilat mahdollistavat ja ylläpitävät luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuutta ja jatkuvuutta. Viiden luku toimii tutkielman päätäntönä ja teen siinä näkyviksi ne tavat, joilla nuo eri luovat tilat elävät toistensa yhteydessä ja kuinka ne affektien (Getz & Lubart 1999; Russ 2009; Bower 1981), kehollisuuden (Csikszentmihalyi 1996; Whish-Wilson 2009; Schechner

1995) ja rituaalin (Schechner 1995; Whish-Wilson 2009) kautta ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

2 Luovan kirjoittamisen tutkimus

Mikä tahansa luova kirjoittaminen edellyttää mielikuvitusta, taidon harjoittamista eli kirjoittamista ja kriittistä arviointia sekä näiden piirteiden yhteistoimintaa ja toistensa tukemista. Luovan kirjoittamisen tutkimus rakentuu tälle lähtökohdalle. (Kroll & Harper 2013, 3.) Ja koska luovan kirjoittamisen tutkimus usein keskittyy jonkin uuden luomiseen, on se hyvin käytäntökeskeistä (*practice-led*): toiminta eli kirjoittaminen on tutkimuksen keskiössä (Kroll & Harper 2013, 2).

Teoreettiselta viitekehykseltään tutkielma kulkee Luce-Kaplerin (2004) ja Csikszentmihalyin (1996) viitoittamaa tietä. Heidän ajatuksensa ja tutkimuksensa luovuudesta ja luovasta kirjoittamisesta ovat tämän tutkielman ponnistus pohjana. Luovuutta lähestyn psykologian näkökulmasta ja luovuuden määritelmän lainaan Csikszentmihalyin teoksesta *Creativity: flow and the psychology of discovery and invention* (1996). Csikszentmihalyin mukaan (1996, 8) luovuus on prosessi, jonka kautta muutetaan ja muokataan kulttuurin symbolista aluetta/piiriä (esim. kieli). Luovuutta on mikä tahansa toimi, idea tai tuote, joka muuttaa olemassa olevaa symbolista piiriä, kuten kieltä (Csikszentmihalyi 1996, 28)

Csikszentmihalyi näkee luovuuden ominaisuutena, joka kytkeytyy yksilöä laajempiin kulttuurisiin tekijöihin (Csikszentmihalyi 1996, 6—7). Luovuus tarvitsee toteutuakseen jonkin symbolisen piirin tai alueen, jossa operoida ja jota muuttaa: toisin sanoen luovuus tarvitsee jonkin symbolisen järjestelmän, jota käyttää luovasti (Csikszentmihalyi 1996, 36—41). Tämän tutkielman kehyksessä kyseinen symbolinen järjestelmä on kieli ja symbolinen alue taide, tarkemmin luova kirjoittaminen.

Luovuus ei siis tapahdu yksilön päässä, vaan hänen ajatustensa ja sosiokulttuurisen kontekstin välisessä vuorovaikutuksessa (Csikszentmihalyi 1996, 23—27). Kukaan ei ole luova yksin eikä luovuus kuki tyhjiössä: luovuus elää vaikutteista ja siitä kaikesta, mitä yksilö hengittää ja omaksuu ympäriltään osaksi kokemusmaailmaansa ja tulkitsee omalla,

yksilöllisellä tavallaan (Csikszentmihalyi 1996, 7—8). Ilman virikkeitä ja mahdollisuuksia uteliaisuuteen, luovuus kuihtuu (Csikszentmihalyi 1996, 11). Näin ollen luovuus ja aidosti luovat ajatukset ja keksinnöt rakentuvat aina vanhan ja opitun mutta sittemmin murretun ja uudeksi jäsennetyn kautta (Csikszentmihalyi 1996, 8).

Csikszentmihalyin määritelmästä poiketen tarkastelen luovuutta tässä tutkielmassa enemmän subjektiivisena kokemuksena ja koettuna ilmiönä kuin ulkoa käsin todennettavissa olevana tapahtumana tai meriittinä. Tätä perustelen sillä, etten tarkastele tutkielmassani erityislaatuisia, isolla alkukirjaimella Luovia ihmisiä, vaan itseäni luovana yksilönä. Siinä missä Luovuus on pitkälti ulkoisten tekijöiden (mm. viiteryhmän, alan asiantuntijoiden tunnustuksen, resurssien ja esteettömyyden) ja onnenpotkujen summa (Csikszentmihalyi 1996, 23—31), on luova toiminta ja luovuus elämäntapana kenen tahansa ulottuvilla, jolla on riittävästi psyykkistä energiaa siihen vapautettavana (Csikszentmihalyi 1996, 344—372).

Csikszentmihalyin määritelmä luovuudelle soi hyvin yhdessä sen määritelmän kanssa, jota Luce-Kapler (2004) käyttää luovasta kirjoittamisesta. Luovan kirjoittamisen hahmotan tässä tutkielmassa Luce-Kaplerin (2004) tavoin kompleksisuusteorian kautta. Kompleksisuusteoriassa (*complexity theory*) kirjoittaminen ymmärretään ilmiönä, suhteiden verkostona, joka ulottautuu niin ihmistenvälisen vuorovaikutuksen, kulttuuristen normien kuin historiallisten prosessien ylitse aina ihmisyyden ulkopuolisiin systeemeihin saakka (Luce-Kapler 2004, 20).

Kompleksisuusteoria on holistinen tutkimusote. Se on tapa ymmärtää ja selittää ilmiöitä tarkastelemalla ympäristölleen avoimia systeemejä niiden ja niitä koskettavien monitekijäisten ja monimutkaisten vuorovaikutussuhdeverkostojen kautta. Ilmiöt nähdään laajoina kokonaisuuksina, jotka ulottuvat ihmistenvälistä vuorovaikutusta, kulttuurisia normeja ja historiallisia prosesseja laajemmalle aina ihmisyyden ulkopuolisiin systeemeihin ja tekijöihin saakka. Tällaiset kompleksiset systeemit ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä

kanssa, sopeutuen ja muuttuen alati sisäisten ja ulkoisten vaikutteiden ja paineiden mukaan. (Luce-Kapler 2004, 20—24.) Lisäksi kompleksiset systeemit ovat ei-lineaarisia ja itsemäärittäviä eli ei voida ennustaa varmuudella, millä tavoin systeemi – tässä tapauksessa luova kirjoittaminen – reagoi saamiinsa vaikutteisiin, sillä se elää jatkuvasti sekä menneiden että nykyisten vaikutteiden alaisena (Luce-Kapler 2004, 20—24).

Kompleksisuusteorian kautta hahmottuu paremmin kirjoittamisprosessin monimutkaisuus: kirjoittaminen on jatkuvasti muuttuva ja kasvava kulttuurin tuottamisen, muokkaamisen ja esittämisen tapa, jota ylläpitävät ja määräävät laajat kulttuuriset diskurssit, jotka muokkaavat subjektiivisuuttamme ja kirjoittamistamme. Suhteemme ja vuorovaikutuksemme näiden diskurssien sekä kulttuuristen ja sosiaalisten, toisiinsa vaikuttavien systeemien ja sisäisten vaikutteidemme kanssa vaikuttavat luovaan kirjoittamiseemme. Kirjoittaminen taas antaa vuorovaikutuksessa takaisin yhteiskunnalle ja osallistuu kulttuurin muokkaamiseen. (Luce-Kapler 2004, 20—23.)

Päävälineinä tutkielmassani ovat Rebecca Luce-Kaplerin (2004) käsite subjunktiivisesta tilasta, Mihaly Csikszentmihalyin (1991) flow-tilan käsite sekä Graeme Harperin (2013) luovan habitaatin ja habitaation käsitteet. Näiden käsitteiden avulla tarkastelen ja auon luovan kirjoittamisen tilaani. Asetan käsitteet suhteeseen toistensa kanssa ja punon ne teoreettiseksi verkoksi, jonka varassa tarkastelen luovan kirjoittamisen tilan kokonaisvaltaisuutta ja monitahoisuutta psykofyysissosiaalisena tilana.

2.1 Autoetnografinen tapaustutkimus

Koska luovan kirjoittamisen tutkimuksessa tutkitaan pääsääntöisesti itse ilmiötä, luovaa kirjoittamista, on tutkimus yleensä laadullista (Kroll & Harper 2013, 2—4). Pro gradu -tutkielmanikin on luonteeltaan laadullinen tapaustutkimus (Erickson 1986), tarkemmin tutkimusmetodiltaan autoetnografinen (Hayano 1979) tutkimus.

Laadullinen tapaustutkimus on tutkimusta, jonka tavoitteena on ymmärtää jotain ilmiötä syvällisemmin tutkimalla sitä yhden tapauksen, yhden kokonaisuuden kautta. Laadullisessa, toisin kuin tilastollisessa kvantitatiivisessa tutkimuksessa, ei tavoitella yleistettävyyksiä, vaan syvällistä ymmärrystä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 27; Eskola & Suoranta 2001, 66.) Tässä tutkielmassa tutkittavana tapauksena on pitkäaikainen luovan kirjoittamisen tila.

Tutkielmani tieteelliset lähtökohdat ovat laadullisen tutkimusperinteen piirissä fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa (Husserl 1995; Gadamer 2004). Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen erityispiirteenä on se, että ihminen on siinä sekä tutkijana että tutkimuksen kohteena (Husserl 1995; Gadamer 2004; ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 34). Fenomenologiassa tutkimuksessa kohteena ovat yksilön kokemus sekä ne merkitykset, joita yksilö antaa kokemukselleen (Laine 2001, 26–28). Fenomenologiassa nähdään, että subjektiivisilla kokemuksilla voidaan täydentää ja syventää objektiivisen tieteen jättämiä aukkoja (Husserl 1995, 16–17) ja näin kerryttää ymmärrystä koetuista ilmiöistä puhtaita luonnontieteitä kokonaisvaltaisemmin (Giorgi 2007, 1). Hermeneutiikassa puolestaan tavoitteena on kokemuksen ymmärtäminen (Gadamer 2004). Ja koska yksilöt antavat kokemuksilleen merkityksiä jo niitä kokiessaan eivätkä kokemukset näin ollen koskaan voi olla irrallisia niille annetuista merkityksistä, voidaan kokemuksia lähestyä ja ymmärtää vain merkitysten kautta: tulkitsemalla ja ymmärtämällä kokemuksille annettuja yksilöllisiä merkityksiä. Merkitykset ja niiden ymmärtäminen ovat siis tärkeitä fenomenologian lisäksi myös hermeneutiikassa (Laine 2001, 27–31; Gadamer 2004, 30).

Tutkimusmetodina autoetnografia (Hayano 1979) näyttäytyy etnografian omaelämäkerrallisena muotona. Tutkija on itse tutkimuksen kohteena, pyrkien tuomaan henkilökohtaisen kulttuurisen yhteyteen ja yhdistäen kokemuksen todellisuudesta tieteen ja kirjallisuuden piiriin. (Ellis & Bochner 2000, 739; Reed-Danahay 1997; Spry 2001, 710;

Muncey 2010, 2.) Autoetnografia tarjoaa mahdollisuuden tutkia hyvinkin intiimejä osia ihmiskokemuksessa ja ihmisen suhteesta toisiin ja ympäristöönsä, ja näin integroida yksilöllinen, subjektiivinen kokemus sosiaalisiin kokemuksiin itsehavainnoinnin kautta (Emerson, Fretz & Shaw 2002, 361).

Autoetnografinen metodi nostaa etualalle narratiivin itsestä eli itseä havainnoivan kerronnan yksilön henkilökohtaisesta kehityksestä (Reed-Danahay 2002, 407). Tällöin kirjataan ylös ja havainnoidaan omaa elettyä kokemusta ja sen vaikutussuhteista. Autoetnografisessa metodissa kenttämuistiinpanot (joita tässä tutkimuksessa vastaa työskentelypäiväkirjani) muuttavat tutkijan muistojen, yksityiskohtien, tunteiden, fyysisten reaktioiden, huomioiden, kielen, kognition ja äänensävyyn henkilökohtaisen prosessoinnin auki kirjoitettuun muotoon, tekstiksi. (Emerson, Fretz & Shaw 2002, 361; Ellis 1991, 25.) Tällöin tutkija on tiiviisti läsnä tekstissä korostuneen itsetietoisuuden ja -havainnoinnin kautta, suorittaen kriittisen analyysin itsestään ja kokemuksistaan reflektion avulla (Plummer 2002, 398; Mienczakowski 2002, 470; Neumann 1996, 189; Murphy & Dingwall 2002, 345).

Luovan kirjoittamisen tutkimuksen puolelta käytän tässä pro gradu -tutkielmassani aineistonkeruussa ja analysoinnissa mukaillen *protocol analysis* -menetelmää. *Protocol* tai pöytäkirja tarkoittaa yksityiskohtaisten muistiinpanojen tekemistä kirjoittajan toiminnasta ja prosesseista kirjoitustapahtuman aikana. Nämä muistiinpanot sisältävät kaiken kirjoittajan muistiinpanoista tuherruksiin, yksittäisiin sanoihin ja luonnoksiin. Tarkoituksena on jäljentää ja tallentaa, miten kirjoittaja toimii, mitä kirjoittajan mielessä liikkuu ja kuinka hänen ajattelunsa toimii kirjoittamisen aikana. (MacRobert 2013, 59.) Olen pitänyt työskentelypäiväkirjaa aina tarinan parissa työskennellessäni ja kirjannut ylös huomioita toiminnastani, tunnetiloistani, kekokemuksistani ja kehollisesta toiminnastani, ajatuksistani ja kaikista prosesseista, joiden koen liittyvän havainnoimaani luovan kirjoittamisen tilaan edes etäisesti.

Tämä tutkielma käsittelee siis luovaa kirjoittamista oman kirjoittamisen tilani kautta, erittelemällä sen erilaisiin osa-alueisiin. Ja että tämä erittely tapahtuu työskentelypäiväkirjasta tekemiäni havaintojen perusteella, työskentelypäiväkirjan, jota pidin tietyn ajanjakson ajan tarinaa kirjoittaessani. Tarkastelen näitä erittelemiäni alueita tutkimuskirjallisuuden valossa. Tutkimukseni on siis hyvin käytäntökeskeinen, mutta mitenpä muutenkaan voisinkin kirjoittamisen tilaani tutkia?

2.2 Tutkimuskysymys

Kiinnostukseni luovan kirjoittamisen tilan tutkimiseen herätti sen pitkäaikaisuus ja jatkuvuus. Mikä ylläpitää ja on ylläpitänyt kirjoittamisen tilaani vuosikymmenen ajan? Mikä on mahdollistanut sen jatkuvuuden? Millainen on kirjoittamisen tila, jota määrittävät tutkiminen, vapaus ja kirjoittaminen kirjoittamisen tähden? Millainen on kirjoittamisen tila, kun kirjoittamisen halu ja tarve ovat sisäsyntyisiä ja kehikkona on tarina, jonka tarkoituksena on vain olla kirjoitettavana? Lisäksi kiinnostuin juuri kyseisen luovan kirjoittamisen tilan tutkimisesta, koska tunnistan käsitelleeni henkilökohtaisen kasvuni ja kehitykseni joitakin solmukohtia tarinan kirjoittamisen kautta, mutta kovin tiedostamattomalla tasolla – yhteydet olen voinut huomata vasta jälkikäteen. Tarina on fiktiivinen fantasiatarina, melko tyyppillistä porttifantasiaa.

Tutkimusaiheena pitkäaikainen ja jatkuva luovan kirjoittamisen tila on kiehtova, sillä usein luovan kirjoittamisen tutkimus keskittyy prosesseihin ja projekteihin, joissa on tarkoitus tuottaa jokin valmis tuotos (novelli, romaani jne.) tai joissa on jokin selkeä adaptaation tai terapeutin kirjoittamisen elementti (päiväkirja, omaelämäkerrallinen kirjoittaminen tms.). Nyt kyseessä ei kuitenkaan ole valmiiseen tuotokseen tähtäävä prosessi eikä terapeutin kirjoittamisen tarkastelu, vaan kirjoittaminen kirjoittamisen ilosta, kirjoittaminen mielihyvän ja mielekkyyden lähteenä, jonakin joka antaa ravinnetta sisäiseen kasvuun mutta myös mahdollisuuden irtautua arkielämän ja -todellisuuden rajoista ja rajoitteista.

Pääkysymys: Millainen on pitkään jatkunut luovan kirjoittamiseni tila?

Alakysymykset:

Miten pitkäaikaisuus ja jatkuvuus ovat vaikuttaneet luovan kirjoittamiseni tilaan?

Mistä tekijöistä luovan kirjoittamiseni tilan kokonaisuus koostuu?

Kuinka luovan kirjoittamiseni tilan eri tekijät ovat suhteessa toisiinsa?

Tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa kokonaisuudessaan, millainen kyseinen kirjoittamisen tila on ja kuinka se toimii. Tavoitteena on selvittää, millainen kohteena oleva luovan kirjoittamisen tila ylipäänsä on ja kuinka pitkäaikaisuuden mahdollistava jatkuvuus on syntynyt ja mitkä ovat pitkäaikaisuuden vaikutukset kirjoittamiseen.

2.3 Tutkimuksen toteuttaminen

2.3.1 Aineisto

Aineistona tässä tutkielmassa on luovan kirjoittamisen yhteydessä pitämäni työskentelypäiväkirja aikaväliltä 31.1.2015—2.1.2016. Merkintöjä tuolta ajalta on kertynyt yhteensä 40 eri päivämäärältä, 56 kirjoituskerralta. Olen työskentelypäiväkirjaa käyttäen kartoittanut kulkuani tarinan maailmassa ja kirjoittamisen tilassani.

Työskentelypäiväkirjan tarkoituksena on ollut pitää lokikirjaa siitä missä, milloin, millä tavoin ja miksi kirjoitan tarinaa. Koin työskentelypäiväkirjan parhaimmaksi tavaksi saavuttaa ja tehdä näkyväksi se monisyinen kokonaisuus, jota kutsun luovan kirjoittamisen tilaksi. Työskentelypäiväkirjan pitäminen mahdollistaa niin ulkoisten kuin sisäistenkin tekijöiden dokumentoimisen, havainnoimisen ja lopulta analysoimisen.

Jokainen työskentelypäiväkirjan lokimerkintä on otsikoitu päiväyksellä ja kellonajalla, jona aloitin ja jona lopetin kirjoittamisen. Kunkin merkinnän aloitan kuvailemalla ympäristöä, jossa kirjoitan, sekä tunnelmaa tai sytykettä, joka on herättänyt haluni kirjoittaa. Lisäksi olen

liittänyt aina kopiona mukaan tekstin, jonka olen kulloisellakin kerralla kirjoittanut. Jos olen uudelleenkirjoittanut tekstiä, olen liittänyt työskentelypäiväkirjaan sekä entisen että muokatun version.

Muutoin työskentelypäiväkirja on ollut melko vapaamuotoinen. En etukäteen päättänyt, mitä alueita haluaisin kirjoittamisen tilastani tarkastella, sillä halusin saavuttaa kokonaiskuvan ja ymmärryksen siitä, millainen kirjoittamisen tilani on. En halunnut rajoittaa merkintöjäni mihinkään tiettyyn osa-alueeseen tai näkökulmaan, vaan pikemminkin kirjata ylös kaiken mahdollisen, mikä tarinan osalta kirjoittamiseeni liittyy ja vaikuttaa.

Olenkin laittanut ylös ajatuksiani, tuntemuksiani ja kokemuksiani kirjoittamisen aikana, jäljentänyt ajatus- ja ideointiprosessejani sekä havaintoja niin itse kirjoittamisesta kuin siitä, millä tavoin se minuun ja minussa vaikuttaa. Olen kirjannut muistiin liikkeitäni, hengitystäni ja sisäistä puhettani. Olen ihmetellyt omia ajatuksiani ja tuntemattomia alueita itsessäni. Olen myös käyttänyt lokikirjaa kirjoittamiseni reflektointiin.

2.3.2 Analyysi

Analysoimalla työskentelypäiväkirjaa olen jaotellut kirjoittamisen tilani tarkasteltaviin osa-alueisiin. Aloitin analyysin värikoodaamalla työskentelypäiväkirjasta erilaiset havainnot. Nopeasti paljastui erilaisia luovan kirjoittamisen alueita, jotka korostuivat kirjoittamisessani ja siitä tekemisessäni merkinnöissä. Käytyäni lävitse koko työskentelypäiväkirjan ensimmäisestä liuskasta viimeiseen, muodostin värikoodien mukaan joukkoja, kategorioita, joihin yhdistin samankaltaiset merkinnät. Etsin kunkin kategorian sisältä merkittävimmät yhteiset tekijät merkintöjen välillä ja sain muodostettua kuusi tarkasteltavaa osa-aluetta: leikki, vapaudenkokemus, kirjoittamisen kehollisuus, kirjoittamisympäristö, luova ajattelu ja ideointi, sekä intuitio ja tunteet.

Näiden osa-alueiden tarkastelemisen kautta huomasin luovan kirjoittamiseni tilan kokonaisuuden muodostuvan useista erilaisista luovuuteen liitetyistä tiloista. Ensimmäisenä

tunnistin luovaa kirjoittamistani määrittävän leikin ja vapauden mielentilan. Tunnistin kirjoittamisen leikillisyyden subjunktiiviseksi tilaksi (Luce-Kapler 2004) ja vapaudenkokemuksen flow-tilaksi (Csikszentmihalyi 1996). Toiseksi tunnistin kirjoittamisympäristön ja sen vaikutukset luovan kirjoittamiseni tilaan: kuinka ympäristö eri tavoin mahdollistaa tai rajoittaa kirjoittamistani. Havaitsin, ettei kirjoittamisympäristö kuitenkaan työskentelypäiväkirjan analysoinnin perusteella rajoitu pelkkään fyysiseen tilaan, vaan se näyttäytyy fyysisen ympäristön ja sisäisen tilani välisenä vuorovaikutuksena, jossa kehollinen toimintani muokkaa niitä molempia. Näin kirjoittamisympäristöni hahmottui luovaksi habitaatiksi (Harper 2013; 2010). Kolmanneksi luovan ajattelun ja ideoiden tila hahmottui tarinan kirjoittamisprosessin kautta yhdistelmäksi erilaisia luovia kognitiivisia prosesseja, jotka jakaantuvat fiktion maailman ja kirjoittamisen maailman välillä (Doyle 1998).

Nämä luovan kirjoittamiseni eri tilat näyttävät työskentelypäiväkirjani perusteella myötävaikuttavan toisiinsa, esiintyen toistensa yhteydessä ja tuoden eri puolia esiin toisistaan. Luovan kirjoittamiseni tilan eri osa-alueiden välillä vallitsevien vuorovaikutussuhteiden takia joitakin osa-alueita on vaikea irrottaa tarkasteltavaksi erillisinä, kuten kehollisuutta ei voi irrottaa flowsta tai habitaatiosta. Kirjoittamisen kehollisuus on niin osa flowta ja habitaatiotapojani, että tulee todella nähtäväksi vasta niiden kautta. Samalla tavoin affektit ja intuitio tulevat tarkasteltaviksi flow-tilan, subjunktiivisuuden leikin ja luovan ajattelun kognitiivisten prosessien kautta.

Yhteyden ja vuorovaikutuksen näiden eri luovien tilojen välillä löysinkin rituaalista (Schechner 1995; Whish-Wilson 2009) ja affekteista (Russ 2009, 2001; Bower 1981). Subjunktiivinen ja flow-tila sekä fiktion ja kirjoittamisen maailmat kattavat mielensisäisen ja ideoiden tilan tutkimassani luovassa kirjoittamisessani. Luovan habitaatin ja kehollisuuden kautta tulevat näkyviksi tavat, joilla fyysinen ympäristö vaikuttaa kirjoittamiseeni ja joilla olen kirjoittaessani vuorovaikutuksessa fyysisen ympäristön kanssa, imien siitä vaikutteita ja

innoitusta, mutta myös muokaten sitä ja sulkien sitä ulkopuolelle rituaalisen toiminnan avulla. Affektien ja intuition kautta tarkastelen muistia sekä aikaa ja muutosta tilana, jossa tarina ja kirjoittamisen tilani elää, hengittää ja muuttuu edelleen.

Analyysini perusteella nämä luovan kirjoittamisen piirteet ylläpitävät ja mahdollistavat sen pitkäaikaisuuden ja jatkuvuuden. Näiden kaikkien yhteisvaikutuksena on syntynyt, kehittynyt ja säilynyt luovan kirjoittamisen tila, joka on tukenut yksilöllistä kasvuani ja kehitystäni sekä antanut loputtomasti mahdollisuuksia ilmaista itseäni ja tutkia, kokea ja tarkastella maailmaa. Seuraavaksi tarkastelen ja tutkin niitä erilaisia tapoja, joilla nämä eri luovat tilat ylläpitävät ja mahdollistavat luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaista ja jatkuvuutta, sekä niitä keinoja, joilla tunnistamani kuusi eri osa-aluetta vaikuttavat, muokkaavat ja ylläpitävät luovan kirjoittamisen pitkäaikaista tilaa. Tarkastelen ja avaan näitä kaikkia tutkimuskirjallisuuden valossa. Liitän kirjallisuuden ja teorian havaintoihini kirjoittamisen tilastani upottamalla tarkasteluun mukaan havainnollistavia otteita työskentelypäiväkirjastani.

3 Kirjoittamisen mentaalinen tila: vapaus ja leikki

Tuntuu kuin tätä oloa täytyisi kasvattaa. Että kirjoittamisen paloa tulee jotenkin toisinaan kerätä ja paisuttaa sisällään, vaalia ja ruokkia ennen kuin sen kanssa voi leikkiä. Toisinaan sen on kasvettava pakottavaksi poltteeksi vatsanpohjassa ennen kuin se synnyttää tekstiä.

Työskentelypäiväkirja 2.1.2016

Luovan kirjoittamisen tila on erityinen, monivivahteinen tila. Kirjoittaessa kaikki on toisin – mikä tahansa voi olla mitä hyvänsä ja kirjoittaja tekeytyä keneksi tahansa, samaistua mitä luotaantyöntävimpään tai arvaamattomimpaan hahmoon, astua sellaisten olentojen nahkoihin, joita on olemassa vain fantasiamaailmoissa. Kirjoittipa sitten realistista proosaa tai korkeaa fantasiaa, värittää kaikkea luovaa kirjoittamista kuvittelu, omaelämäkerrallisessa kirjoittamisessa muistojen uudelleen järjestelystä ja tulkinnasta fantasiagenren kokonaisten maailmojen rakentamiseen ja uusien, kummallisten tapahtumien kuvitteluun (Luce-Kapler 2004; Ward & Lawson 2009). Mutta mistä tällainen kuvittelu kumpuaa? Mitkä tekijät saavat kirjoittajan kysymään ”mitä jos?” ja siirtymään reaali maailmasta kuvittelun piiriin, alueelle josta tulee kirjoittamisen ajaksi todellisempi kuin ympäröivästä reaali maailmasta?

Toisien sanoen, millainen on se mentaalinen tila, joka vallitsee luovassa kirjoittamisessa? Tämä oli alkuperäinen kiinnostuksen kohteeni suhteessa kirjoittamisen pitkäaikaisuuteen hahmotellessani tämän tutkielman lähtökohtia. Työskentelypäiväkirjaa analysoidessani tunnistin kaksi mentaalista tilaa eniten määrittävää tekijää: leikin ja vapaudentunnon. Näiden kahden tekijän koen määrittäneen luovan kirjoittamisen tilaa suhteessa tarinaan kaikkina sen parissa viettäminäni vuosina.

Leikkiä ja luovuutta on tutkittu laajalti. Luovuudessa on monia leikin piirteitä ja on todettu, että leikillä ja luovuudella on selvä yhteys: esim. luovuudelle tärkeitä kognitiivisia ja affektiivisiä prosesseja esiintyy leikin aikana (Russ 2009, 254; Russ & Schafer 2006, 347—348). Leikissä ilmennetään affektivetoisia kognitioita, jotka ovat olennaisia luovan ajattelun

prosesseille. Monet luovan ajattelun prosessit mahdollistuvatkin juuri leikin kautta. (Russ 2009, 252—254; Russ & Schafer 2006, 347—353.) Leikissä hellitetään kontrollista (Russ 2009, 252), mikä tulkintani mukaan mahdollistaa kirjoittamiseni tilassa kokemani vapaudentunnon. Kontrollista hellittäminen taas mahdollistaa luovan ajattelun prosesseja, kuten esim. primaariprosessiajattelun, jolloin ajattelussa ja mielikuvituksessa päästään uppoamaan viettivetoiselle tasolle lähelle alitajunnan rajamaita (Russ 2001, 27—33; 2009, 252; Fromm 1992, 135—137), mikä taas korostaa tunnetta vapaudesta. Luovuuden tilaa määrittääkin rennon keskittymisen olotila, jossa mieli on vapaa ja irtautunut ympäristön häiriö- ja stressitekijöistä. Tällaista tilaa kuvataan avautumisena, irrottautumisena ja eräänlaisena irrallisuutena (arki)todellisuudesta ja sulautumisena johonkin muuhun. (Whish-Wilson 2009, 85—97; Karjula 2016, 12—16; Csikszentmihalyi 1996, 110—111.)

Primaariprosessiajattelun ohella toinen teoreettinen konsepti, jossa on viitteitä leikin ja luovuuden suhteesta, on *conceptual blending* eli käsitteiden sulautumisen teoria (Fauconnier & Turner 2002, 2003; Russ 2009, 253). Prosessissa yhdistellään ja sulautetaan yhteen erilaisia ajatuksia, ideoita, kuvia ja mentaalisia representaatioita (Fauconnier & Turner 2003, 57—85; Russ 2009, 253), mikä on keskeistä luovalle taiteelliselle työlle, sillä se johtaa uusien merkitysten muodostumiseen (Russ 2009, 253—254). Fauconnier ja Turner (2002) näkevätkin, että käsitteiden sulauttamisen kyky mahdollisti sellaisten kulttuurien ominaispiirteiden kuten kielen, uskonnon, rituaalien, taiteen ja fantasian muodostumisen.

Affekti on yksi elementti, joka auttaa yhdistämään ja sekoittamaan assosiaatioita ja käsitteitä, ja juuri leikissä affektit ohjaavat ja mahdollistavat kognitiivisia prosesseja. Leikissä vallitsee turvallinen, reaali maailman syy-seuraussuhteista irrallinen tila, jossa kognitioita ja tunnekokemuksia voi käsitteiden sulautumisen kautta muokata ja manipuloida. Näin leikissä voi muuttaa ja manipuloida mentaalisia representaatioita ja niiden vastineita tunnemuistoissa (*emotional correlates*) vailla vakavia, pysyviä seuraamuksia. (Russ 2009, 252—254.)

Lähden avaamaan luovassa kirjoittamisessani vallitsevaa mielentilaa näiden kahden tekijän, leikin ja vapaudentunnon, tarkastelulla. Koska ihminen on kehon ja mielen kokonaisuus, vaikka länsimaisessa kulttuuri-ilmapiirissä tämä tunnutaankin herkästi unohtavan, en tee keinotekoista, tyypistävää jakoa ja irrota mentaalista fyysisestä. Otan leikin ja vapauden tarkasteluun käsitteiksi subjunktiivisen tilan ja flow-tilan, joissa molemmissa tiedostetaan kehollisuuden ja mielen välinen vuorovaikutus. Aloitan subjunktiivisen tilan teorian avaamisella, sillä analyysini perusteella subjunktiivisuus näyttäytyy kautta luovan kirjoittamiseni tilan piirteenä, joka leikkaa kaikkien tarkastelemieni luovien tilojen lävitse.

3.1 Subjunktiivinen tila: arjen rajojen tuolla puolen

Jälleen aika on paennut ympäriltäni, antanut minun lipsahtaa näiksi tunneiksi merkityksensä ulkopuolelle. Olen paininut sanojen kanssa, etsinyt oikeaa ilmaisua, empinyt kuinka edetä ja kuunnellut hahmoja, katsellut heitä, antanut heidän toimia sanoissani, sanoillani tarinan sivuilla, antanut heidän ja heidän maailmansa hengittää ja elää. [--] Nyt on palattava tähän todellisuuteen, reaalityodellisuuteen, ja käytävä nukkumaan.

Työskentelypäiväkirja 18.4.2015

[--] tälle tilalle, tälle työlle. Tälle huville.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Winnicott (1971) tunnisti leikin syvän nautinnollisena prosessina. Russin (2009, 261) mukaan leikin ilo ja kokemus voidaan saavuttaa myös luovassa kirjoittamisessa. Schechner (1995, 27—28) taas tunnistaa leikissä elävän monia todellisuuksia samanaikaisesti, monia mahdollisuuksia todellisuudesta, ja että näiden todellisuuksien välillä liikutaan leikissä. Schecherin (1995) mukaan leikkiminen on mielentila ja asenne. Leikkiminen on voima, joka purkautuu yllättäen tai siihen putoaa kuin Liisa kaninkoloon. Se voi venyä jatkumaan pitkäaikaisena tai tulla ja mennä häilyväisenä, tapahtuen yhtä aikaa monella eri tasolla, luoden ja tuhoten, vahvistaen ja ravistellen. (Schechner 1995, 41—43.) Subjunktiivisen tilan käsitteen kautta tulee ymmärrettäväksi, kuinka leikin ilo, nautinto ja mielentila mahdollistuvat luovassa kirjoittamisessa.

Subjunkttiivinen viittaa johonkin arjesta irralliseen, vaikutuksille avoimeen tilaan, joka on sopimuksenvarainen. Turner (1992) on teoretisoinut subjunkttiivista tilaa kulttuurisesta näkökulmasta. Hänen mukaansa kulttuuri toimii indikatiivin ja subjunkttiivin tapaluokissa: indikatiivi käsittää arkijärjestyksen, kun taas subjunktivi toimii mielikuvituksen, taiteen, leikin ja rituaalin tiloissa. (Turner 1992; Karjula 2015, 138—139.) Luce-Kapler (2004) on tutkinut subjunkttiivista luovan kirjoittamisen tilaa kirjoittajaryhmien yhteydessä. Hän lähestyy subjunkttiivista tilaa kirjoittajan näkökulmasta, kielen ja tekstin avoimuuden kautta. Tässä tutkielmassa hahmotan subjunkttiivista tilaa yhden kirjoittajan asuttamana tilana, käyttäen pohjana Luce-Kaplerin (2004) ja Karjulan (2016, 2015) havaintoja.

Luce-Kaplerin (2004) esittää, että koska narratiiviin ei milloinkaan saada täydellisesti vangittua todellisuutta sellaisena kuin se on, kirjoittaminen väistämättä subjunktivisoi todellisuutta: narratiivissa esitetään mahdollisuus todellisuudesta, ei todellisuutta sellaisena kuin se on. Vaikka kirjoittaja pyrkisi kirjoittamaan kuinka totuudenmukaisesti ja realistisesti hyvänsä, on teksti aina lopulta kuviteltua, yksi versio todellisuudesta. Ja vaikka kuvittelu siirtää meidät todellisen maailman ulkopuolelle, uudelleen järjestämään kokemuksen kontekstin ja tapahtumat, on kaikki kuviteltu kytköksissä todelliseen maailmaan ja elettyihin kokemuksiin. Näin ollen fiktiiviset totuudet synnyttävät ympärilleen fiktiivisen maailman, jossa kirjoittaja reagoi kuviteltuihin tapahtumiin *ikään kuin* ne olisivat totta ja tapahtuisivat oikeasti. (Luce-Kapler 2004, 88—90.)

Kirjoittamisesta tulee tällöin mahdollisuuksien näyttämö, tila jota määrittää ”ikään kuin”. Tila, joka toimii monilla tavoilla tekstin kanssa, sen kautta ja tekstin rajojen ylitse. Niin kirjoittaja kuin lukijakin käsittelevät tekstiä ikään kuin se kuvaisi tilanteen, tunteen tai kokemuksen todellisen luonteen, ikään kuin sanat eivät etäännyttäisi meitä todellisuuden ja olevaisen perimmäisestä luonteesta. Tekstiä käsitellään kuin sen tapahtumat olisivat totta, joko todellisessa maailmassa tai tarinan fiktiivisessä maailmassa. Tekstillä on siis subjunkttiivista,

laajentuneiden mahdollisuuksien voimaa, joka ammentaa yhteisestä sopimuksestamme kirjoittajina ja lukijoina kuvitella, sopimuksestamme käsitellä tekstiä ja sen maailmaa ikään kuin ne olisivat todellisia. (Luce-Kapler 2004, 88—91.)

Vaikka subjunktiivinen viittaa johonkin arjesta irralliseen, Schechnerin (1995) ajatuksena on, että leikki on käsitetty väärin, mikäli se nähdään arjesta irrallisena tai arkisen elämän keskeyttävänä. Leikki on pikemminkin arjessa sisällä, sen rajamailla ja juuri rajojen ulkopuolelle, etsien pienintäkin aukkoa päästäkseen luikahtamaan arjen sisään, rikkomaan arjen rajoja ja ravistelemaan sen rakenteita. (Schechner 1995, 42.) Kun tämän näkemyksen leikistä arjen rajojen ja rakenteiden rikkojana ja ravistelijana yhdistää subjunktiiviseen tilaan, tulee kirjoittamisesta ja tekstistä sopimuksenvarainen, jokin arjen rajojen tuonpuoleinen tila: kirjoittamisen ja tekstin lukemisen ajan vallitsee sopimus siitä, että käsiteltävät tapahtumat ovat todellisia, kirjoittaja kokee ne *ikään kuin* ne olisivat todellisia, pyrkien kuvaamaan ja kuvittelemaan ne uskottavasti. Yhdistettynä Schechnerin ajatuksiin leikistä, subjunktiivinen tila on siis leikin ja mahdollisuuksien tila – tila, jossa voi leikinomaisesti kokeilla ja tutkia kaikkia kuviteltavissa olevia mahdollisuuksia ja jota eivät määritä arjen rajat. (Luce-Kapler 2004, 79—104; Schechner 1995, 26—42.) Subjunktiivisuus tarjoaa mahdollisten tapahtumien maailman, jossa kaikki mahdolliset tarinalinjat, juonikulut, valinnat ja genret ovat olemassa, läsnä ja käytettävissä (Luce-Kapler 2004, 91).

3.1.1 Subjunktiivinen mahdollisuuksien maailma ja leikin sopimus

Luce-Kaplerin (2004) kertoessa ohjaamistaan kirjoitusryhmistä hän kuvaa, kuinka kirjoittamisen ja tekstin subjunktiivinen luonne mahdollistavat kirjoittamisen toisella, jollain muulla tavalla. Subjunktiivisuus mahdollistaa uusien kirjoitustyylien, -tapojen ja ideoiden löytämisen, niiden kokeilemisen ja tutkimisen, kokemusten kirjoittamisen toisin. (Luce-Kapler 2004, 95—102; Karjula 2015, 139—140.) Nämä laajentuneet mahdollisuudet, tämä kuvittelun taito määrittävät subjunktiivista tilaa.

Subjunktiiivisuus siis paljastaa enemmän mahdollisuuksia kuin kivenkovia totuuksia (Luce-Kapler 2004, 88). Subjunktiiivinen onkin käsitteenä sukua liminaalitalle ja potentiaaliselle tilalle (Karjula 2015, 138): subjunktiiivisessa suhteet fyysisen tilan ja ympäristön, objektien, kirjoittajan ja tekstin välillä avautuvat ja sekoittuvat, sulautuen toisiinsa (Karjula 2016, 12). Tämä laajentaa kokemusten, toiminnan sekä ymmärtämisen ja luomisen mahdollisuuksia (Luce-Kapler 2004, 88). Näistä laajentuneista mahdollisuuksista niin valitut kuin hylätytkin mahdollisuudet ja niiden kirjoittamiseen ja tekstiin jättämät jäljet, häivähdykset, johtavat subjunktiiiviseen tilaan, jossa määrittävää on kysymys ”mitä jos?” (Luce-Kapler 2004, 92).

Jotta ihminen voi osallistua subjunktiiiviseen tilanteeseen tai tekstiin ja tulkita sen oikein, on hänen päästävä osalliseksi subjunktiiivisesta tilasta. Ja jotta hän pääsee subjunktiiiviseen tilaan, on hänen hyväksyttävä, että sen piirissä toimitaan arjesta muuttuneiden sääntöjen ja logiikan varassa. (Karjula 2015, 138; 2016, 10.) Toisin sanoen hänen on hyväksyttävä tilan ikään kuin -asenne ja kysymys ”mitä jos?” – eli suostuttava mukaan subjunktiiivisen tilan kuvitteluleikkiin.

Kuten leikki, ei subjunktiiivinenkaan tilana rajoitu vain johonkin tiettyyn, suljettuun tai rajattuun paikkaan. Se voi olla yksittäisiä hetkiä, tunnelmia ja mielentiloja, jotka tulevat ja menevät soljuvasti vaihtuen, joskus jopa lähes huomaamattomina. (Karjula 2016, 16; Karjula 2015, 158—159; Schecher 1995, 41.) Työskentelypäiväkirjan merkintöjen valossa koen subjunktiiivisuuden leikin tilana, jota kannan mukana ja jonka jokin arkea rikkova, pienikin ärsyke saattaa laukaista:

Esimerkiksi seisossani tänään yliopiston kirjaston vessajonossa katsahdan sormeilemiani lapsia, jotka olen itse neulonut ja mieleni poikki välähtää ajatus Omirista neulomassa. [--] Tunnen intoa tämän uuden idean ja näkymän edessä – en ole enää vessajonossa, vaan jossain tarinassani, laajalle ruohearolle pystytetyssä leirissä. Hätkähän kopin oven avautuessa edessäni ja palaan todellisuuteen.

Työskentelypäiväkirja 2.2.2015

Yleensä en kirjoita näin julkisella paikalla, sillä en koe pystyväni uppoutumaan ja keskittymään. Nyt kuitenkin idea tuli niin yllättäen aiemmin (ollessani yksin) sovituskopissa niin vahvana, että se on pakko saada ulos sanoihin mahdollisimman pian. En totta puhuen oikeastaan välitä ympäristöstäni tällä hetkellä. Kunhan olen henkisesti omillani, omassa tilassani musiikin, kuulokkeiden ja koneen näytön irralleen leikkaamana, niin silloin olen vapaa leikkimään ja kirjoittamaan.

Työskentelypäiväkirja 13.4.2015

Jos ihminen on sopivassa mielentilassa, jos hän on avoin kuvittelulle ja alttiina kysymään ”mitä jos?”, on hänen mahdollista siirtyä subjunktiiviseen mahdollisuuksien tilaan. Löytää tällaisia pieniä, häilyviä outouden hetkiä arjen seassa, punoutuneena arkisten kokemusten joukkoon. (Karjula 2015, 158—160.) Näissä outouden hetkissä kirjoittamiseni tilan subjunktiivisuus elää mukanani arjen tiimellyksessä, pieninä arjen rajoja rikkovina hetkinä.

Ja, kuten leikissä, subjunktiivisessa tilassa muodostetaan ja häivytetään, punotaan uudelleen ja vahvistetaan erilaisia suhteita eri käsitteiden, affektien, kokemusten ja muistojen välillä. (Karjula 2016, 16; Karjula 2015, 158—159). Kokemuksia muodostetaan uudelleen, tarkastellaan uudesta näkökulmasta tai käännetään pääläelleen, hahmotetaan uusilla tavoilla (Luce-Kapler 2004, 79—104).

Luce-Kapler (2004) käsittää tekstit sattuman ja mahdollisuuksien tapahtumapaikoiksi. Tavalla, jota koettu elämys ei salli, voi kirjoittamisen kautta kuvitella ajan kaikessa runsaudessaan ja valintojen muodostamat kuviot. Luovan kirjoittamisen subjunktiivisessa tilassa on mahdollista tulla tietoiseksi kokemuksen kokonaisvaltaisuudesta ja monimutkaisuudesta, nähden samalla kirjoittamisen mahdollistaman vapauden ja avoimuuden valossa soljuvasti kaikki mahdolliset, vaihtoehtoiset toimintatavat ja reitit, joita voisi valita. (Luce-Kapler 2004, 93.) Tästä muodostuukin sulava yhteys subjunktiivisen ja flow-tilan välille.

3.2 Flow-tila

Aika kulkee, en huomaa sen kulkevan, sillä ei ole merkitystä. Merkitystä on vain ympärilläni, sisälläni ja silmiäni edessä auki keriytyvällä, aukeavalla ja liikkuvalla, kehittyvällä kohtauksella, sanoilla, joilla se ilmaistaan. Ne ovat kirjoittamisen hetkessä todellisempia ja tärkeämpiä kuin ympäröivä realitodellisuus.

Työskentelypäiväkirja 13.4.2015

Olen kirjoittanut viitisen sivua, kello näyttää 15.45. Ajankulku ei tunnu täällä, ei tässä huoneessa. Olen punosoksaissessa majassa turhautuneen Mirandan ja hämmentyneen, ystävällisen rehellisen Rúen kanssa. [--] En huomaa, meneekö sanojen löytämiseen kauan vai tulevatko ne nopeasti. En tiedä, en osaa sanoa. Koen kaiken aukeavan edessäni nopeasti, en mutkattomasti enkä vaivattomasti vaan juuri sillä nopeudella ja tavalla kuin tuntuu luontevalta.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Keskittyminen on niin tiivistä ja kokonaisvaltaista, etten huomaa syöneeni viimeiseen kuuteen tuntiin. Olen sulkeutunut huoneeseeni, tuskin pistän merkille seinillä pitenevät varjot, eikä huoneen tummuva hämäryys ulotu luokseni sinertävävaloisella ruudulla loistavien sanojen äärellä. Vasta lopetettuani havahdun huoneen hämäryyteen. On huomaamattani tullut ilta. Sitä ennen, koko päivän ajan, on ollut vain tarina ja sanat, kieli ja kirjoittaminen, valkea ruutu joka täyttyy uuttaa maailmaa ja kokemuksia maalailevista ilmaisuista. Tämän ajan on vallinnut flow-tila.

Flow-tila on syvästi nautinnollinen, intensiivisen keskittymisen tila, jossa ihminen on niin uppoutunut tekemiseensä, että kaikki muu tuntuu menettävän merkityksensä. Aika ja tila romahtavat ja irrottavat otteensa kirjoittajasta, ja kirjoittaminen tuntuu virtaavan kirjoittajan lävitse vaivatta ja vailla ponnisteluja. (Csikszentmihalyi 1996, 110—111 & 1991, 4; Perry 2009, 213—214.) Työskentelypäiväkirjamerkinnoistäni näkyy selvänä tämä ajantajun menettäminen:

Ja ajantaju taas katosi, jätti minut onnellisesti omilleni. Tämä tarinan kuplassa viihtyminen on todella kivaa!

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

[--] Kokea ja nähdä asioita, joita ei ole vielä olemassakaan, seurata kuinka tapahtumat keriytyvät auki ja kehittyvät silmien edessä, ympärilläni sanojen muodostuessa hahmojen toimia myötäillen ja mukaillen.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Juuri ajantajun kadottaminen on yksi flown tunnistettavimmista piirteistä (Csikszentmihalyi 1991, 4; Perry 2009, 213—214): kirjoittaja toimii kuin omassa kuplassaan, jossa on vain hän ja

tarina ja näiden kahden välinen yhteinen tanssi. Csikszentmihalyi (1996) on luovuutta koskevissa tutkimuksissaan tunnistanut yhdeksän päätekijää, jotka toistuvat kuvattaessa tekemisen tilaa, joka on niin nautinnollinen ja kokonaisvaltainen, että sitä voidaan kutsua flow-tilaksi. Ensinnäkin toiminnalla on tarkoitus ja tekijä, tässä tapauksessa kirjoittaja, tietää ja tuntee, miten edetä ja mihin suuntaan lähteä: kirjoittaminen soljuu eteenpäin vailla töksähtelyä, varmuudella siitä, mitkä valinnat ovat oikeita. Toiseksi kirjoittaja saa välitöntä palautetta toiminnastaan, sillä flowssa kirjoittaja tuntee ja tiedostaa, miten hyvin kirjoittaminen etenee: löytäessään oikean sanan kirjoittaja tietää sen olevan oikea ja muovatessaan sopivan lauseen hän tietää sen sopivan juuri paikalleen. Kolmanneksi flowssa vallitsee tunne tasapainosta haasteen ja kykyjen välillä: kirjoittaminen on juuri niin haastavaa, että se kiehtoo ja saa ponnistelemaan, pysyen kuitenkin kirjoittajan kykyjen ulottuvissa niin, ettei hän turhaudu. (Csikszentmihalyi 1996, 110—118.)

Neljäs piirre, joka on edellytys haasteellisuuteen vastaamiseksi ja joka mahdollistuu tunnistettavien tavoitteiden ja jatkuvan, välittömän palautteen ansiosta, on keskittymisen ja huomion sulautuminen yhteen toiminnan kanssa. Tällöin mieli ei harhaile, vaan kaikki huomio on keskittyneenä käsillä olevaan tehtävään. Tähän liittyy flow-tilan viides piirre, häiriötekijöiden ulossulkeminen mielestä: kirjoittaja keskittyy koko olemuksellaan kirjoittamiseen, sulkien tietoisuudestaan kaiken sen, mikä ei liity juuri käsillä olevaan tehtävään. Tällaisessa keskittymisessä ei ole tilaa epäonnistumisen pelolle, minkä poissaolo onkin kuudes päätekijä – flown aikana kirjoittaja on niin uppoutunut tekemiseensä, ettei hänen mieleensä edes mahdu harkita epäonnistumisen mahdollisuutta. Lisäksi intensiivisestä keskittymisestä seuraa se, että kirjoittaja kadottaa itsetietoisuutensa: huoli omasta olemuksesta ja annetusta vaikutelmasta katoaa. (Csikszentmihalyi 1996, 111—121.)

Koska havainnot minuudesta ja ympäristöstä hämärtyvät ja muuttuvat merkityksettömiksi niiltä osin kuin eivät palvele kirjoittamista, vääristyy myös käsitys ajasta.

Kahdeksantena piirteenä onkin ajantajun katoaminen ja muuttuminen: kahdeksan tuntia työhuoneella lentää yhdessä hetkessä tai yksi minuutti venyy vangitsevassa kokemuksessa pitämään sisällään ikuisuuden. Ja kun riittävän moni edeltävistä piirteistä toteutuu jonkin toiminnan aikana, alkaa tekemisestä nauttia sen tekemisen tähden. Tällöin täyttyy flow-tilan yhdeksäs piirre ja toimintaa tehdään sen itsensä vuoksi, siitä nauttien ja odottamatta ulkoista palkkiota joskus tulevaisuudessa. (Csikszentmihalyi 1996, 113—124.)

Edellä esiteltyt flow'n määrittävimmät piirteet täyttyvät tutkimassani luovan kirjoittamisen tilassa. Tarkastelen niiden toteutumista lähemmin työskentelypäiväkirjan perusteella kahden kirjoittamisen tilalleni tunnistettavan piirteen, affektien ja kehollisuuden, kautta.

3.2.1 Flow: affektit ja intuitio sisäisenä palautteena

Olen tyytyväinen, onnellinen, iloinen ja voipunut, kaikkeni antanut. Lähes kahdeksan tuntia flow'n nirvanaa, en valita. Mutta hellänä olen, kehollisesti ja mielellisesti.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Nautin suuresti niistä kohdista, joissa kieli tempoilee ja riuhtoo otteessani

Työskentelypäiväkirja 24.4.2015

Flow-tila ja kokemus flowsta ovat tutkimassani kirjoittamisen tilassa vahvasti sidoksissa intuition ja mielihyvän sävytteisiin affekteihin. Affektien ja intuition kautta tulevat yhdeksästä flow-tilaa määrittävästä piirteestä tarkasteltaviksi viisi: toiminnan tarkoituksellisuus ja välitön palaute, tunne haasteen ja taitojen tasapainosta, epäonnistumisen pelon loistaminen poissaolollaan ja toiminnan tekeminen sen itsensä tähden.

Erytisesti nämä piirteet tulevat näkyviin affektitasolla saamani palautteen kautta. Jotta mikään toiminta koettaisiin mielekkääksi, on siitä saatava palautetta. Flow-tila ei ole poikkeus ja siinä pysyminen edellyttää palautteen saamista (Csikszentmihalyi 1996, 114—116; Perry 2009, 215). Mutta koska kirjoittajat harvoin saavat ulkopuolista palautetta ennen kuin työ on jo valmis tai lähellä valmistumista, on heidän opittava ammentamaan palautetta itsestään

(Csikszentmihalyi 1996, 116; Perry 2009, 215). Tällöin koetut positiiviset affektit ja intuitio toimivat flow-tilalle olennaisena palautteena (Csikszentmihalyi 1996, 114—116; Perry 2009, 215—216):

Pidän tästä leikistä. Olen jälleen tarinassa [--].

Työskentelypäiväkirja 2.1.2016

Nautin kohtausten kirjoittamisesta. [--] Sulkeudun tarinan maailmaan.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Usein vahvasti sisäisesti motivoituneet kirjoittajat ovat parempia imemään palautetta sisäisestä kokemuksestaan kuin kirjoittajat, jotka työskentelevät ulkoisen palkkion ajamina (Csikszentmihalyi 1996, 116; Perry 2009, 215). Tutkimukset ovat osoittaneet (ks. esim. Csikszentmihalyi 1996 & 1991), että intensiivinen osallistuminen ja uppoutuneen keskittynyt kiinnostus jotain toimintaa kohtaan toiminnan itsensä vuoksi, vailla odotusta palkkiosta, johtaa positiivisiin tunteisiin, luovuuteen ja flow-tilaan, kasvattaen sitkeyttä ja itsepintaisuutta (Csikszentmihalyi 1996, 110—124 & 1991; Perry 2009, 215). Toiminnan synnyttämä mielihyvä ja kokemuksen laatu ruokkivat motivaatiota edelleen (Csikszentmihalyi 1996, 110). Suhteeni tarinaan on juuri tällainen sisäsyntyisesti motivoitunut: kirjoitan sitä kirjoittamisen ilosta. Tarinan kirjoittaminen ei ole tiukan tavoitteellista toimintaa, vaan kirjoitan sitä, koska nautin sen kirjoittamisesta. Kirjoitan sitä sen kirjoittamisen vuoksi:

Sisälläni asuu edelleen polttava paine ja halu saada ensimmäinen osa valmiiksi, joten ryhdyn työstämään sen loppuosaa jälleen. [--] Tällä haavaa mielenkiintoisin ja polttavin kohtausta tuntuu olevan vanhimpien luona. En tiedä miksi, mutta tahdon palavasti päästä kirjoittamaan sitä.

Työskentelypäiväkirja 7.4.2015

Toki I. osassa on paljon lisäiltävää ja hiottavaa, mutta olen vain todella innokas ja kärsimätön saamaan selville, kuinka tarina tästä eteenpäin keriytyy auki kohti tämän osan avointa päätöstä.

Työskentelypäiväkirja 18.4.2015

Kirjoittamisen motivaatio, sysäys, on mitä sisäsyntyisin – on ollut alusta alkaen, lähtien siitä ensimmäisestä kutkuttavasta ydinideasta, kysymyksestä, mitä voisi tapahtua, jos tyttö löytäisi ullakolta oven, joka johtaa toiseen maailmaan. Tekemisen nautinnollisuus ei siis riipu niinkään siitä mitä tekee kuin siitä, *miten* sen tekee: suurimman nautinnon toiminnasta saa, kun siihen sijoittaa paljon psyykkistä energiaa (Csikszentmihalyi 1991, 99).

Sisäinen palaute voi positiivisten affektien lisäksi olla vain tunne siitä, että on kulkemassa oikeaan suuntaan: monet kirjoittajat luottavat pelkkään aistimukseen siitä, että ovat oikealla polulla (Csikszentmihalyi 1996, 119; Perry 2009, 216). Juuri tätä aistia, intuitiota, käytän itse palautteena kirjoittaessani – tunnetta siitä, että tarina on menossa oikeaan suuntaan:

Tunne on pakottava, samassa vain tiedän tämän – ja se tuntuu hyvältä, iloisen keltaiselta ja varmalta.
Näin sen on mentävä.

Työskentelypäiväkirja 15.3.2015

Tässä hetkessä ja tällaisenaan teksti palvelee tarkoitustaan. Mikä ikinä se onkaan.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Vain minä ohjaan kirjoittamistani: kirjoitan mitä haluan, missä haluan ja niin kauan kuin haluan. Leikin tarinalla ja sen maailmassa niin kuin intuitio johdattaa.

Yksi tapa hankkia palautetta on lukea teksti ääneen (Perry 2009, 216—217) ja työskentelypäiväkirjasta käy ilmi, että käytän tätä tapaa paljon. Jotkut kirjoittajat sisällyttävät itseensä sekä kirjoittajan että yleisön, vaihdellen näiden välillä huomaamattomasti edestakaisin kautta kirjoitusprosessin (Perry 2009, 217). Näin he tuottavat itselleen palautetta, joka ylläpitää flow-tilaa ja mahdollistaa siihen uppoamisen tulevaisuudessakin.

3.2.2 Flow ja kehollisuus

Tänään kirjoittaessani näin pitkään – kellon näyttäessä 19.17 – huomaan selvemmin kuin koskaan kehollisuuteni kirjoittaessani, kuinka kehollista tämä loppujen lopuksi onkaan. Kaikki nuo tunteet, tunnelmat, hajut, tuoksut, valot, kosketukset, maut ja värit tuntuvat ammentuvan jostain kehoni muistista kuin huomaamatta. Kaikki ne kulkevat kehoni lävitse kirjaimiksi paperille – tai oikeammin tietokoneen näytölle. [--]

Hassun ristiriitaisella tavalla tunnun samaan aikaan unohtavan kehoni ja olevan siitä hyvin tietoinen. Tai en kenties tietoinen, ei, se ei tavoita oikeaa merkitystä. Niin, unohdan kehoni, mutta se on silti hyvin läsnä kirjoittaessani. Liike, hengitys, kehon rytmit sydämenlyönneistä liikkeiden kaariin ja hengityksen tahtiin, kaikki tuo on hyvin vahvasti läsnä, mutta huomaamattomana, ikään kuin välillisenä, ajattelematta.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Kehollisuus on aina ollut hyvin vahva osa kirjoittamistani ja se, miten koen kehoni ja oloni kehossani on vaikuttanut vahvasti teksteihini. Työskentelypäiväkirjaa analysoidessani tein huomion, että flow-tilaan liittyy vahvasti kehollisuus. Kehollisuuden ja kekokokemuksen kautta tulevat yhdeksästä flow-tilaa määrittävästä piirteestä tarkasteltaviksi neljä: keskittymisen ja huomion sulautuminen toimintaan, häiriötekijöiden ulossulkeminen, itsetietoisuuden ja itsen kadottaminen sekä ajantajun muuttuminen.

Flow-tilaa voikin luonnehtia mielen ja kehon erityisenä tilana (Csikszentmihalyi 1996, 111—112 & 1991, 95; Perry 2009, 214). Jokainen kehon lihas ja toiminto on mahdollista valjastaa flown palvelemiseen (Csikszentmihalyi 1991, 95). Flow-tilassa keho ja mieli ikään kuin katoavat, sulautuvat, ja ihminen kadottaa käsityksen itsestään. Intensiivinen imeytyminen tarinaan astuu itsen tilalle, mikä vapauttaa positiivisia tunteita. (Csikszentmihalyi 1996, 111—112 & 1991, 95; Perry 2009, 214.) Tämä nautinnollinen tila käy toteen kirjoittamisessani:

Keho on läsnä, kietoutuneena mieleen ja mieli kietoutuneena kehon kokemuksiin, molemmat ehdottoman tärkeitä instrumentteina tälle tilalle, tälle työlle. Tälle huville.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Koska flow-tilassa käsitys ympäristöstä ja itsestä katoaa sanojen ja tekstin tieltä ja kirjoittaminen virtaa kirjoittajan lävitse (Csikszentmihalyi 1996, 111—113 & 1991, 4; Perry 2009, 213—214), tulee kehosta yksi työväline, osa kirjoittamisen virtaa. Kehosta tulee flow-tilassa huomaamaton osa kirjoittamista, se katoaa osaksi kaiken nielevää keskittymistä, hävittäen mukanaan itsetietoisuuden (Csikszentmihalyi 1996, 112; Perry 2009, 220).

Työskentelypäiväkirjan perusteella juuri kehollisuuden kautta tulevat kirjoittamisen aikana koetut affektit ja kokemukset hyödynnetyiksi kirjoittamisen raaka-aineina:

Kaikki nuo tunteet, tunnelmat, hajut, tuoksut, valot, kosketukset, maut ja värit tuntuvat ammentuvan jostain kehoni muistista kuin huomaamatta.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Hetkittäin huomaan herkistyväni, purevani hammasta tai puuskahtavani Mirandan mukana, tarkastellen kuitenkin tilannetta ulkopuolelta.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

[J]os kehoni olisi tietoinen toisesta ihmisestä likelläni, [--] keskittyisin liikaa kehoni tuntemuksiin ja jännitykseen, tarkkailisin toista ja olisin liian itsetietoinen olemuksestani, jotta voisin eläytyä tarinaan, antaa tarinan tapahtumien resonoida kehossani. Tai pitäisikö sanoa: antaa kehoni kokea tarinan tapahtumat.

Työskentelypäiväkirja 6.2.2015

Vaikuttaakin siltä, että flow-tilassa kehoa ei tarkkailla eikä olemista havainnoida, vaan kehoa ja keholla koetaan. Hukkaan itsetietoisuuteni, kadotan tajun itsestäni ja kaikki olemuksessani keskittyy tarinaan ja kirjoittamiseen. Luce-Kaplerin (2004) mukaan keho on läsnä kirjoittamisessa, sillä jälkiä kehomme muistamasta menneisyydestä piilee kielessämme, käyttämässämme sanoissa. Kokemuksemme muovaavat meitä kirjoittajina siinä missä me muovaamme kirjoittamiamme ja lukemiamme tekstejä, ja ne tekstit, joita luemme ja kirjoitamme, vaikuttavat kokemukseemme itsestämme. Näin ollen kokemukset, muistot ja tunteet, ja niiden kautta keho, ovat läsnä kirjoittamisessa, eikä kirjoittamista voi toimintana irrottaa kehosta. (Luce-Kapler 2004, 12—13.) Kirjoittaminen on siis sisäistettyä, kehollista toimintaa ja keho on yksi kirjoittamisen työvälineistä flown aikana.

Lisäksi työskentelypäiväkirjasta käy ilmi, että flow vaikuttaa tapoihin, joilla koen kehollisuuden ja joilla kehollisuus on läsnä kirjoittamisessani. Flow-tilassa heittelehdin, vääntyilen, etsin kirjoittamista parhaiten palvelevaa asentoa ja elehdin pidäkkeettömästi kehoni kautta. Työskentelypäiväkirjan perusteella tämä liittyy muuttuneeseen aikakäsitykseen:

Välillä nousen seisomaan, kiertelen huoneessani, joka ei ole suuri, pompin paikallani ja heiluttelen käsiäni. Puuskahtelen. Juon vettä, juon cokista, röhnötän tuolillani, istun ryhdikkäästi, kiskon konetta lähemmäs, lähemmäs, likemmäs, enkä koskaan saa sen ruutua riittävän lähelle. En huomaa, meneekö sanojen löytämiseen kauan vai tulevatko ne nopeasti. En tiedä, en osaa sanoa. Koen kaiken

aukeavan edessäni nopeasti, en mutkattomasti enkä vaivattomasti vaan juuri sillä nopeudella ja tavalla, mikä tuntuu luontevalta.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Flow-tilassa käsitystä ja kokemusta ajankulusta ei määrää kello tai aurinko, vaan se, mitä ollaan tekemässä: ajankulua ei huomaa ja intensiivisessä keskittymisessä aika merkitsee vain sen kautta, mitä kirjoittamisessa tapahtuu ja miten kirjoittaminen etenee (Csikszentmihalyi 1996, 113—121). Näin ollen myös kokemus kehosta ja kehollisuudesta irtoaa ajankulusta ja tulee äärimmäisen läsnä olevaksi, asettuneeksi tuohon hetkeen, intensiivisen kokonaisvaltaiseen keskittymiseen. Kehollisuudella hetki sitten tai hetken päästä ei ole väliä, menneet ja tulevat hetket eivät merkitse, sillä flow-tilassa on vain tämä hetki, tämä kokemus ja se, mitä tapahtuu ja koetaan juuri tällä hetkellä tässä flown ajattomassa tilassa. Sekä kehoa että mieltä tarvitaan yhtenevässä määrin flow-tilan prosessiin ja kokemukseen (Csikszentmihalyi 1991, 95—96).

3.3 Rituaali turvaa subjunktiivisen tilan ja siirtää flow-tilaan

En tunnu saavan otetta tästä, en aivan pääse sisään. Kenties tänään ei vain ole oikea päivä. Jokin ei ole kohdallaan, en ole aivan täysin paikalla. En ole riittävän läsnä upotakseni tekstiin, missä lie ajatukseni huutelevat.

Työskentelypäiväkirja 24.5.2015

[--] luovassa tilassa ollessani kaikki keskeytys lietsoo pistävää ärsytystä

Työskentelypäiväkirja 26.4.2015

Keskeinen osa luovan mentaalisen tilan määritelmää on huomiokyvyn kaventuminen käsillä olevaan tehtävään ja ulkoisten häiriöiden vähentyminen, ja näistä seuraava korostunut keskittyminen ja vapautunut mielikuvitus (Whish-Wilson 2009, 85). Toisin sanoen eräänlainen flow-tilalle ominainen rennon keskittymisen tila (Csikszentmihalyi 1996, 111—121; Whish-Wilson 2009, 85). Tutkimassani kirjoittamisen tilassa subjunktiivinen ja flow-tila elävät vuorovaikutuksessa. Vaikka flow-tilaan uppoamista ei tapahdu joka kerta tarinan parissa työskennellessäni, tapahtuu se vain subjunktiivisen tilan vaikutuspiirissä. Sillä imeytyminen

luovaan tekemiseen avaa mielentilan, jossa arkiajattelua hallitseva subjekti/objekti-kahtiajako purkautuu, mahdollistaen subjunktiiviselle tilalle ominaisen kirjoittajan sisäisen maailman, tekstin, objektien ja ympäristön välisten suhteiden avautumisen ja sekoittumisen. Tällöin ihminen on avoimempi luovuuden virtaukselle. (Karjula 2016, 12; Whish-Wilson 2009, 85—97.)

Luovan kirjoittamisen tila onkin kiehtova yhdistelmä rajoja ja vapautta. Siinä missä kirjoittaja usein kokee luovassa tilassa rajatonta vapautta ja minuutensa ulkopuolisen toiseuden vaikutusta, ei tämä vapaus ja toiseus tulisi eläväksi vailla rajoja. Osaltaan tämä liittyy rajojen tuomaan turvaan. Hallitsemattomaan, hillittömään luovaan tilaan heittäytyy uskaliaammin ja herkemmin, kun tietää jotkin rajoitteet, joihin turvata. Subjunktiivisen transsimaiseen tilaan rohkaistuminen ja toiseuden päästäminen itsensä yhteyteen on sekä elävöittävää, hieman hirvittävää että voimia verottavaa. Rajoja ja niin ollen turvaa kirjoittamisen tilaan ja sen subjunktiivisuuteen voidaan luoda rituaalilla.

Vailla subjunktiivista tilaa ja siihen siirtävää rituaalia, sen leikkimisen vapautta ja irrallisuutta arkisen todellisuuden kosketuspiiristä, ei tarinan flow-tila mahdollistu. Flow-tilaan siirtymiseen tarvitaan rituaali (Perry 2009, 217), jonka kautta flow-tila liittyy subjunktiiviseen tilaan. Rituaali on se väylä, jonka kautta flow-tila ja kirjoittamisen tilan subjunktiivisuus tulevat toistensa yhteyteen, sillä molempiin siirrytään rituaalin kautta.

3.3.1 Rituaali turvaa subjunktiivisen tilan ja mahdollistaa leikin

Tuntuu kuin olisin jo täysin unohtanut [kämpikseni], unohtanut toisten olemassa olon ja uponnut tarinaani – [kämpikseni] huikkaus hätkähdyttää ja herättää aistit taas huomioimaan ympäristöä. Vaatimaan huomiotani muuhun kuin tarinaan. En pidä tästä tunteesta, haluan palata takaisin kirjoittamaan. Tunne on hieman viileä ja kova, piirtäen tuntuvina esiin olemiseni ääriiviivat ja rajat. Haluan hajota uudelleen tarinaan, kirjoittaa ja liueta huomaamattani sanojen maailmaan. Siispä jatkan. [Kämppis] rikkoi irrallisuuteni illuusion, turvan ja rauhan, jonka rakensin ympärilleni sulkeutumalla huoneeseeni.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Rituaali ja leikki ovat kaksi subjunktiivisen mielentilan toisiinsa linkittyneitä ominaisuuksia. Rituaali auttaa herättämään ja aktivoimaan sellaisia ominaisuuksia ja voimavaroja kirjoittajassa ja hänen suhteessaan kirjoittamisympäristöönsä, jotka mahdollistavat ja tukevat kirjoittamista. (Karjula 2016, 16.) Voimia, joita on mahdollista hyödyntää leikin kautta. Luovuuden kokonaan nielaiseva keskittyminen avaa mentaalisen tilan, joka poikkeaa arkisesta ajattelusta (Whish-Wilson 2009, 85).

Schechner (1995) on tutkinut rituaalia ja leikkiä, ja toteaa niiden olevan toisiaan täydentäviä käyttäytymismuotoja, joita ihmiset toteuttavat läpi elämänsä. Leikki luo omat rajansa ja alueensa, lukuisia todellisuuksia, jotka ovat arvaamattomia ja häilyviä ja täynnä luovaa valehtelua ja kuvittelua. Tämän takia, koska leikki tällä tavalla vääristää todellisuutta ja avaa sen kuviteltavissa oleville mahdollisuuksille, näyttäytyy leikki vaarallisena ja siihen ryhtyäksensä on koettava olonsa riittävän turvalliseksi. Astuakseen leikkiin ja hyväksyäkseen leikin arkitodellisuudesta eroavat, muuttuneet säännöt, tarvitaan jonkinlainen turvaverkko. (Schechner 1995, 26—27.) Sama turvaverkko tarvitaan, jotta voidaan hyväksyä luovan kirjoittamisen tilan subjunktiivisuuden arkisesta muuttamat säännöt ja käytänteet (Karjula 2015, 138; 2016, 10). Rituaali tarjoaa tällaisen turvaverkon, jolla voidaan rakentaa ja ylläpitää turvallisuutta ja jatkuvuutta luovaan tilaan ja siihen astumiseen.

Rituaalin voi nähdä siltana, joka kantaa vaarallisten vetten yli – eli siirtymänä jostakin jonnekin jonkin sellaisen läpi, jossa oleminen ja olemus on epävarmaa (Schechner 1995, 230). Usein rituaaleilla konkreettisen, fyysisen tilan rakentamisen tai uudelleen järjestelemisen kautta luodaan luova tila tai vähintään mahdollisuudet sille (Karjula 2016, 10—11; Csikszentmihalyi 1996, 142—143; Schechner 1995, 230—231.) Rituaali näyttäytyykin väylänä luovaan tilaan. Pelkistetyimmillään tämä voi olla oman fyysisen kehon ja olemuksen muuttamista riittävän rennoksi ja sitä kautta avoimeksi esimerkiksi joogalla tai meditaatiolla (Csikszentmihalyi 1996,

137—139). Kehon ollessa rento mieli rentoutuu yhtä lailla ja avautuu, mahdollistaen pääsyn luovaan tilaan.

Rituaali onkin myös rytmiä ja liikettä. Se ei ole pelkkä toiminto, joka suoritetaan, vaan se on elämys, joka koetaan. Rituaalin toteuttaminen on sekä kognitiivista että affektiivista: kognitiivinen ja affektiivinen toimivat yhdessä tehden kokemuksesta rituaalin seuraamalla tietyn toiminnan ja käyttäytymisen kaavaa, eli rituaalin muodostuksen kautta. (Schechner 1995, 239—240.)

Rituaalia voi pitää eräänlaisena välitilana tämän- ja tuonpuoleisen, reaali maailman ja luovan tilan välillä. Rituaali avaa ajan ja tilan järjestyksenvastaiselle leikkisyydelle, toimien välimaastona, jonka läpi on kuljettava päästäkseen avoimeen ja leikkisään vapaan assosiaation piiriin. Rituaali sekä on tuo välimaasto että toimii eräänlaisena suojaavana amulettina siirtymässä, joka välitilan halki on kuljettava. (Schechner 1995, 228—233.) Merkitsevää on se, että rituaali on kirjoittajalle itselleen merkityksellinen – jokin sellainen toiminto, tekeminen tai asia, jolle kirjoittaja itse antaa merkityksen siirtäjänä, siirtymänä ja välitilana. (Karjula 2015.)

Sen lisäksi, että rituaali avaa mielen luovalle tilalle ja toimii tilaan siirtäjänä, se myös auttaa siirtymään pois luovasta tilasta ja sulkemaan sen. Kyky irrottautua kirjoittamisen luovasta tilasta on yksi turvallisuudentunnetta luova tekijä. Turvallisuus taas on edellytys leikille, joka on olennainen osa luovuutta (ks. esim. Russ 2009; Russ & Schafer 2006). Jotta voisi heittäytyä leikkiin, leikittelemään eri mahdollisuuksilla, mahdottomuuksilla ja kuvittelemaan ennen olematonta olevaksi, on koettava riittävää turvallisuutta (Schechner 1995, 26—27). Turvallisuudentunne on olennainen, sillä se vapauttaa synnyttäen vapauden valita. Turvallisuus tuo mukanaan rentouden, joka avaa aistit ja mielen, vapauttaen ajatukset ja huomion reaali maailmasta kaikkeen, mitä voisi olla. (Schechner 1995, 26—27; Luce-Kapler 2004, 79—104.)

Rituaalilla luodaan siis rajat ja rakennetaan kehikko toiminnalle. Tämän kehikon rajojen sisällä leikki rytmitty sääntöjen ja vapauden soljuvasta vaihtelusta. Rajojen sisällä on turvallista avautua luovuuden virtaukselle, flowlle. (Karjula 2016, 16; Schechner 1995, 228—233.)

3.3.2 Rituaali siirtää flow-tilaan

Samojen asioiden toistaminen rituaalinomaisesti valmistaa mielen ja kehon kirjoittamiseen (Perry 2009, 217; ks. Schechner 1995, 228—241). Se on tunnelmaan virittäytymistä, tarinan maailmaan asettumista. Jokaisella kirjoittajalla on oma rituaalinsa, olivatpa he miten tietoisia siitä tai eivät (Perry 2009, 217). Seuraamalla kirjoitusprosessia työskentelypäiväkirjasta, käy selväksi, että minullakin on kirjoittajana omanlaiseni rituaali. Flow-tilaan päästäkseni minun on saatava olla yksin, omassa rauhassani. Haluan varmistaa, ettei ulkopuolinen maailma häiritse minua, vaan voin keskeytyksettä upota flown nautinnolliseen tilaan ja kadottaa itseni tarinaan.

Rituaalini alkaa ulkomaailman sulkemisella pois. Suljen huoneeni oven, asetan kannettavani pöydälle ja hukkaan puhelimeni ulottumattomiini äänettömällä. Laitan kuulokkeet korvilleni, jos en ole tilassa yksin. Mieluiten kirjoitan silloin, kun olen yksin, omillani: yöaikaan tai varhain aamulla toisten vielä nukkuessa. Valmistelen kehoni syömällä ja varaan juotavaa koneeni viereen. Asettaudun kirjoittamaan paikkaan, jonka tunnistan intuition ajamana sillä hetkellä ruokkivan parhaiten kirjoittamistani. Avaan tarinani tiedoston ja aloitan lukemalla edelliskerralla kirjoittamaani tekstiä. Muovailen sitä, siirtelen kappaleiden ja lauseiden paikkoja ja luen tarinaa niin pitkälle, kunnes kompastun kohtaan, josta putoan sisään tarinaan.

Osa rituaalia onkin juuri kääntää huomio ja keskittyminen sisäänpäin, sisäiseen maailmaan. Tätä helpottaa ulkoisten ärsykkeiden poissulkeminen. (Perry 2009, 218; Schecher 1995, 230—239.) Jos toistaa rituaalin aina asettuessaan kirjoittamaan, tulee flow-tilaan astumisesta ennen pitkää automaattista (Perry 2009, 218). Tällöin toiminta rituaalistuu rituaalin muodostuksen ja toistojen toteuttamisen kautta (Schecher 1995, 239—240). Näin on käynyt

tutkimani kirjoittamisen tilan suhteen. Olen aikaa myöten tullut oppineeksi sulkemaan ulkomaailman pois ja asettumaan kirjoittamaan niin, että flow-tilasta on tullut erottamaton osa kyseistä kirjoittamisen tilaa. Samoin on käynyt subjunktiivisen tilankin suhteen.

Myös lopettaminen on tärkeä osa rituaalia ja se osaltaan mahdollistaa flow-tilaan uppoamisen myös seuraavalla kirjoittamiskerralla (Perry 2009, 218). Lopetan kirjoittamisen lukemalla kirjoittamani. En kuitenkaan muokkaa tuottamaani tekstiä, vaan jätän muokkaamisen seuraavaan kertaan. Tämä luo tunteen siitä, että on jotain, mistä jatkaa seuraavalla kerralla, jotain mikä johdattaa takaisin tarinan maailmaan. Kun jotain jää kesken, on flow-tilaan helpompi palata (Perry 2009, 218). Kesken jäänyt saa kirjoitetun elämään alitajunnassa ja muhimaan uusien ajatusten löytymiseksi (Perry 2009, 218). Kenties se, etten tavoittele tarinalle lopetusta tai lopullista muotoa, vaan pidän sitä jatkuvasti avoimena muutokselle, jolloin se on väistämättä jatkuvasti kesken, tekee sen pariin palaamisesta mahdollisimman helppoa ja flown saavuttamisesta vaivatonta.

4 Luovan kirjoittamisen ympäristö

Istun kirjahyllyn ja ikkunaseinän välisessä nurkkauksessa tuolilla – olen tehnyt eräänlaisen pesän: tuolillani on istuintyyny, toisen tuolin olen asettanut eteeni, jotta voin nostaa sääreni sille (sitäkin pehmustaa tyyny), ja olen kietonut fleecepeiton hellästi harteilleni. Huoneeni ovi on luonnollisesti kiinni ja olen ilokseni sytyttänyt kolme kynttilää huoneeseeni, yhden yöpöydälle vastakkaiselle seinustalle, toisen yöpöydälleni vasemmalleri ja kolmannen lattialle viereeni, lähelleni. Pidän niiden pehmeästä valosta.

Työskentelypäiväkirja 18.4.2015

Usein luovaa kirjoittamista tarkasteltaessa ja siitä puhuttaessa keskitytään itse kirjoittamisen hetkeen. Hetkeen, jolloin kirjoittaja avaa työhuoneessaan vihkonsa tai tietokoneensa ja alkaa tuottaa sanoja paperille ja painiskella lauseiden kanssa. Mutta mitä tapahtuu ennen tietokoneen avaamista ja yöpöydän ääreen istumista? Mitä tapahtuu sanavalintojen ulkopuolella, kirjoittajan flow-tilan ja subjunktiivisen tilan sisäisen maailman yhteydessä ulkoisessa maailmassa?

Luova kirjoittaminen on pelkkää kirjoittamishetkeä laajempi prosessi, eikä sitä voi tarkastella sen vaatimalla tarkkuudella, mikäli sen nähdään tapahtuvan vain kirjoittamisen hetkellä ja kiinnittyvän tiettyyn hetkeen ja paikkaan (Harper 2010, 2). Kirjoittamishetki on vain osa luovan kirjoittamisen prosessia – vaikkakin kieltämättä osa, joka ulkopuolisen silmin on helpoiten tunnistettavissa luovaksi toiminnaksi – sillä luova kirjoittaminen, kuten mikään muukaan toiminta, ei tapahdu tyhjiössä irrallaan ympäristöstä. Ympäristö aktiivisesti muokkaa, mahdollistaa ja rajoittaa eri tavoin kirjoittamista (Sharples 1998; Harper 2013, 48—53; Karjula 2016, 8—11; Csikszentmihalyi 1996, 127—139). Tämä on ilmiselvää kenelle tahansa, joka on yrittänyt keskittyä luomaan tekstiä lapsiperheen arjen keskellä tai huomannut kahvilan pöydässä unohtaneensa tietokoneensa laturin kotiin ja akun näyttävän punaista.

Varmistaakseen siis luovan kirjoittamisen tapahtuvan, on varmistettava sille aikaa ja tilaa, ympäristö ja paikka, jossa se voi tapahtua (Harper 2013, 50). Kirjoittamisympäristö tulee järjestellä niin, että se palvelee kirjoittajan yksilöllisiä luovia tarpeita (Csikszentmihalyi 1996,

140). Luovan kirjoittamisen suunnittelun voikin katsoa alkavan kirjoittamisympäristön suunnittelusta, jäsentelystä ja hahmottamisesta (Sharples 1998). Toisin sanoen ympäristön valmisteleminen luovaa toimintaa varten. Kirjoittamisympäristö käsittää kirjoitusvälineet (*writing implements*), kirjoitusmedian (*media*), ulkoiset resurssit (*external resources*) ulkoiset representaatiot (*external representations*), kuten muistiinpanot, luonnokset, hahmotelmat, taulukot ja erilaiset merkinnät, yleensä ottaen sanat ja lauseet, ilmaukset. (Sharples 1998.)

Kuitenkin kirjoittamisympäristö suhteessa luovaan kirjoittamiseen on enemmän kuin pelkkä fyysinen ympäristö (ks. Harper 2013, 2010). Kirjoittajan työskentely-ympäristö ja sen olosuhteet ovat yksi tekijä luovassa kirjoittamisessa, mutta aivan yhtä painava osa on kirjoittajan omilla tulkinnoilla ja havainnoilla ympäristöstään (MacRobert 2013, 61; Csikszentmihalyi 1996). Kirjoittamisympäristön sekä tämän ympäristön ja kirjoittajan välisen vuorovaikutussuhteen hahmottamiseksi on tärkeää tarkastella, kuinka kirjoittaja käyttää edellä mainittuja kirjoitusympäristön eri tekijöitä ja kuinka hän asettuu kirjoitusympäristöön läsnä olevaksi (Harper 2013, 50 & 54—56; 2010, 2; Sharples 1998).

Tällaisen tarkastelun kautta luovan kirjoittamisen ympäristöstä hahmottuu kuva kokonaisvaltaisena tilana, elinympäristönä eli habitaattina, jossa teksti syntyy ja jota luova kirjoittaja asuttaa toiminnan eli luovan kirjoittamisen kautta (Harper 2013; 2010).

4.1 Habitaatti: luovan kirjoittajan elinympäristö ja kirjoittamisen kasvupaikka

Pelkkä ”ympäristö” käsitteenä ei palvele puhuttaessa luovasta kirjoittamisympäristöstä, sillä luovassa kirjoittamisessa ympäristö ei ole passiivinen tai kirjoittajasta irrallinen, neutraali ja muuttumaton tekijä (Harper 2013; 2010). Luova yksilö iskostaa työskentely-ympäristöönsä omaleimaiset, henkilökohtaiset tapansa, ja näin muokkaa sen kaikumaan ajatustensa rytmiä ja tapojensa kulkua (Csikszentmihalyi 1996, 127—128). Luovassa tilassaan kirjoittaja siis

vaikuttaa ympäristöönsä ja ympäristö kirjoittajaan (Harper 2013; 2010). Tämän takia on tarkoituksenmukaisempaa käyttää habitaatin käsitettä.

Habitat kääntyy kasvupaikaksi ja elinympäristöksi, ja sen on lanseerannut käsitteenä kirjoittamisen tutkimukseen Graeme Harper (1959—). Harperin ajatukset muistuttavat Csikszentmihalyin (1996) tutkimustuloksia luovan toiminnan ympäristöstä ja tavoista, joilla ympäristö vaikuttaa luovuuteen ja joilla luovat ihmiset muokkaavat ympäristöä persoonallisia tarpeitaan vastaavaksi (ks. Csikszentmihalyi 1996, 127—147). Harper (2013) on kuitenkin mennyt ajatuksissaan ja havainnoissaan pidemmälle ja syvemmälle. Harper (2013) on tutkinut habitaattia luovan kirjoittamisen näkökulmasta ja lähestyy habitaattia käsitteenä sen kautta, mikä sen suhde on luovaan kirjoittamiseen. Hän on tutkinut erityisesti sitä, kuinka elinympäristö vaikuttaa luoviin kirjoittajiin ja luovaan kirjoittamiseen, ja tarkastellut niin ammatti- kuin vapaa-ajan kirjoittajiakin. Harper (2010, 1—3) määrittelee luovan habitaatin olevan jotain enemmän ja hienonyanssisempaa kuin pelkkä epätarkka käsite ”ympäristöstä”: ”creative habitats [are] physical/metaphysical locations adopted or created by human beings for our creative action.”

Habitaatti on siis luovalle kirjoittajalle elinympäristö, jota hän muokkaa ja jonka kanssa hän on vuorovaikutuksessa luodakseen kasvupaikan luovalle kirjoittamiselle (Harper 2013, 48—59). Habitaatti on kirjoittajalle ominaisin ympäristö kirjoittaa, ja luovaa habitaattia määrittää se, että luova kirjoittaja luo sen (Harper 2013, 53—56). Kuten talosta tehdään koti asettamalla sinne symboliarvoa sisältäviä objekteja (esim. valokuvat, asukkaiden arvoja vastaavasti valmistetut huonekalut, rakkaat kirjat), jotka tukevat asukkaiden ja ympäristön suhdetta, samalla tavoin kirjoittamisympäristöstä tehdään kirjoittamiseen sopiva ja se rakennetaan symbolein heijastelemaan sellaisia ominaisuuksia, jotka tukevat kirjoittajan luovuutta. Kun ympäristö rakennetaan heijastelemaan ja tukemaan yksilöllisyyttä, on siellä helpompi unohtaa ulkomaailma ja uppoutua kokonaisvaltaiseen keskittymiseen.

(Csikszentmihalyi 1996, 142—143.) Kirjoittaja on siis vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, sopeuttaen ja sopeutuen, muokaten ja mukauttaen ympäristöä kirjoittamiseensa, luoden habitaattiaan (Harper 2013, 48—53; 2010, 2).

Näin ollen luovan kirjoittamisen habitaatit ovat jatkuvan luomisen ja uudelleen luomisen liikkeessä (Harper 2013, 48—53). Luovat habitaatit tehdään ja luodaan ihmiselinympäristön kontekstissa teoissa ja sellaisten tekojen kautta, jotka muuttavat tilan juuri kirjoittamiseen sopivaksi (Harper 2014, 122; 2013, 48—53; Karjula 2016, 11). Habitaatin muodostamisen, käyttämisen ja muovaamisen tekojen kautta nähtynä habitaatti ei siis ole vain tilaa, jossa kirjoittaja työskentelee, vaan myös liikettä, tekoja ja objekteja (Harper 2013, 48—49; 2010, 2; Karjula 2016, 11—16). Habitaatti on liikettä tilassa ja tilan läpi: se on kirjoittajan liikettä tilassa, hänen siirtelemiensä tavaroiden liikettä, kynän liikettä paperilla (Harper 2013, 48—49; 2010, 2).

Koska kirjoittaja luo itse luovan habitaattinsa, on käsitys siitä aina yksilöllinen (Harper 2013, 51—52). Ja koska kukin kirjoittaja muovaa habitaatistaan omanlaisensa, itseään kuvaavan ja luovia tarkoituksiaan palveleva, on habitaatti enemmän kuin pelkkä fyysinen ympäristö. Se on myös paikkaa edustavat ajatus- ja toimintamallit, jotka luovat representaation paikasta. Habitaatti on jotain, minkä henkilö rakentaa itse, jota luodaan, muovataan ja sopeutetaan, ja johon vaikuttavat niin yksityiset elämäntilanteet kuin sosiaaliset ja kulttuuriset olosuhteetkin. (Harper 2010, 2; 2013 52—59.)

Habitaatti ei siis ole pelkkä paikka, jossa kirjoittaminen tapahtuu (Karjula 2016, 8). Se on fyysisen ympäristön ja sen mielensisäisten representaatioiden kokonaisuus. Luova habitaatti muodostuu tavasta, jolla kirjoittaja käyttää ympäristöään ja asuttaa sitä. Se on yksityisen, henkilökohtaisen tilan vuorovaikutusta kulttuurisen ja sosiaalisen tilan vaikutteiden kanssa tavalla, jossa kirjoittaja käyttää ympäristöä luovaan toimintaansa tai osana luovaa toimintaansa. Harperin (2013, 56) mukaan habitaattia voi tarkastella neljän tekijän kautta: 1) habitaatin

ensimuodostus (*initial habitat formation*) eli minne, miten ja miksi kirjoittaja aloittaa muodostamaan habitaattiaan, 2) asuttamistoiminta (*habitation activities*) eli millä tavoin kirjoittaja asuttaa ja käyttää habitaattia, 3) muutokset habitaatissa (*changes in habitat*) ja millaisia ne ovat ja mikä on niiden suhde kirjoittamisen eri vaiheisiin, 4) tietoisuus habitaatista (*habitat awareness*) eli kuinka tietoinen kirjoittaja on luovan habitaattinsa olosuhteista. Aloitan luovan habitaattini avaamisen tarkastelemalla sen ensimuodostusta ja tietoisuuttani habitaatista.

4.1.1 Habitaatti suojaa paikan luovalle kirjoittamiselle

Olen omassa huoneessani, sen rauhoittavassa pimeässä hämäryydessä, jota taloyhtiön pihan rinteessä loistava katulamppu sävyttää ikkunasta lankeavalla, kellertävällä valollaan. Oveni on kiinni.

Työskentelypäiväkirja 27.3.2015

Suljen huoneeni oven, yhtä paljon omaksi rauhakseni kuin [kämpinikin]. Voin upota uudelleen tarinaan.

Työskentelypäiväkirja 15.3.2015

Istun pöytäni ääressä, vieressäni teekuppi, edessäni kynsilakkapullo. Ovi on kiinni, ulkona on valoisaa ja [kämpin] nukkuu, joten en tarvitse musiikkia äänen hukuttamiseksi. Pöytäni on sekalainen, papereita oikealla ja vasemmalla puolellani.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Kukin kirjoittaja luo itse luovan habitaattinsa, ja sen muodostamiseksi toteutetuille toimille ja siihen sisällytetyille objekteille annettujen merkitysten kautta suhde habitaattiin on aina henkilökohtainen. Luovat habitaatit ovat siis yksilöllisiä, mutta niitä yhdistää yksi tekijä: ne rakennetaan aina palvelemaan luovia tarkoituksia. (Harper 2013 51—59; 2010, 2.) Työskentelypäiväkirjan perusteella aloitan muodostamaan habitaattia ympäristöön, jonka koen turvalliseksi ja jossa pystyn eristämään itseni ulkomaailmasta.

Tyypillisimmillään muodostan luovan habitaatin kotona omaan huoneeseeni. Olennaista on, että olen tilassa yksin ja saan rajattua habitaatin muilta esimerkiksi sulkemalla huoneen oven. Istun tai seison pöytäni ääressä niin, että näen vaivattomasti ikkunaan ja pystyn halutessani liikuskelemaan huoneessa. Tietokoneeni vieressä on yleensä lasi vettä. Merkintä työskentelypäiväkirjasta kuvaa luovaa habitaattiani tyypillisimmillään:

Olen omassa huoneessani, sen rauhoittavassa pimeässä hämäryydessä, jota taloyhtiön pihan rinteessä loistava katulamppu sävyttää ikkunasta lankeavalla, kellertävällä valollaan. Oveni on kiinni, [kämpökseni] on olohuoneessa: voin kuulla television äänet vaimeina. Kirjoitan koneellani, istuvaltani. [--] Koneeni näppäimistöön ole näpöytännyt taustavalon päälle. Vieressäni on vesilasi.

Työskentelypäiväkirja 27.3.2015

Habitaatin muodostaminen kotiympäristöön ja yksityisyyteen hakeutuminen on tyypillistä luoville kirjoittajille (Harper 2014, 121). Tutkimusten mukaan luovat yksilöt tuppaavat luodessaan vetäytymään, tulemaan etäisiksi muusta ympäristöstä ja olemaan taipumuksiltaan introvertteja (ks. Getz & Lubart 1999, 46). Työskentelypäiväkirjasta käy ilmi vahva tarpeeni omaan, suojattuun ja rikkoutumattomaan tilaan: oma huone, oma rajattu alue, ikkunasta näkymä ulos, rauha ja varmuus siitä, ettei häiriötekijöitä tule.

Luova habitaattini ei kuitenkaan rajoitu vain huoneeseeni, vaan pystyn muodostamaan sen kotiympäristössä muihinkin paikkoihin, jotka koen riittävän suojatuiksi ja rauhallisiksi:

Enkä oikein osaa sanoa, miksi valitsin keittiön kirjoituspaikaksi – yleensäni kirjoitan omassa huoneessani [kämpökseni] ollessa kotona. Kenties keittiössä on aamuisin jotain taikaa: kirjoitanhan tämän pöydän ääressä aamusivujakin. Keittiö on aamuisin niin rauhaisa, [kämpökseni] nukkuessa tämä on oma tilani.

Työskentelypäiväkirja 10.3.2015

Jos olen kotona yksin tai saan luotua muusta ympäristöstä irrallaan olevan tilan esimerkiksi musiikkia ja kuulokkeita hyödyntämällä, koen ympäristön riittävän turvatuksi ja rajatuksi muodostaakseni sinne luovan habitaatin kirjoittamista varten. Näyttää siltä, että kokemus habitaatin turvallisuudesta ja rikkomattomuudesta on ensiarvoisen tärkeä, koska tietoisuuteni habitaatista on niin vahva. Luovuuden kannalta onkin tärkeää, että kirjoittaja saa räätälöidä kirjoittamisympäristön itselleen sopivaksi niin, että se vastaa hänen luovia tarpeitaan, rentouttaa ja hän kokee kontrollin ympäristön suhteen olevan itsellään (Csikszentmihalyi 1996, 140—

143). Itsestäni riippumaton muutos, joka ulottuu koskemaan habitaattiani, häiritsee keskittymistäni ja kutsuu pois subjunktiivisesta tilasta, rikkoen flow'n.

4.1.2 Habitaatin rajat ylläpitävät subjunktiivista tilaa ja suojaavat flow'ta

Suhde kirjoittajan ja habitaatin välillä on vastavuoroinen: siinä missä kirjoittaja muovaa ympäristöään ja vaikuttaa siihen, vaikuttaa ympäristö kirjoittajaan ja muovaa kirjoittamista. Habitaatti siis myös osallistuu ja vaikuttaa kirjoittamiseen. (Harper 2013, 48—53; Karjula 2016, 8—11.) Työskentelypäiväkirjassani tämä tulee näkyväksi habitaatin ja subjunktiivisen tilan välisen suhteen kautta:

[Kämpiksieni] rikkoi irrallisuuteni illuusion, turvan ja rauhan, jonka rakensin ympärilleni sulkeutumalla huoneeseeni. [--] Nautin kohtausten kirjoittamisesta. Laitan varmuudeksi kuulokkeet korviini ja toistolla soimaan – etsin sopivaa kappaletta hetken, se sattuu kohdalle täysin ennakoimatta, valmiilta soittolistalta, joka ei ole omani – *How to Save a Life* yhtyeeltä Vitamin String Quartet. [--] Sulkeudun tarinan maailmaan, sillä reaali maailman äänet eivät pääse sopivasti nostetun äänen voimakkuuden lävitse.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

En totta puhuen oikeastaan välitä ympäristöstäni tällä hetkellä. Kunhan olen henkisesti omillani, omassa tilassani musiikin, kuulokkeiden ja koneen näytön irralleen leikkaamana, niin silloin olen vapaa leikkimään ja kirjoittamaan.

Työskentelypäiväkirja 13.4.2015

Subjunktiivisessa tilassa suhteet ja vuorovaikutus ovat avoimia ympäristön, esineiden, tekstin ja kirjoittajan välillä, jolloin näiden vaikutteet sekoittuvat ja sulautuvat (Karjula 2016, 12). Työskentelypäiväkirjasta käy ilmi, että käytän musiikkia usein erottamaan itseni arkimaailmasta ja auttamaan pääsyssä flow-tilaan. Musiikkikappaleet, joita kuuntelen, ovat työskentelypäiväkirjamerkintöjen perusteella vahvoja affekteja ja mielikuvia herättäviä kappaleita, jotka valitsen intuitiivisesti ja liitän mielikuvissani tarinaan.

Jälleen muuten kuuntelen toistolla yhtä ja samaa kappaletta puhelimeiltani, Spotifysta. Se luo tunnelmaa.

Työskentelypäiväkirja 18.4.2015

Laitan varmuudeksi kuulokkeet korviini ja toistolla soimaan – etsin sopivaa kappaletta hetken, se sattuu kohdalle täysin ennakoimatta, valmiilta soittolistalta, joka ei ole omani – *How to Save a Life* yhtyeeltä Vitamin String Quartet. Sopivaa nostatusta, haikaa nostalgiaa ja kaipuuta. Sulkeudun tarinan maailmaan, sillä reaali maailman äänet eivät pääse sopivasti nostetun äänen voimakkuuden lävitse.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Csikszentmihalyin (1991, 109) mukaan musiikki auttaakin mieltä organisoitumaan ja siten vähentää psyykkistä sekasortoa, joka syntyy jonkin satunnaisen häiriötekijän keskeyttäessä toiminnan. Musiikin kuunteleminen häivyttää keskeytyksiä ja niistä juontuvaa ahdistusta, ja oikein valittuna kasvattaa ja tukee flown kokemusta (Csikszentmihalyi 1991, 109). Selvästi luovan habitaattini on oltava sellainen, että se tukee ja suojaa subjunktiivista tilaa ja mahdollistaa flown täydellisen uppoamisen tarinan maailmaan:

[--] luovassa tilassa ollessani kaikki keskeytys lietsoo pistävää ärsytystä

Työskentelypäiväkirja 26.4.2015

Itseni kadottaminen tarinan maailmaan ei onnistuisi, jos kehoni olisi liian tietoinen toisesta ihmisestä likelläni. [--] Kirjoittaakseni tarvitsen tilan, jossa ei tarvitse välittää toisista ihmisistä ja heidän vaatimuksistaan ja odotuksistaan. Haluan olla ilman keskeytyksiä. En tarkoita olla välinpitämätön saatikka töykeä: kirjoittaakseni minun on vain oltava vapaa.

Työskentelypäiväkirja 6.2.2015

Tällainen tarve rikkomattomaan tilaan on erityisen keskeistä flown suojaamiseksi. Mikä tahansa häiriö, joka tunkeutuu kirjoittamisen tilaan arkielämän ja -ympäristön piiristä, saattaa kadottaa tarinan maailman ja vetää kirjoittajan takaisin reaali maailman piiriin. (Csikszentmihalyi 1996, 120; Perry 2009, 219.) Asetan habitaatille rajat fyysisesti joko sulkemalla huoneeni oven, laittamalla kuulokkeet korville ja nostamalla musiikin volyymin tai, jos olen yksin kotona, hakeutumalla paikkaan, jonka koen sillä hetkellä eniten ruokkivan luovuuttani.

Luovan habitaatin ja luovan kirjoittamisen välinen vastavuoroinen suhde käy ilmi työskentelypäiväkirjastani subjunktiivisen tilan lisäksi affektiivisella tasolla. Vaikuttaa siltä,

että haen luovalta habitaatiltani pysyvyyden ja pitkäaikaisuuden piirteitä juuri rikkomattomuuden, turvattujen rajojen ja sen kautta, että kontrolli ympäristön muokkaamisesta on itselläni. Kun subjunktiivisuus ja flow elävät luovassa habitaatissa, joka on muodostunut pitkäaikaiseksi juuri subjunktiivisuuden ja flown kautta niiden ylläpitäessä haluan kirjoittaa ja palata tarinan pariin, on habitaatista muodostunut pitkäaikainen ympäristö, jossa voin luovasti toteuttaa itseäni. Tällainen pitkäaikainen, pysyvä ympäristö, joka on vain kirjoittajan oma, hänelle henkilökohtainen tila, tukee subjektiivisuuden kokemusta ja hallinnan tunnetta suhteessa ympäristöön ja omaan elämään (Harper 2013). Pitkäaikaisena tällainen tila mahdollistaa muutoksen niin itsessä kuin ajattelutavoissa (ks. Luce-Kapler 2004, 77—105).

Harper (2013, 52) viittaa habitaatin yksilöllisyyden ja henkilökohtaisuuden ohella siihen, kuinka toiselle habitaattia määrittävät enemmän sen toiminnot, kun taas toiselle ympäristön ja sen tapahtumien emotionaaliset merkitykset. Habitaattini vaikuttaa kirjoittamisen tunnelmaan siinä missä tunnetilani vaikuttaa habitaattiin ja tarpeisiini sen suhteen:

Olen yksin kotona ja hyvä niin — en sulattaisi nyt ketään tilaani.

Työskentelypäiväkirja 16.9.2015

Olen yksin kotona: voin kirjoittaa huoneen ovi auki! Jollain tavalla ilmavampi tunnelma, avoimempi olo, kun ovi on auki. Vapautuneempi.

Työskentelypäiväkirja 24.4.2015

Luovaan ympäristöön kohdistuvat tarpeet vaihtelevatkin sen mukaan, missä vaiheessa luovaa prosessia ollaan ja millaista tukea ja stimulaatiota luovalta ympäristöltä tarvitaan (Csikszentmihalyi 1996, 145—146). Työskentelypäiväkirjamerkintöjen valossa vaikuttaa siltä, että tarvitsen luovan habitaatin suojatun, rikkomattoman tilan voidakseni subjunktiivisessa tilassa elää luovan kirjoittamisen leikillisyyden kautta vahvojakin affekteja. Se, missä vaiheessa kirjoitusprosessia olen tai mitä kohtaa tai millä tunnelmalla varustettua kohtausta haluan työstää, vaikuttaa habitaattiini ja siihen missä, milloin ja miten haluan kirjoittaa: eri affektien

elämiseen ja kokemiseen tarvitsen eritasoista turvallisuutta ja rikkomattomuutta luovalta habitaatiltani.

Habitaatti kuitenkin vaikuttaa kirjoittamiseen myös tavoilla, jotka eivät ole aina tiedostettuja tai sanallistettavissa. Tästä hyvänä esimerkkinä on se, että rauhallisuuden ja rikkomattomuuden lisäksi olennaista luovassa habitaatissani on työskentelypäiväkirjan valossa ikkuna ja näkymä ulos. Ikkunanäkymästä löytyy useita merkintöjä:

[K]irjoittaessani edessäni avautuu ikkunasta näkymä talon keväisen hapuilevasti sulavalle pihamaalle. Näkymä on raikas ja valoisa. [--] Ja pidän isoista ikkunoista sisään tulvivasta aamun valosta sekä avarana avautuvasta maisemasta, joka antaa ikkunoista metsän rajapuihin, kivikkoiseen rinteeseen ja takana tihentyvään metsään. Mutta valo on ehdottomasti tärkeintä, vaikken osaakaan sanoa miksi

Työskentelypäiväkirja 10.3.2015

[P]öytä on nyt ikkunan edessä, jolloin ulos metsän puoleen avautuu vapaa näkymä. Ah, ihana luonto! Jo sitä vilkaisemalla tai pelkästään syrjäsilmin sen näkeminen, se tuntuu antavan jotain.

Työskentelypäiväkirja 24.4.2015

Istun aloillani työpöytäni ääressä. Aina välillä pysähdyn ihailemaan alkukesäistä maisemaa ikkunasta edessäni, puiden häkellyttävää vihreyttä ja valon hurmaavaa sävyä, sen viehättävää viipyilyä verkkaisesti villiintyvässä luonnossa.

Työskentelypäiväkirja 24.5.2015

Istun keittiössä ikkunan edessä sijaitsevan baaripöydän ääressä ja katselen ikkunasta sateiseen vehreyteen. Tarinaan jollain tavoin liittyvien kappaleiden soittolista lipuu kappale kerrallaan satunnaistoistolla radiosta vierestäni. Ääni on hiljainen, pelkkää taustaa. Olen yksin kotona.

Työskentelypäiväkirja 20.6.2015

Koen näkymän ulos antavan jotain olennaista kirjoittamiselleni, vaikken pystykään sitä sanallisesti avaamaan. Kenties ikkunantakainen näkymä antaa sitä stimulaatiota ja inspiraatiota, joka on luovalle työlle tärkeää (Csikszentmihalyi 1996, 133—139). Näin habitaatti vaikuttaa luovaan kirjoittamiseeni siinä missä itse vaikutan habitaattiini muodostaakseni siitä luovaa kirjoittamistani palvelevan. Luovan habitaatin eri elementit ja piirteet voivatkin saada tietynasteisia toimijuuden asemia ja vaikuttaa tekstiin ja kirjoittajaan, vahvistaen tai vaientaen tiettyjä vaikutussuhteita luovan habitaatin piirissä (Karjula 2016, 12). Lisäksi ikkunanäkymä

havainnollistaa sitä, kuinka luova habitaatti on yksityisen ja yhteisen tilan keskustelua ja vuorovaikutusta (Harper 2010, 4): ikkuna toimii väylänä, joka mahdollistaa yhteyden ulkoiseen maailmaan silloinkin, kun toimin rajatun habitaatin suojassa subjunktiivisessa tilassa.

Millä tavalla sitten asutan ja käytän tätä rajattua, yksityistä luovaa elinympäristöäni ja millä tavoilla muovaan siitä omanlaiseni, kulloisiinkin luoviin tarpeisiini sopivan? Sukellan seuraavaksi tarkastelemaan tapoja, joilla muokkaan habitaattiani ja toimin siinä, eli habitaatin asuttamistoimintaa ja muutoksia habitaatissani.

4.2 Habitaatio: luovan kirjoittamisen ympäristön asuttaminen ja kehollisuus

Kirjoitan omassa huoneessani, ovi on kiinni, mutta tällä kertaa en kirjoita pöydän ääressä. Aiemmin päivällä siivotessani katsoin kirjahyllyn ja ikkunaseinän väliin jäävää nurkkausta uusin silmin ja sen sopukka alkoi kutsua mieltäni. Nostin siis toisen tuoleistani tuohon sopukkaan, jossa nyt istun, kaksi kynttilää huonettani valaisten, illan hämärä yöksi ikkunan takana laskeutuen. Kannettavastani olen näpäyttänyt näppäimistön taustavalon päälle.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Kunpa vain saisin järjestettyä huoneeni niin, että saisin pöytäni ikkunan eteen, siinä olisi paras paikka työskennellä.

Työskentelypäiväkirja 15.3.2015

Kuten Harper (2013, 2010) on todennut, mikäli luovaa kirjoittamista haluaa tarkastella sen vaatimalla tarkkuudella ja prosessin kokonaisuutena huomioiden, on sitä katsottava pelkkää kirjoittamisen hetkeä laaja-alaisemmin. On katsottava toimia, joita kirjoittaja tekee ennen, jälkeen ja kirjoittamishetken aikana, tapoja joilla hän käyttää ja muovaan ympäristöään osana kirjoittamistaan.

Harperin (2013, 58—59) ajatuksena onkin, että luova kirjoittaminen itsessään on elinympäristön asuttamisen eli habitaation muoto. *Habitation* kääntyy tarkoittamaan asumista ja elämistä. Harperin (2013, 58) mukaan: ”habitation refers to the act of inhabiting”, eli habitaatio viittaa niihin tapoihin ja eri toiminnan ja käyttäytymisen muotoihin, joilla yksilö on läsnä paikassa ja ajassa. Ja koska luova kirjoittaminen edellyttää tapahtuakseen ajan ja paikan, voidaan se nähdä habitaation muotona (Harper 2013, 58).

Luova kirjoittaminen on kirjoittamishetken lisäksi toimintaa ja liikettä ympäristössä ja suhteessa kirjoittamisympäristöön eli habitaattiin (Harper 2013, 48—49; 2010, 2). *Toimintaa, jonka kautta luova kirjoittaja elää habitaatissaan.* Habitaatio on siis se tapa, jolla kirjoittaja on yhteydessä ja suhteessa luovaan habitaattiinsa. Habitaatio käsittää kaiken sen toiminnan, jolla kirjoittajaa käyttää, muokkaa ja hyödyntää habitaattia luovassa kirjoittamisessaan, niin kirjoittamishetkellä kuin sen ulkopuolellakin. (Harper 2013, 52.) Tämä mielessäni avaan ominaisimpia tapojani asuttaa luovaa habitaattiani ja sitä, kuinka niissä ilmenee piirteitä pysyvän asumisen pyrkimyksistä.

4.2.1 Kehollisuus luovan habitaatin asuttamisen tapana

Seison pöytäni ääressä, olen nostanut tietokoneen tuolin päälle ja tuolin pöydälle, sillä tämänkaltainen muokkaus ja muovaus on hyvin tietoista ajatustyötä ja tarvitsen keholleni tilaa ja vetreyttä.

Työskentelypäiväkirja 26.4.2015

Kuten flow-tilan käsittelyn yhteydessä totesin, on kehollisuus ja kekokokemus olennainen osa luovan kirjoittamisen tilaani. Kirjoittamisen kehollisuus on väistämättä tiivis osa myös luovaa habitaatiota, sillä kehollisen toiminnan kautta muovaan kirjoittamisympäristöäni. Seisoako vai istuako, missä istua – liikkuako ja jos niin miten, heilua, huojua, hypähdellä, tanssahdella? Päästää turhautuminen ulos käsiä heiluttelemalla, puuskahtelemalla, päämäärättömällä kehon reuhtomisella? Maadoittaa ja tasapainottaa ajatukset yhdellä jalalla seisomalla? Kehollisuuden tarpeet vaihtelevat sen mukaan, mitä ja miten kirjoitan:

Kirjoitan koneellani, istualtani. Olen levoton istuja ja vääntyilen kääntyillen tuolilla, jossain vaiheessa käännänkin tuolin selkänoja pöytää vasten ja istun hajareisin tuolilla.

Työskentelypäiväkirja 27.3.2015

Muokkaan ja muovaan luovaa habitaattiani melko vapaasti eri mielitekojeni ja tarpeideni mukaan. Siirtelen tavaroita, järjestelen papereita, kiepsautan tuolin ympäri tai nostan sen

pöydälle, pallottelen appelsiinia tai seison päälläni. Sillä, millä tavoin kirjoittaja muodostaa luovan habitaattinsa on vaikutusta siihen, miten hän haluaa työksennellä ja sillä, mikä on kirjoittajalle ominaisin tapa olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, on vaikutusta habitaatin asuttamisen ja muodostamisen tapoihin (Harper 2014, 121). Pysyvyyttä ja jatkuvuutta asuttamiseen tuo se, että itse habitaatti ja sen rajat pysyvät samoina kerrasta toiseen: tyypillisimmillään habitaatti on oma huoneeni ja sen seinien tekemät rajat.

Myös se, missä kirjoitusprosessin vaiheessa olen tai mitä teen tarinan kanssa, vaikuttaa habitaatioon ja tarpeisiini habitaatin suhteen. Esimerkiksi tekstiä muokatessani muovaan habitaattia mahdollistamaan tutkivan liikkeen ja ideoidessani arvostan kehoni vetreyttä:

Seisaaltaan on hyvä kirjoittaa tällaisissa kohdissa, joissa muovaan tekstiä ja joudun pohtimaan tekstin ja tarinan rakennetta. Huomaan liikuskelevani huoneessani, käveleväni ympäriinsä ja heiluvani, tanssahtelevani ja hypähteleväni varpaileni ja pyörähteleväni. Miettiessäni tarvitsen tällaisen suljetun tilan, jossa voin vapaasti liikusella ja liikutella kehoani, vapautuneesti ilmehtiä ja elehtiä.

Työskentelypäiväkirja 15.3.2015

Jumiutunut keho ei edistä kirjoittamista saatikka ajatuksen juoksua, kun taas venyttely, kehon lukkojen hitaan verkkainen, hellä avaaminen tuntuu auttavan ajatustyötä.

Työskentelypäiväkirja 26.4.2015

Tämä juontuu siitä, että kirjoittamisen eri vaiheisiin tai tunnelmaltaan erilaisten kohtausten kirjoittamiseen tarvitsen luovaan habitaattiini kuhunkin kohtaukseen sopivan tunnelman ja tilan käyttää kehoani kokeakseni nuo tunnelmat ja vaiheet. Csikszentmihalyi (1996) toteaa, että kirjoittamisen eri vaiheissa erilainen liike ja ympäristön käyttäminen ja siinä oleilu eri tavalla mahdollistavat eri osia kirjoittamisessa ja luovissa ajatteluprosesseissa (Csikszentmihalyi 1996, 145). Esimerkiksi semiautomaattinen liike, kuten kävely tai jooga, sopivat hyvin edesauttamaan luovaa vaihetta, jossa on olennaista antaa mielen ja alitajunnan työskennellä pakottamattomana jonkin tietyn ongelman kimpussa (Csikszentmihalyi 1996, 137—139). Tarpeeni asuttaa luovaa habitaattiani eri tavalla kirjoittamis- kuin muokausvaiheessa juontuu siis tarpeesta hyödyntää ja tukea erilaisia luovia ajatusprosesseja.

Muutoksia luovassa habitaatissa ohjaa vahvasti oma intuitio ja tunteeni sen suhteen, millainen saattaisi olla luovuutta edistävin habitaatti kulloiseenkin kirjoittamishetkeen. Habitaatiotapani pikemmin rakentavat kirjoittamiseen jatkuvuutta ja pitkäaikaisuutta kuin pyrkivät uudistamaan sitä: tavoilla, joilla muokkaan luovaa ympäristöäni ja käytän sitä, pyrin varmistamaan habitaattini olevan turvattu ja sen rajojen olevan niin pitävät, että voin niiden sisällä kokea ja ammentaa erilaisista affekteista kirjoittamiseen ja antaa niiden ilmentyä kehollisesti. Pyrkimyksenäni on luoda tila, johon voin palata aina uudelleen ja jossa voin kokea kerta toisensa jälkeen sellaista kehollista vapautumista, joka ei arkielämän piirissä mahdollistu. Luovan habitaatin asuttamisen kehollisuuden kautta habitaatio liittyy niin subjunktiiviseen tilaan kuin flow-tilaankin.

4.2.2 Kehollinen toiminta kanavana ja rituaalina habitaatista subjunktiiviseen tilaan ja flown virtaan

Kirjoittaminen tekee kehon kummallisen levottomaksi. Huomaan olevani täynnä tarmoa – johtuneekohan se tästä istumisesta vai sanoista? Ei, tämä ei ole liikkumattomuuden levottomuutta vaan jotain muuta. Pyörähtelen, hypähtelen, liiaskelen huoneessani, hakiessani syötävää keinahtelen ja matkalla teen piruetteja. Kun syön ja luen kirjoittamaani tekstiä, huomaan heitteleväni appelsiinia ilmaan, ylös alas ja kädestä toiseen. Liike vapauttaa jollain tavoin, rauhoittaa ja ruokkii. Antaa oudolla tavalla rytmiä. Olen tarmokas ja levoton, täynnä hapuilevia sanoja ja kehossa kiertäviä tunnelmia. Miranda on turhautunut, minä levoton, Miranda huolestunut ja kiukkuinen, minä rauhaton ja malttamaton. [--] On noustava seisomaan ja heiteltävä appelsiinia. Olisipa useampi, voisi jonglöörata.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Toiminta muovaa ympäristöstä luovan kirjoittamisen habitaatin ja tavat, joilla kirjoittajan, tekstin ja fyysisen ympäristön elementtien väliset vuorovaikutussuhteet kehittyvät ja tulevat näkyviksi, voivat olla hyvinkin hienovaraisia (Harper 2013, 52—53; Karjula 2016, 11). Siirtelemällä tavaroita, vaihtamalla kirjoittamispaikkaa habitaatin sisällä ja liikkumalla siinä, kirjoittaja muovaa ympäristöstään luovan habitaatin. Ja habitaatista tulee subjunktiivinen tila niiden toimien kautta, joita kirjoittaja tilassa tekee (Karjula 2016, 12). Toisin sanoen luovasta elinympäristöstä tulee subjunktiivinen tila luovan kirjoittajan habitaation kautta – mitä kirjoittaja tekee ja miten, miten hän toimii habitaatissa, millä tavoin käyttää tilaa ja antaa sen

vaikuttaa kirjoittamiseensa (Karjula 2016, 12). Schechner (1995, 230—231) tunnistaa tällaisen kehollisen ympäristön muovaamisen rituaaliseksi toiminnaksi.

Kuten luvussa 2 ja sen alaluvuissa esitin, tarvitsee kirjoittaja rituaalin siirtyäkseen subjunktiiviseen tilaan ja päästäkseen flown luovaan virtaan (Schechner 1995, 26—27, 230—231; Karjula 2015, 138; 2016, 10). Tämä rituaali on olennainen osa luovan habitaatin muuttamista subjunktiiviseksi tilaksi. Siirtymäkokemukset, rituaalin kautta siirtyminen habitaatista subjunktiiviseen tilaan ja habitaatin muovaaminen rituaalin ja toiminnan kautta, muokkaavat sitä, miltä ympäristö tuntuu. (Karjula 2016, 12.) Rituaalit ovatkin enemmän affektiivisia, koettavia ja tunnettavia, kuin kognitiivisia, valmistaen ihmisen johonkin affektiiviseen kokemukseen, kuten leikkiin tai siirtymiseen elämänvaiheesta toiseen (Schechner 1995, 228—263).

Kuten olen edellä osoittanut työskentelypäiväkirjan perusteella, on luova habitaattini muodostettava sellaiseksi, että sen sisällä on turvallista regressoitua niin, että pystyn astumaan subjunktiiviseen tilaan ja antamaan mieleni hyödyntää esteettä luovan ajattelun kaikkia osaluueita ja prosesseja. Odottamattomat ja yllättävät yksityiskohdat tulevat osaksi kirjoittamisprosessia vain silloin, kun kirjoittaja on valmis ja avoin ottamaan ne vastaan (Karjula 2016, 12).

Ja luovan habitaatin ollessa riittävän turvallinen ja luovia tarpeita tukeva kirjoittaja muuttaa se subjunktiiviseksi tilaksi habitaation kautta, jolloin hämärtyvät kirjoittajan, ympäristön ja kirjoittajan sisäisen maailman rajat (Karjula 2016, 16). Tämä kokemus löytyy myös työskentelypäiväkirjani merkinnöistä, joissa olen pohtinut tarinan, kirjoittamisen ja itseni suhdetta:

Tila on tarinan tila, olemassa tarinassa ja tekstissä, mutta samalla se on minussa itsessäni ja kannan sitä jatkuvasti mielessäni. Olenko vapaa astumaan sinne ja takaisin milloin tahansa?

Luovuuden vallassa ollessa ollaan muuttuneessa tietoisuuden tilassa (ks. Whish-Wilson 2009). Mikä tahansa keskeytys saattaa rikkoa luovan flow'n tunnelman ja vetää takaisin reaalielämän piiriin (Csikszentmihalyi 1996, 120; Perry 2009, 219). Tilan voi suojata rituaalisella toiminnalla, joka näyttyy myös habitaatioimintana, ja tilan suojaamisen lisäksi siirtää subjunktiivisuuden alueelle. Keho ja kehollinen toiminta ovat tässä työskentelypäiväkirjani perusteella olennaisena osana:

Juon vettä, juon cokista, röhnötän tuolillani, istun ryhdikkäästi, kiskon konetta lähemmäs, lähemmäs, likemmäs, enkä koskaan saa sen ruutua riittävän lähelle.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Keho on läsnä, kietoutuneena mieleen ja mieli kietoutuneena kehon kokemuksiin, molemmat ehdottoman tärkeitä instrumentteina tälle tilalle, tälle työlle. Tälle huville.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Samoin kuin tanssissa, näytellessä käytetään kehoa ilmaisun välineenä: näyttelemine ja leikkiminen antavat mahdollisuuden karistaa jokapäiväisen identiteetin ja näytellä, koetella erilaisia rooleja. Eri roolien eläminen hetkellisesti ja ilmentäminen kehollisesti mahdollistaa nautinnollisen vapautumisen jokapäiväisistä rooleista ja kaavoista. (Csikszentmihalyi 1991, 100.) Saman voi katsoa laajentuvan koskemaan myös kirjoittamista, kun kirjoittaja eläytyy luomien hahmojensa toimintaan ja sielunmaisemaan: silloin käytössä on koko keho eleineen, ilmeineen, ryhdin kautta ja tunnemylläkkään eläytyen.

Laitan tarinalle omistamani soittolistan soimaan ja annan musiikin tunnelmien velloa kehossani ja vyöryä mieleen. Tanssahtelen ja laulan mukana. En oikein osaa sanoa, mitä osaa tarinasta pyörittelen itsessäni, mutta annan musiikin tanssittaa itseäni. [--] Kyse on kait enemmän tunnelmista kuin mistään konkreettisesta, sanallisesta ajatuksesta. [--] Hahmojen eleet pyörivät mielessäni musiikin tahdissa, ilmeet vaihtuvat ja äänensävyt muuttuvat.

Työskentelypäiväkirja 20.2.2015

Liike vapauttaa jollain tavoin, rauhoittaa ja ruokkii. Antaa oudolla tavalla rytmiä. Olen tarmokas ja levoton, täynnä hapuilevia sanoja ja kehossa kiertäviä tunnelmia. Miranda on turhautunut, minä levoton, Miranda huolestunut ja kiukkuinen, minä rauhaton ja malttamaton.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Tämä kehon käyttäminen luovan kirjoittamisen välineenä sekä kehollisuuden ja kokemusten hyödyntäminen kehomuistin ja eläytymisen kautta erityisesti flow-tilassa hämärtävät entisestään rajoja sisäisen ja ulkoisen tilani sekä tietoisuuteni eri tasojen välillä. Musiikin herättämien tunnelmien eläminen tanssin kautta siirtää hetkellisesti tarinan kirjoittamisen tilaan, jossa koen erilaisia mahdollisia tapahtumia ja tunnustelen, mikä niistä istuu tarinaan milläkin tavalla. Toisin sanoen erilaisten roolien eläminen kehollisen kokemisen ja ilmentämisen kautta ravistelee arjen rajoja ja rakenteita samalla tavoin kuin leikki (Schechner 1995, 42—43). Kehon käyttäminen kokemisen ja ilmaisun, hahmojen ja affektien elämisen välineenä tulee kanavaksi, joka avaa toiminnalla ja liikkeellä (kuten tanssilla) väylän kirjoittamisen tilan subjunktiivisuuden laajoihin mahdollisuuksiin ja niiden kokemiseen.

Luova kirjoittaminen habitaation tapana käsittää paikan, ajan ja muistin hyödyntämisen omaleimaisella tavalla (Harper 2013, 48). Luovassa habitaatissa ja habitaatiotavoissaan kirjoittaja on soljuvasti yhteydessä ajan ja paikan kerrostuneisiin versioihin ja näiden vaikutuksiin. Nykyiset versiot luovan kirjoittamisen habitaatista kerrostuvat kirjoittajan muistissa edeltävien habitaattien ja habitaatioiden päälle, ja luovassa kirjoittamisessa nämä representaatiot ja versiot elävät sulavassa, muuttuvassa yhteydessä toisiinsa ja kirjoittajaan. (Harper 2013, 50—52.) Nämä kerrostuneet paikat ja hetket rakentavat pysyvyyden ja pitkäaikaisuuden kokemusta, kun tunne ja affektiivinen kokemus luovasta habitaatista ja omasta suhteesta siihen säilyy, vaikka fyysinen paikka vaihtelisikin kirjoituskertojen välillä.

Habitaatti siis käsitteenä yhdistää fyysisen paikan ja mielensisäisen maailman, muistin ja subjunktiivisen tilan, ei sulje pois kehoa, mieltä eikä sitoudu ainoastaan fyysiseen ympäristöön tai kirjoittamishetken ajankohtaan. Luova habitaatti, kirjoittamisen tilan subjunktiivisuus ja habitaatiotavat yhdistyvät rituaaliprosessissa, joka kehollisen toiminnan ja

sen kokemisen kautta avaa ajan ja paikan järjestyksen vastaiselle leikillisyydelle, mahdollistaen subjunktiivisuudessa kirjoittajan, tekstin, ympäristön ja objektien, sisäisen ja ulkoisen maailman välisten rajojen hämärtyminen niin, että kirjoittajan on luovan habitaattinsa turvassa mahdollista regressoitua transsimaiseen tilaan (Schechner 1995; Harper 2013; Whish-Wilson 2009; Luce-Kapler 2004).

Kuten Csikszentmihalyi niin valloittavasti pukee sanoiksi teoksessaan *Creativity* (1996, 146): ”Being in tune with place and time, we experience the reality of our unique existence and its relationship to the cosmos. And from this knowledge original thoughts and original actions follow with greater ease.”

5 Ideoiden tila ja kirjoittamisprosessi

Toisen idean saan sovituskopissa, kun kuulen kissanpentumaisen aivastuksen eräästä kopista. [--] Hetkessä olen tarinassa, Dejan puutarhassa. Pyörittelen kohtausta mielessäni niin kauan, että pääsen rauhaisaan paikkaan kirjaamaan sen vihkooni. [--] Tila ja tarina ovat mukana. Tunnun liittäväni kaiken ympärilläni siihen – tai oikeammin peilaavan asioita sen kautta, poimien kiinnostavia ja keihtovia yksityiskohtia todellisuudesta tarinaani.

Työskentelypäiväkirja 2.2.2015

En aluksi tiedä, minne kohtausta pitäisi viedä. Suunta kuitenkin hahmottuu Rúen ja Mirandan keskustellessa ja nopeasti se kaivaa mielestäni kaikki omasta romahtamisestani.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

[--] hauduttaa tarinaa jossain mieleni osassa.

Työskentelypäiväkirja 7.4.2015

Seuraan välinpitämättömänä suoratoistopalvelusta toisella silmällä kauhusarjaa. Sarjan jakso ryntäilee ja syöksähtelee eteenpäin juonikuvioissaan pahemmin hetkauttamatta. Sitten erään hahmon sanat havahduttavat huomioni. Yksinkertainen sivuhuomautus: ”Liiottelu on kansani pahe”, tönäisee jotain mielessäni ja tietoisuuteni nielaisee sen, sykäyttäen sähköistävän impulssin jonnekin aivojen verkostoa pitkin. Pian olen tarttunut muistikirjaani ja kirjoitan vimmaisena ylös erilaisia stereotypioita tarinani fantasiamaailman kansoista.

Mistä ideat tulevat ja kuinka ne otetaan osaksi kirjoittamista? Näitä kysymyksiä on kysytty kautta aikain, aina Antiikista renessanssin neroihin ja siitä nykypäivään saakka. On kehitetty ajatus taiteilijan muusasta, joka yliluonnollisella, jumalaisella kosketuksellaan istuttaa kirjoittajan mieleen idean. On kuvannettu aivojen toimintaa ja todennettu teorioita luovan ajattelun eri tasoista, unelmoinnista analyttiseen ajatteluun.

Tässä luvussa käsittelen luovaa ajattelua ja luovan kirjoittamisen ideoinnin prosesseja, niitä mielensisäisiä prosesseja, jotka mahdollistavat ja ruokkivat luovaa ajattelua. Liikun käsitteiden assosiaatioverkossa sekä luovan ajattelun eri tietoisuuden tasoilla ja sen eri muodoissa assosiatiivisesta ajattelusta ongelmanratkaisuun. Kaikki nämä ovat luovuuden olemuksen eri puolia. Nämä prosessit yhdistyvät ja ruokkivat toisiaan: korkean keskittymisen ongelmanratkaisujattelu voi ruokkia ideoiden virtaamista ja vastavuoroisesti unelmoinnin

kautta saavutetut kokemukset ja tunteet voivat kehittyä analyyttisen tarkastelun raakamateriaaliksi (Sharples 1998).

Tarkastelen ideoiden syntymistä ja luovaa ajattelua suhteessa subjunktiiviseen tilaan, sillä työskentelypäiväkirjamerkintöjeni perusteella nämä elävät toistensa yhteydessä ja vaikuttavat toisiinsa. Lisäksi sivuan ideoiden muodostamisen yhteydessä luovan kirjoittamisen prosessia, koska luovan kirjoittamisen prosessia voidaan parhaiten hahmottaa yhdistelemällä teoriaa kirjoittamisprosessista ja luovasta (ongelmanratkaisu-)prosessista (Lubart 2009, 149—165). Samat keskeiset piirteet pätevät niin ongelmaratkaisu- kuin luovan kirjoittamisen prosessiinkin (Lubart 2009, 149—165). Mutta jotta voidaan ymmärtää ideoiden syntymisen suhdetta subjunktiivisen tilan olemassa oloon, on luotava ensin katsaus siihen, mitä luova ajattelu ja ongelmanratkaisu ovat.

5.1 Luova ongelmanratkaisu luovassa kirjoittamisessa

Peruskognitiiviset prosessit ja toiminnot vaikuttavat kaikkiin kirjoittamisen aspekteihin tarinan luomisesta yksittäisten sanojen valintaan. Kaikissa luovan kirjoittamisen vaiheissa lopputulema riippuu siitä, mitä ja millaista tietoa ja miten kirjoittaja pystyy mieleensä palauttamaan ja käyttämään ideointinsa lähteenä. (Ward & Lawson 2009, 208.) Tiedon paljastamisen prosessi kuvaa perusselitystä ideoiden synnylle: uusien ajatusten synnyttämiseksi ja muodostamiseksi seurataan rajoitteiden ohjaamana erilaisia assosiaatioketjuja rajoitteiden asettaman viitekehyksen sisällä. Ideointi näyttäytyy kehänä, jossa tutkiskellaan ajatuksia, tarkennetaan aiottuja suunnitelmia, synnytetään tekstiä ja tulkitaan sitä, mikä johtaa edelleen uusiin ideoihin ja näin kehittelyn kehä jatkuu. (Sharples 1998.)

Pelkkä tiedon paljastamisen prosessi on kuitenkin liian suppea kuvaamaan luovien ideoiden syntyprosessia. Tiedon paljastamista tukevana prosessina on tiedon muovaamisen (*knowledge transforming*) prosessi. (Ward & Lawson 2009, 197—205.) Csikszentmihalyin (1996) tutkimuksen mukaan luovan ongelmaratkaisun perusmallina pidetyn Wallasin (1926)

luoman 4-vaiheisen mallin vaiheet ovat ominaisia myös luovalle kirjoittamisprosessille. Mallin ensimmäinen vaihe on valmistelu, tietoinen prosessi, jossa tehdään alustava analyysi aiheesta sekä määritellään ja rajataan tehtävä että laaditaan ratkaistava ongelma. Toisena vaiheena on hautomisvaihe (*incubation*), jolloin asiaa ei ajatella tietoisesti vaan mieli työstää ideaa tiedostamattomassa, synnyttäen assosiaatioita ja ideayhdistelmiä. Kolmantena seuraa valaistuminen (*illumination*), jolloin alitajunnan kognitiivisesta toiminnasta syntynyt, lupaava idea nostetaan tietoiseen käsittelyyn ja tarkasteluun. Neljäntenä vaiheena on vahvistaminen (*verification*), jolloin ideaa arvioidaan, jalostetaan ja kehitetään edelleen. (Csikszentmihalyi 1996, 77—83; Lubart 2009, 149—165.)

Viidenneksi vaiheeksi Csikszentmihalyi (1996) lisää valmisteluvaiheen, joka on hänen mukaansa usein työteliäs vaihe. Valmisteluvaiheessa ideaa jalostetaan ja tehdään sen toteuttamiseksi tarvittavia valmisteluja. (Csikszentmihalyi 1996, 80.) Csikszentmihalyi (1996) korostaa viiden vaiheen mallin olevan yksinkertaistus luovasta ideoimisprosessista, joka ei koskaan etene lineaarisesti, vaan jossa eri vaiheet esiintyvät yhtäaikaaisesti ja päällekkäin ja saattavat esiintyä hyvinkin moneen otteeseen ennen kuin idea on valmis syntymään koko loistoonsa (Csikszentmihalyi 1996, 81—83).

Doyle (1998) kehitti edelleen Csikszentmihalyin huomiota luovan vaihemallin pätevydestä luovaan kirjoittamiseen. Hän loi mallin fiktion maailmasta (*the fiction world*) ja kirjoittamisen maailmasta (*the writing realm, writer's world*), joiden välillä luovassa kirjoittamisessa liikutaan jatkuvasti. (Doyle 1998, 31—34; Lubart 2009, 149—165.) Tämä jako vertautuu Sharplesin (1998) tunnistamaan kahteen konseptuaaliseen eli käsiteverkoston tilaan, jotka jokainen kirjailija vähintään luo itselleen.

Käsiteverkoston tila on johonkin tiettyyn tarkoitukseen (esim. kahvilassa asioimiseen) liittyvien käsitteiden assosiaatioverkosta. Se on mielensisäinen rajoite, jota kirjoittaja käyttää ohjaamaan ajatuksiaan. Toisiinsa assosiaatioiden verkon kautta liittyvät ajatukset ja mielikuvat

sekä ajatus- että käsitekokonaisuudet muodostavat konseptuaalisen tilan, jota kirjailija käyttää mielensä sisäisenä rakennelmana. (Sharples 1998.) Käsiteverkoston tila muodostaa siis mielikuvien holistisen entiteetin luovalle ajattelulle, käsitekokonaisuuksien tilan, jonka sisällä ongelmat ja ratkaisut nähdään yhtenä kokonaisuutena. Käsiteverkoston tilan kokonaisuudessa ajattelu näyttäytyy tilanteen rakenteiden ominaisuuksien kokonaisvaltaisena tarkasteluna ja haltuunottona, ei vain pelkkien osatekijöiden yksittäisenä tarkasteluna. (Sharples 1998.)

Sharplesin (1998) mukaan kirjoittajat luovat ainakin kaksi konseptuaalista tilaa, toisen tarinan sisällölle ja toisen retoriikalle. Nämä ovat käsitekokonaisuuksia tarinan tapahtumista ja juonikulusta sekä sen kerronnasta. Doyle (1998, 31—34) hahmottama fiktion maailma on kirjoittajan itselleen tarinan sisällöstä luoma käsitekokonaisuus ja kirjoittamisen maailma taas vastaa käytetystä retoriikasta luotua käsitekokonaisuutta.

5.1.1 Fiktion maailmassa vallitsee flow ja assosiativinen ajattelu

Fiktion maailmaa luonnehtii kirjoittajan passiivinen asenne. Kirjoittajasta voi tuntua siltä, että tapahtumat ja hahmot soljuvat eteenpäin itsenäisinä, irrallaan kirjoittajan tietoisesta mielestä, keriytyen auki tavoilla, jotka yllättävät jopa kirjoittajan itsensäkin. (Doyle 1998, 32—34; Lubart 2009, 149—165.) Näiltä osin ideoinnin tila elää vuorovaikutuksessa flow-tilan kanssa, ja tämä käy ilmi tutkimani luovan kirjoittamisen ideoinnin tilasta:

[--] silmiäni edessä auki keriytyvällä, aukeavalla ja liikkuvalla, kehittyvällä kohtauksella, sanoilla, joilla se ilmaistaan. Ne ovat kirjoittamisen hetkessä todellisempia ja tärkeämpiä kuin ympäröivä reaalityödeellisuus.

Työskentelypäiväkirja 13.4.2015

Kuinka kihelmöivää onkaan jälleen synnyttää täysin uutta tekstiä! Kokea ja nähdä asioita, joita ei ole vielä olemassakaan, seurata kuinka tapahtumat keriytyvät auki ja kehittyvät silmiäni edessä, ympärilläni, sanojen muodostuessa hahmojen toimia myötäillen ja mukailen.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

Mutta myötätunnostani Mirandaa kohtaan ei juurikaan ole hyötyä: tarina kulkee niin kuin sen on kuljettava. Minun on se vain kirjoitettava, niin hyvässä kuin huonossa.

Työskentelypäiväkirja 24.5.2015

Fiktio maailmassa ovat käytössä produktiivinen ajattelu ja improvisaatio ja sieltä puuttuu reflektioiva, arvioiva ajattelu. (Doyle 1998, 31—34; Lubart 2009, 149—165). Nämä ovat tyypillisiä piirteitä lähellä tiedostamatonta tapahtuvalle matalan keskittymisen ajattelulle (*low focus thinking*) ja assosiatiiiviselle ajattelulle (Sharples 1998). Luovuutta määrittääkin ajattelun kaksi tasoa tai tyyppiä: toinen passiivinen ja avoin, unelmoiva, toinen valikoiva ja kontrolloiva, rationaalisempi (Whish-Wilson 2009, 89—91).

Lähellä tiedostamatonta oleva matalan keskittymisen ajattelua kuvaa hyvin unelmoinnin tai haaveilun tila, jossa kokonaiset käsiteverkostojen tilat ja muistot sekoittuvat ja muodostavat yhtymäkohtia tunteiden tai aistikokemusten kautta (Sharples 1998). Usein pohtiessani ja suunnitellessani tarinaa, koen haaveilevani siitä.

Matalan keskittymisen ajattelussa tiedon paljastaminen (*knowledge telling*) ilmenee ideoiden soljuvana virtana, nautittavana tilana, jossa kirjoittaja on täysin uppoutunut tekemiseen ja ideat virtaavat vaivattomasti paperille muistiinpanoina tai tekstikatkelmina ajan ja ympäristön kadotessa. Tällainen toiminta ei ole tietoisuuden hallinnassa, joten sitä on vaikea tuottaa keinotekoisesti. Kaikkein todennäköisimmin kyseinen ideoiden vapaa virta tapahtuu kirjoittajan kirjoittaessa itse kirjoittamisen vuoksi ja tehtävä haastaa sopivissa määrin kirjoittajan taidot ja tiedot (Sharples 1998) eli toisin sanoen kirjoittajan ollessa flow-tilassa (ks. Csikszentmihalyi 1996).

Tällainen ajattelu on assosiatiiivista ajattelua ja erityisesti assosiatiiivinen primaariprosessiajattelu on liitetty luovuuteen (Russ 2001, 27; Fromm 1992, 135—137). Primaariprosessiajattelu (*primary process thinking*) ei alistu säännöille eikä logiikalle ja välttää todellisuuspainotteisuutta (Russ 2009, 250; Fromm 1992, 135—137). Primaariprosessiajattelu on liitetty luovuuteen, koska prosessissa assosiaatiot ovat sulavia ja muuttuvia (Russ 2001, 27). Assosiaatioiden löyhyyden lisäksi alkukantaiset ideat ja kuvastot pääsevät tällöin mielen käyttöön ja ajattelun raaka-aineeksi, minkä ansiosta ajatukset ja yhdistelmät tulevat vaivatta,

yllättävilläkin tavoilla ja jopa logiikan vastaisesti (Russ 2009, 250—251; 2001, 27; Fromm 1992, 135—137; Whish-Wilson 2009, 91—92). Kirjoittaja ei ole tietoinen ajatuskulun logiikasta ja koska primaariprosessiajattelussa tapahtuu ideoiden ja kuvien yhteen sulautumista, ei kirjoittaja useinkaan pysty sanomaan mistä, miten tai miksi juuri kyseinen idea putkahti hänen päähänsä (Russ 2009, 251; 2001, 27).

Psykoanalyttisen teorian mukaan primaariprosessiajattelua määrittää kateksin eli viettivarauksen liikkuvuus. Toisin sanoen yksilön toimintoon panostama mentaalinen tai emotionaalinen energia virtaa vapaasti eikä ole rajoittunut joihinkin tiettyihin objekteihin tai ideoihin. Tällaisessa tilassa tarkkaavaisuus ja ideointi levittäytyvät laajalle ja ovat joustavia, jolloin ajattelun virta on sujuvaa ja ideoiden ja assosiaatioiden joukossa liikkuminen joustavaa, jolloin uusien, tuoreiden ja uniikkien ideoiden tuottaminen on todennäköisempää. (Russ 2001, 27—28.)

Tässä kohdin luovan kirjoittamisen prosessia ideoiden tila elää subjunktiivisen tilan sekä flow-tilan yhteydessä. Subjunktiivisessa tilassa ei tunneta arkiajattelun rajoja ja flow-tilan vallassa kirjoittaja on itse passiivisessa asemassa, kadotettuna tarinan ja kirjoittamisen maailmaan. Luovuudelle keskeiset kognitiiviset prosessit mahdollistuvatkin lähes transsimaisessa tekemiseen imeytymisessä, jonka aikana ideat tuntuvat syntyvän jopa kirjoittajan tahdosta riippumattomasti (Whish-Wilson 2009, 89—92) – eli juuri subjunktiiviselle ja flow-tilalle ominaisessa itsensä kadottamisen kokemuksessa.

5.1.2 Liike fiktion maailman, kirjoittamisen maailman ja tietoisuuden tasojen välillä

Fiktion maailmassa ei oleilla loputtomiin, vaan sieltä siirrytään kirjoittamisen alueelle, jossa ratkotaan käytännön ratkaisuja, kuten kuinka valittua näkökulmaa voidaan kehittää ja miten aiheesta saadaan toimiva tarina (Doyle 1998, 31—34; Lubart 2009, 149—165). Doyle (1998) korostaakin kehämäistä luonnetta siirryttäessä fiktion maailman ja kirjoittamisen maailman

välillä. Maailmoista siirrytään toiseen ja sitten kehällä kierretään takaisin tarinan tarvitessa edelleen kehittelyä ja hiomista. (Doyle 1998, 31—34; Lubart 2009, 149—165.)

Fiktion maailman vastakohtana kirjoittamisen maailmassa kirjoittaja on aktiivinen, kriittinen ja ohjaileva. Esimerkiksi tarinan suuntaa ja hahmoja tarkastellaan ja kehitetään tietoisesti ohjailleen. (Doyle 1998, 31—34; Lubart 2009, 149—165.) Tällöin käytössä on Whish-Wilsonin (2009) kuvaamista ajattelun tyypeistä rationaalisempi, kontrolloiva ja valikoiva ajatusvirta. Työskennellessään luovan ongelmanratkaisun parissa ihminen hyödyntääkin ajattelussaan eri tietoisuuden tasoja. Tiedonhaku tapahtuu monella abstraktin ajattelun tasolla, liikkuen yksityiskohtaisten huomioiden ja tietojen tasolta yleisemmän, laajemman tietämyksen tasolle sekä muilla abstraktin ajattelun tasojen väliin jäävillä ajattelun alueilla. (Ward & Lawson 2009, 197—205.) Erityisesti liikutaan kahdella alueella: tiiviin keskittymisen, joka on tietoisesta ajattelun piirissä, ja matalan keskittymisen, joka on lähempänä tiedostamatonta. Korkean ja matalan keskittymisen ajattelujen skaala on mielentila, jossa tiedon paljastamisen ja muovaamisen prosessit tapahtuvat. (Sharples 1998.)

Molemmat tietoisuuden tasot myötävaikuttavat luovuuteen (Sharples 1998). Toinen ajatusvirta on luova, assosiaatioketjuja sähköistävää ja säkenöintiin sytyttävää, alitajunnan kanssa leikittelevää ajattelua, siinä missä toinen on rationaalisempi, järjestelevä tietoisuus, joka valitsee palavasta pulppuamisesta käyttökelpoiset ja tehtävään soveltuvat innoitukset ja alkiot (Whish-Wilson 2009, 89—91; Fromm 1992, 57). Valintakriteereinä toimivat analyyttisen mielen valvomat tehtävän rajat ja rajoitukset, jotka ovat olennaisia luovuudelle. Ilman näitä rajoja luovalla mielellä ei olisi mitään mihin kiinnittyä, ei kehikkoa, jonka varaan tukeutua kasvaessaan kuin puunrunkoa pitkin kiipeilevä muratti.

Korkean keskittymisen ongelmanratkaisujattelu voi ruokkia ideoiden virtaamista ja vastavuoroisesti unelmoinnin kautta saavutetut kokemukset ja tunteet voivat kehittyä analyyttisen tarkastelun raakamateriaaliksi (Fromm 1992, 136—137; Sharples 1998).

Primaariprosessiajattelu ja korkeamman tietoisuuden tason rationaalinen, valikoiva ajattelu eivät tapahdukaan toisistaan erillisinä, vaan asettuvat jatkumolle, jolla luovassa ajattelussa liikutaan. Yhdessä ne muodostavat yhtenäisen tietoisuuden skaalan, jolla voidaan liikkua haaveilusta kohti enemmän kontrolloitua analyttistä ajattelua, siirtäen konkreettisen kokemuksen piirteitä abstraktimmalle tasolle uusien ideoiden tuottamiseksi. (Fromm 1992, 136—137.) Todellinen siirtymä ajattelun eri tasojen välillä tapahtuu, kun tietoisuus itsestä katoaa ja rajat subjektin ja objektin välillä hämärtyvät. Kun siirrytään ulkoisesta sisäiseen, määrittävästä kielestä kuvainnolliseen ja symboliseen ymmärrykseen sekä rationaalisesta päättelystä tuntemiseen. (Whish-Wilson 1992, 96—97.) Eli toisin sanoen subjunktiivisen tilan yhteydessä.

5.2 Ideoiden synty elää yhteydessä subjunktiiviseen tilaan

On aamu, puuro hautuu liedellä ja venyttelen raukeana – mieleeni pulpahtaa kuin hiljaisena, tuskin kuuluvana kuiskauksena lause: ”Tämäkö salasi minulta?” Syöksähdän tarinaan. Unohdan puuron (joka onneksi ei ole enää levyllä), unohdan teeni (joka hautuu kitkeräksi) ja unohdan ajan.

Työskentelypäiväkirja 11.2.2015

Onko tämä siis jo kirjoittamista? Sillä koen olevani tarinan maailmassa, sen tilassa ja hahmojen parissa. Tässä tapauksessa todellakin kannan tarinaa ja sen tilaa mukani läpi arjen. Onko niin, että kirjoittamiseni ei ole sidottua paikkaan tai fyysiseen tilaan?

Työskentelypäiväkirja 2.2.2015

Kuten tämän tutkimuksen toisessa luvussa esitin Luce-Kaplerin (2004) ja Karjulan (2016) tutkimuksiin nojaten, subjunktiivinen tila on mahdollisuuksien ja arjen rajojen tuolla puolen olevan leikin tila (ks. Luce-Kapler 2004, 79—104; Karjula 2016). Tässä tilassa, jota määrittää kysymys ”mitä jos?” ja jossa vallitsee subjunktiivisuutta painottava ikään kuin -asenne, kirjoittaja on alttiimpi niin ulkoisille kuin sisäisillekin vaikutteille ja avoin näkemään laajemman joukon yllättäviäkin mahdollisuuksia (Luce-Kapler 2004, 79—104). Kirjoittaja on siis avoimempi mahdollisuuksien laajuudelle, mikä laajentaa ideoiden syntymistä, käyttöä ja muokkaamista.

Ja kuten olen työskentelypäiväkirjamerkintöjeni kautta osoittanut tämän tutkielman toisessa ja kolmannessa luvussa, ovat niin subjunktiivinen tila kuin luova habitaatti ja sen habitaatiotavatkin tutkimani luovan kirjoittamisen tilan suhteen hyvin affektipainotteisia ja kehollisia. Juuri affektit ja kehollisuus ovat ne tekijät, joiden kautta ideoiden tila ja luova ongelmanratkaisu elävät luovassa kirjoittamisessani subjunktiivisen tilan yhteydessä. Luovassa kirjoittamiseni tilassa luova ongelmanratkaisu ja ideointi elävät subjunktiivisen yhteydessä siis affektien ja leikin kautta.

5.2.1 Luova ajattelu, affektit ja leikki

Russ (2009, 2001) on tutkinut, kuinka affektit vaikuttavat luovuuteen. Kognitio ja affekti näet vaikuttavat toisiinsa, vaikka ovatkin kaksi itsenäistä toimintoa (Russ 2001, 31). Affektit vaikuttavat muistiin ja muistin prosesseihin (Getz & Lubart 1999; Russ 2001, 29). Tunteet laajentavat assosiaatioiden etsimistä ja tarkastelua, mikä puolestaan edesauttaa luovia kognitiivisia prosesseja kuten monisuuntainen ajattelu (*divergent thinking*) ja kykyä muuttua ja muuttaa asioita (*transformation abilities*) (Russ 2001, 31; Russ 2009, 253).

Russ (2009) on tunnistanut viisi affektiivista prosessia, jotka ovat merkittäviä luovuudelle ja luovuuden tutkimukselle. Ensimmäinen on avoimuus affekteille eli kyky kokea ja tuntea affekteja ja tiettyjä tunteita niiden ilmetessä. Toinen on pääsy affektivetoisiin ajatuksiin ja fantasioihin eli kyky ajatella ja kehittää ideoita, kuvia ja fantasioita, joihin liittyy affekteja. Esim. primaariprosessi ajattelu on tällaista affektivetoista kuvien ja tunnelmien hallitsemaa ajattelua. Kolmas on kyky tuntea affektiivista mielihyvää haasteen edessä eli kyky tuntea innostus ja jännite, joka syntyy ongelman tai mysteerin tarjoamasta haasteesta. Neljäntenä on kyky affektiiviseen mielihyvään luovassa toiminnassa. Tämä tarkoittaa syvää mielihyvää siitä, että toteuttaa taiteellisen visionsa tai ratkaisee jonkin ongelman uudella, luovalla tavalla. Viidentenä luovuudelle olennaisena affektiivisena prosessina on kyky hallita, säännöstellä ja tarkastella affektiivisiä kokemuksia ja tunnemuistoja. (Russ 2009, 249—250.)

Viides affektiivinen prosessi osoittaa kognitiivisten ja affektiivisten prosessien vuorovaikutuksen (Russ 2009, 249—250), sillä ihminen ei ole affektiensa armoilla eikä tunnekokemustensa riepotelevana, vaan kykenee tarkastelemaan niitä pelkän kokemuksen lisäksi rationaalisemmalla tasolla. Kuten luvussa 2 totesin, ovat affektit myös olennainen tekijä leikissä ja juuri leikin kautta päästään käsiksi moniin luovalle ajattelulle ominaisiin kognitiivisiin prosesseihin (Russ 2009, 254; Russ & Schafer 2006, 347—348). Leikissä ilmennetään affektintäyteisiä kognitioita, joita primaariprosessiajattelu on pullollaan. Lisäksi esim. oivallus (*insight*) on luovalle ongelmanratkaisulle tärkeä kognitiivinen prosessi, joka tulee helpommaksi leikissä. (Russ 2009, 252—254.)

Affektit liittyvät leikkiin ja leikillisuus on olennainen piirre subjunktiivisessa tilassa (Karjula 2016, 16; Karjula 2015, 158—159). Kyvyn leikkiä on todettu liittyvän siihen, miten paljon ja millaisia affekteja tunnemuistoihin liittyy. Ne lapset, jotka ovat taidokkaita leikkijöitä ja käyttävät leikkiä tunnekokemusten ja tunteiden käsittelemiseen, voivat varastoida enemmän tunnemuistoja ja omaavat paremman pääsyn muistoihinsa kuin ne lapset, jotka eivät kykene leikin kautta käsittelemään tunteitaan. Luovassa kirjoittamisen prosessissa tämä henkilökohtainen ja yksilöllinen emotionaalinen materiaali muutetaan taiteelliseksi tuotokseksi. (Russ 2009, 256—257.) Ja koska subjunktiivisessa tilassa, kokiessani luovan habitaatin riittävän turvalliseksi, pystyn kokemaan ja elämään kirjoittamisen kautta vahvojakin affekteja subjunktiivisuuden leikin ja ikään kuin -asenteen turvassa, pääsen käsiksi laajempaan skaalaan luovan ajattelun prosesseja.

Lisäksi leikin kautta koettujen ja ilmaistujen affektien on todettu hyödyttävän primaariprosessiajattelun affekti- ja viettivetoista sisältöä. Näin on erityisesti negatiivisten affektien suhteen. (Russ 2009, 256.) Primaariprosessiajattelua pidetäänkin kognitiivisten ja affektiivisten prosessien yhteensulautumana. Primaariprosessiajattelu on käsitettävissä tunne-

ja mielialariippuvaiseksi kognitiiviseksi prosessiksi, joka mahdollistuu oikeanlaisten ärsykkeiden ja affektien ristetessä. (Russ 2001, 28.)

Luovat yksilöt kykenevät taantumaan hallitusti päästäkseen käsiksi primaariprosessiajatteluun (Russ 2009, 250; 2001, 28). Luova yksilö pystyy liikkumaan edestakaisin primaariprosessiajattelun ja rationaalisemman, kypsemmän sekundaariprosessiajattelun välillä (Russ 2001, 28; Fromm 1992, 135—137). Regressio on tärkeää, koska silloin pystytään hyödyntämään alkukantaista ajattelua adaptiivisiin, luoviin tarkoituksiin. Näin luova yksilö voi taantumisen kautta tahtoessaan palata aikaisempiin, primitiivisiin ajattelun prosesseihin, jolloin heikotkin assosiaatiot tulevat herkemmin huomatuiksi ja hyödynnetyiksi. (Russ 2009, 250; 2001, 28.)

5.2.2 Affektit esiin ja hyötykäyttöön

On kuin tarina ja hahmot keskustelisivat kehossani musiikin tunnelmien kautta: tunnelmat, tunteet, eleet ja ilmeet ovat vuorovaikutuksessa, on kosketuksia ja pyrähdyksiä, tempoilua, hymyä ja nauruja, riitaa ja kuohua. Ei tarkkoja kuvia, vain kehollinen kokemus ja tunnelmia.

Työskentelypäiväkirja 20.2.2015

Whish-Wilsonin (2009) ja Frommin (1992) kuvaamat tietoisuuden ja ajattelun kaksi tasoa voivat yhtyä toisiaan tukevasti esim. palautettaessa jokin tunnekokemus tarkoituksellisesti mieleen luomisprosessin edistämiseksi (Sharples 1998). Kuten työskentelypäiväkirjasta käy ilmi, hyödynnän kirjoittaessani tällaista ajattelua:

En aluksi tiedä, minne kohtausta pitäisi viedä. Suunta kuitenkin hahmottuu Rúen ja Mirandan keskustellessa ja nopeasti se kaivaa mielestäni kaikuja omasta romahtamisestani. Haluan Mirandan huutavan, hänen kuuluu huutaa – ja niin hän huutaakin [--] Hetkittäin huomaan herkistyväni, purevani hammasta tai puuskahtavani Mirandan mukana, tarkastellen kuitenkin tilannetta ulkopuolelta. [O]lenko ennen tällä tavoin kaikuudannut muistoja tai kokemuksia itsestäni tarinan kohtausten kirjoittamiseksi.

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Affektit ovat yksi elementti, joka auttaa yhdistämään ja sekoittamaan assosiaatioita ja käsitteitä ja liikkumaan tietoisuuden ja ajattelun tasojen välillä (Russ 2009, 254; Whish-Wilson 2009, 95—96). Tällöin tunne toimii sekä eteenpäin vievänä, synnyttävänä voimana että suodattimena ajatuksille, rohkaisten, yllyttäen ja sulauttaen ajatuksia, jotka ovat menneisyydessä liittyneet kyseiseen tunteeseen (Sharples 1998). Tunteet ovat esiin nousevia sekoittuneiden kognitioiden ja tunnekokemusten yhteisvaikutuksia, jotka mieli tulkitsee ja kirkastaa esittämällä ne symbolisesti (Russ 2009, 254), esim. kielellisesti.

Erityisesti positiiviset, mielihyvän sävytteiset affektit helpottavat luovuutta ja mielikuvitusta (Russ 2009, 260; Russ & Schafer 2006, 348). Positiivisen mielialan tuottaminen, joka herättää mielihyvän sävytteisiä affekteja, mahdollistaa erityisesti monisuuntaista, divergenttiä ajattelua. Monisuuntainen ajattelu on hedelmällistä erityisesti luovan prosessin varhaisessa vaiheessa, kun ideoita ollaan synnyttämässä. (Kaufmann & Vosburg 2002, 327; Russ & Schafer 2006, 348; Getz & Lubart 1999, 48—49.) Negatiivisen mielialan tuottaminen taas toimii paremmin myöhemmissä vaiheissa tuotantoa, kun idean kehittelystä tulee hallitumpaa. (Kaufmann & Vosburg 2002, 327; Russ & Schafer 2006, 348; Getz & Lubart 1999, 48—49.)

Tuotetut positiiviset affektit (*induced positive affects*) johtavat mm. poikkeaviin (*divergent*) assosiaatioihin neutraaleista sanoista ja luovempaan ongelmanratkaisuun. Positiiviset affektit herättävät mielihyvän sävytteisiä tunnemuistoja ja vapauttavat sitä kautta runsaasti kognitiivista materiaalia, mikä johtaa vapaampiin assosiaatioihin ja näkemään yhteydet ideoiden välillä totutusta poikkeavalla tavalla. (Russ 2001, 30—31.) Tämä prosessi johtaa laajempaan tarkkaavaisuuteen ja monitahoisempaan kognitiiviseen sisältöön, mikä taas mahdollistaa laajemman skaalan assosiaatioita ja tulkintoja: ihminen kiinnittää erilaisiin stimulaatioihin lisääntyneesti huomiota ja löytää uusia tapoja yhdistää ja nähdä yhteyksiä

tiedon välillä (Russ 2001, 31; 2009, 253). Eli tunteiden hyödyntäminen laajentaa assosiaatioprosessia, mikä edistää luovuutta (Russ 2009, 253; Russ & Shafer 2006, 352).

Luova ongelmanratkaisu- ja ideointiprosessi ei ole lineaarinen, vaan pikemmin kokonaisvaltainen, eri prosessin vaiheiden vuorovaikutuksesta syntyvä summa (Csikszentmihalyi 1996, 80—81). Ideoiden ja kirjoittamisen mielekäs, nautinnollinen flow mahdollistuu vain, kun avoimuus uusille ideoille, tarkka sisäisen maailman kuuntelu, ja näiden ideoiden kriittinen, analyttinen tarkastelu ovat jatkuvasti elävässä tasapainottelun tilassa (Csikszentmihalyi 1996, 263—264; Whish-Wilson 2009). Eli ideoinnin tapahtuessa subjunktiivisessa tilassa, jossa kirjoittajan sisäisen ja ulkoisen maailman rajat hämärtyvät ja vaikutussuhteet sekoittuvat, laajentaen koettavissa ja nähtävissä olevia mahdollisuuksia. Luovan habitaatin suojissa, jossa vuoropuhelu objektien ja fyysisen ympäristön kanssa tulee mahdolliseksi kirjoittajan ja tämän ympäristön avautuessa toistensa vaikutteille rituaalin kautta, joka avaa ajan ja tilan arjen järjestyksen vastaiselle leikille, jossa on mahdollisuus paljastaa uutta ja altistua uusille vaikutteille. Riittävän turvallisessa luovassa habitaatissa mahdollistuu regressoituminen, siirtymä rituaalissa flown transsimaiseen tilaan, jossa hyödynnettäviksi tulevat subjunktiivisuuden laajentuneet, leikillisyydellä arjen rajoja rikkovat mahdollisuudet ja jossa kehollisuuden kautta koettavat affektit laajentavat luovan ajattelun ja ideoinnin prosesseja.

6 Kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuus ja jatkuvuus

Motivaationi tarinan kirjoittamiseen ei ole saada se valmiiksi, vaan nähdä, mihin tarina vie: mitä tapahtuu seuraavaksi. Tarina tuntuu eräänlaiselta leikkikentältä, jossa voin heittäytyä temmeltämään ja yllättyä yhä uudelleen siitä, mitä tapahtuu.

Työskentelypäiväkirja 15.2.2015

Tyydyn väliaikaiseen otsikkoon, luottaen mieleeni nousevan ajastaan sopivampi nimi.

Työskentelypäiväkirja 15.3.2015

Mitä tapahtuu luovan kirjoittamisen tilalle, kun siitä tulee vuosien saatossa jatkuva, tila ja toiminta, jonka pariin palataan sisäisen motivaation polttavasti ajamana kerta toisensa jälkeen? Millaisia piirteitä saa luovan kirjoittamisen tila, kun työstettävä tarina ei etsi loppuaan, vaan hakee tapoja ja väyliä jatkua, muuttua ja kehittyä edelleen? Miten pitkäaikaisuus syntyy tällaiseen luovan kirjoittamisen tilaan, mikä sitä ylläpitää ja miten se mahdollistuu? Näiden kysymysten vetämänä tartuin pro gradu -tutkielmani aiheeseen. Analysoidessani aineistoa kävi kuitenkin hyvin pian selväksi, että löytäkseni luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuuden piirteet, sitä ylläpitävät ja sen mahdollistavat tekijät, oli luova tila ja sen eri osatekijät avattava. Osatekijöitä analysoidessani huomasin sen, mitä pidin luovan kirjoittamisen tilana, muodostuvan useista erilaisista tiloista, jotka elävät ja ovat olemassa vuorovaikutteisissa suhteissa toisiinsa. Paljastui, että on tunnistettava ja eriteltävä näiden eri tilojen ominaispiirteet ja tunnistettava niiden väliset vuorovaikutussuhteet, jotta löytäisin yhteiset nimittäjät tilojen välillä. Vasta yhteisten nimittäjien ja vuorovaikutussuhteiden tunnistamisen kautta on mahdollista hahmottaa, miten eri tekijät muodostavat yhdessä tutkimani kokonaisvaltaisen luovan kirjoittamisen tilan ja mahdollistavat sen pitkäaikaisuuden ja jatkuvuuden.

Tässä osiossa käsittelen noita vuorovaikutussuhteita ja yhteisiä, jaettuja piirteitä, jotka yhdistävät luovan kirjoittamisen tilan eri tiloja (subjunktiivinen, flow, habitaatti) ja näin ollen mahdollistavat luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuuden ja jatkuvuuden. Käsittelen luovan

kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuutta muistojen ja affektien kautta. Pitkäaikaisuus ja jatkuvuus mahdollistavat muistin, kokemusten ja affektien hyödyntämisen ja muovaamisen. Nämä ovat myös niitä tekijöitä, jotka ylläpitävät ja määrittävät niin luovaa habitaattiani ja sen muodostumistapoja kuin subjunktiivista ja flow-tilaakin ja niiden yhteydessä mahdollistuvia luovan ajattelun prosesseja. Kirjoittamalla vailla lopullista muotoa tarinalle, voi tarinan kulkua, hahmoja ja tapahtumia uudelleen kirjoittaa ja muovata loputtomiin. Tämä mahdollistaa affektien turvallisen ja vapaan tutkimisen niin yksityiskohtaisesti tai yleisluontoisesti kuin haluaa, sillä niitä voi aina syventää tai hyödyntää sillä intensiteetillä, millä haluaa/pystyy kirjoituskerrasta riippuen. Ja koska kirjoittamisen tila on luovaa leikkiä muistuttava turvallinen mahdollisuuksien tila, on sen rajoissa mahdollista tarkastella hyvin monenlaisia affekteja, kokemuksia ja muistoja.

Aloitin luovan kirjoittamiseni tilan avaamisen leikin ja luovuuden yhteydestä. Näissä viimeisissä luvuissa vedän yhteen luovuuden, leikin, luovan ajattelun eri tasot sekä muistin ja luovan prosessin näyttämällä, kuinka affektit yhdistävät, mahdollistavat ja määrittävät niitä kaikkia. Osoitan tutkielman edeltävissä luvuissa käsittelemieni luovan kirjoittamisen erilaisten tilojen limittyvän, elävän toistensa yhteydessä ja toimivan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa juuri affektien kautta ja leikin ansiosta.

6.1 Muisti ja luovuus: tunteiden ja kokemusten ajattomuus

Kaikki nämä sanat on sanottava edes kerran, vaikka myöhemmin ne eivät päätyisikään tarinaan. Minun on tunnettava ne, vaikka muut eivät niitä kuulisikaan tai lukisikaan.

Työskentelypäiväkirja 18.4.2015

Tänään kirjoittaessani näin pitkään – kellon näyttäessä 19:17 – huomaan selvemmin kuin koskaan kehollisuuteni kirjoittaessani, kuinka kehollista tämä loppujen lopuksi onkaan. Kaikki nuo tunteet, tunnelmat, hajut, tuoksut, valot, kosketukset, maut ja värit tuntuvat ammentuvan jostain kehoni muistista kuin huomaamatta. Kaikki ne kulkevat kehoni lävitse kirjaimiksi paperille – tai oikeammin merkeiksi tietokoneen näytölle.

Työskentelypäiväkirja 19.4.2015

En aluksi tiedä, minne kohtausta pitäisi viedä. Suunta kuitenkin hahmottuu Ruen ja Mirandan keskustellessa ja nopeasti se kaivaa mielestäni kaikuja omasta romahtamisestani. Haluan Mirandan

huutavan, hänen kuuluu huutaa – ja niin hän huutaakin, päin Rúen naamaa. Hetkittäin huomaan herkistyväni, purevani hammasta tai puuskahtavani Mirandan mukana [--].

Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Länsimaisessa kulttuurissa tunteita on pitkään pidetty rationaalisen ajattelun esteenä tai vähintään sitä haittaavana, häiritsevänä tekijänä. Viime vuosikymmenten tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet enenevässä määrin tunteiden ja tunnemuistojen tärkeyden luovuudelle ja luovalle ajattelulle. (Getz & Lubart 1999, 48.) Kuten luovan ajattelun prosessien tarkastelemisen yhteydessä totesin, vaikuttavat affektit muistiin ja muistin prosesseihin (Getz & Lubart 1999; Russ 2001, 29). Positiiviset ja negatiiviset mielialat edesauttavat luovaa ajattelua eri vaiheissa luovaa prosessia. Tunteet laajentavat assosiaatioiden etsimistä ja tarkastelua, mikä puolestaan edesauttaa luovia kognitiivisia prosesseja kuten monisuuntaista ajattelua (*divergent thinking*) ja kykyä muuttua ja muuttaa asioita (*transformation abilities*). (Kaufmann & Vosburg 2002, 327; Russ & Schafer 2006, 348; Getz & Lubart 1999, 48—49; Russ 2009, 253 & 2001, 31.)

Bowerin (1981) assosiativisen verkostoteorian (*associative network theory*) mukaan jokainen tunne on oma muistiyksikkönsä eli jokaisella tunteella on erityinen yhtymäkohtansa tai yksikkönsä muistissa. Tietyn tunneyksikön aktivoituminen auttaa palauttamaan mieleen siihen liittyviä kokemuksia ja tapahtumia, mikä taas virittää tunnepitoista, temaattista kuvastoa vapaan assosiaation, fantasioiden ja hahmottamista helpottavan luokittelun käytettäväksi. Mieliala toimii siis jatkuvana aktivoijana. (Bower 1981, 138—140; Russ 2001, 31.)

Bowerin (1981) teoriaa ovat päivittäneet Getz ja Lubart (1999), joiden emotionaalisen resonanssin malli (*emotional resonance model*) ilmentää affektien, muistin ja luovuuden välistä suhdetta (Getz & Lubart 1999; Russ 2009, 253). Mallin ajatuksena on, että idiosynkraattiset tunteet myötävaikuttavat pääsyyn kognitiivisesti kaukaisiin konsepteihin muistissa ja näihin liittyviin assosiaatioihin, jolloin assosiaatioiden välillä voi tehdä pidempiä loikkia ja luovuuden

käytössä oleva, muistiin palautettava materiaali on monipuolisempaa ja laajempaa (Getz & Lubart 1999, 42; Russ 2001, 31).

Keskeisessä asemassa emotionaalisen resonanssin mallissa ovat endoseptit. *Endocept* on luomisen prosessia tutkineen Arietin (1976) käsite ja se tarkoittaa mielen sisältämiä menneiden kokemusten, aistimusten, muistijälkien, liikkeen ja muodostuneiden kuvien varhaisia järjestelmiä. Se on käsitteellisen vastakohta, ja endoseptia on kuvattu myös ei-sanallisena, tiedostamattomana ja esitietoisena kognitiona. Endoseptiin liittyy aina jokin tunne ja se syntyy menneisyyden kokemusten, läsnäolevia tiedostamattomien tunteiden ja neuronaalisia tai psyykkensisäisiä järjestelmien yhdistelmästä. Endoseptin sisältö on aina tahaton ja suunnittelematon. Endosepteja voi siis hahmottaa psykologisten tekijöiden järjestelminä tunteina, jotka ovat idiosynkraattisia (yksilöllinen tapa reagoida tilanteisiin ja kokemuksiin: mitä muistoja herättää, millaisia vasteita synnyttää, mitä tunteita jne.), kokemuksen kautta hankittuja ja joita ei voi kuvata sosiaalisesti määritettyjen tunnekategorioiden (kuten viha, suru) mukaan. (Arieti 1976, 53—65; Getz & Lubart 1999, 43—44.)

Endoseptit ovat luonteeltaan itselaajenevia ja itseään rikastuttavia: ne lisäävät uusia ulottuvuuksia niin itseensä kuin luovaan ajatteluunkin (Arieti 1976, 57; Russ 2009, 253). Endoseptit linkittyvät muistissa erilaisiin käsittekokonaisuuksiin ja kuviin, ja ovat osittain yhteydessä keskenään, jolloin ne voivat myös aktivoida toinen toisiaan (Getz & Lubart 1999, 44—45; Russ 2009, 253). Getzin ja Lubartin (1999) emotionaalisen resonanssin mallissa endoseptit resonoivat keskenään, mikä johtaa vaihtoehtoisin tapoihin yhdistellä käsitteitä muistissa. Jos jokin endosepti aktivoituu siihen liittyvästä käsitteestä, levittää se emotionaalisen profiilinsa aallon tavoin muistin halki, herättäen vastaavanlaisen emotionaalisen profiilin omaavia endosepteja, jolloin nämä alkavat resonoida muistissa. Tällöin heränneet tunnemuistot eivät ole kopioita alkuperäisestä emotionaalisesta vasteesta, vaan sen monimutkaisia,

yksityiskohtaisia totemia mahdollisesti piilossa olevista vasteista muistissa. (Getz & Lubart 1999, 45—46; Russ 2009, 253.)

Tästä näkökulmasta endoseptit näyttäytyvät lähellä alitajuntaa olevina tunnemuistoina, muistissa olevina muistoihin liittyvinä tunnejälkinä, jotka aktivoituvat oikeanlaisen emotionaalisen profiilin omaavasta ärsykkeestä tai käsitteestä. Eli stimuloituina endoseptit laukaisevat toisia muistoja ja assosiaatioita ja vaikuttavat siten luovaan ongelmanratkaisuun (Russ 2009, 253). Tämä on linkki siihen, kuinka jotkin ideat tarinassa herättävät jotain muistissani, mikä puolestaan herättää uusia ideoita tarinan suhteen, vieden tarinaa eteenpäin ja uusiin suuntiin.

6.1.1 Aika muutoksena – affektien ja kokemusten muutos muuttaa tarinaa

Luce-Kaplerin (2004, 18) mukaan fiktiolla on voimaa sen kyvyssä rakentaa vaihtoehtoisia tapoja olemiselle ja ajattelemiselle tuomalla tietoisuuteen ne diskurssit, joiden vaikutuspiirissä kukin meistä elää. Russ (2001, 31—32) taas näkee niiden ihmisten, jotka ovat avoimia affektivetoiselle kognitiolle ja eri affektitiloille, hyötyvän luovasta toiminnasta, koska se laajentaa ja rikastuttaa assosiaatioiden mahdollisuuksia, tarjoten mahdollisuuden muutokselle ja uusien vaihtoehtojen hahmottamiselle. Olennaista tässä fiktion mahdollistamassa muutoksessa on affektien symbolijärjestelmä (*affect symbol system*) (Russ 2009, 253).

Affektien symbolijärjestelmä on systeemi, joka aktivoituu luovassa leikissä ja on käytössä kautta luovan prosessin. Siinä affekteja sisältävät symbolit edustavat todellisia tai kuvitteellisia tapahtumia yleisellä tasolla ja kuvastavat affektiivisiä suhteita, kuten jonkin pelkoa, rakkautta johonkin tai vihaa jotakin kohtaan. Näiden symbolien kautta, manipuloimalla, tulkitsemalla ja tarkastelemalla niitä yksityiskohtaisesti tavalla, joka puhuttelee leikkijän affektiivista älyä hänelle sopivalla tavalla, leikkijän informaatio affektiivisista tapahtumista ja kokemuksista tulee leikissä käyttöön. (Russ 2009, 253.)

Samalla tavoin kuin luovassa leikissä sisäinen konflikti ajaa lapsen käsittelemään ja koettelemaan samaa dilemmaa yhä uudelleen ja uudelleen leikissään, kunnes konflikti ratkeaa, niin samalla tavoin luovassa kirjoittamisessa kirjoittaja saattaa huomata palaavansa yhä uudelleen ja uudelleen saman aiheen äärelle. Psykoanalyttisen teorian mukaan konfliktit ja sisäiset ristiriidat ruokkivat ja ajavat luovuutta, toimien tiedostamattomanakin motivaationa kirjoittamiselle (Russ 2009, 252). Kuten lapsi luovassa leikissään, samoja ajattelun prosesseja hyödyntävä kirjoittaja painii sama tapahtuma tai kokemus ydinideanaan tarinasta tai teoksesta toiseen, kunnes saa siitä otteen ja sisäinen konflikti ratkeaa (Russ 2009, 252—253).

Työskentelypäiväkirjasta hahmottuu kirjoittamisen tila, jonka vahvana pohjana on luova leikki, kirjoittamisen tilan subjunktiivisuus. Tässä tutkielmassa subjunktiivisuus näyttäytyy piirteenä, joka määrittää kaikkia luovan kirjoittamisen tilan osatekijöitä, leikaten kaikkien niiden kerroksien lävitse. Tarinahan ja sitä kautta koko luovan kirjoittamisen tila sai syntynsä ajatuksesta ”mitä jos?": mitä jos tyttö löytäisi ullakolta oven, jonka takaisessa maailmassa hän voisi liikkua oven kautta minne hyvänsä? Siteeni tarinaan ja sen kirjoittamisen tilaan kuvastuu edellä kuvatun kaltaiseksi: toistan tarinaa yhä uudelleen ja uudelleen, varioiden, muovaten, hahmottaen ja syventäen. Pyörin saman ydinidean ympärillä muovaten hahmoja, tapahtumia ja kokemuksia. Neuvotellen oman sisäisen affektien symbolijärjestelmäni kanssa yhä uudelleen ja uudelleen uuteen uskoon tarinaa ja sen tapahtumia. Muovaan, tulkitsen ja tarkastelen henkilökohtaisen muutoksen ajamana eri symboleja eri tavoin, riippuen täysin siitä, mikä puhuttelee affektiivista älyäni.

Vaihdan värit. Vaikka alun alkaen muistankin aikoinani ajatelleeni, ettei mustaharmaa sovi Omirille, se olisi vampyyrille liian kliseinen, sen täytyy olla punainen ikään kuin tasapainottaakseen Omirin sisällä kytevää jotain, sisäistä mustuutta kait, kipua ja satuttavaa voimaa, kykyä. Mutta nyt punainen ei sovi hänelle ensinkään. Jotain on muuttunut – minussa vai hahmoissa?

Kun suhde symboliin muuttuu, muuttuu symbolin tarve tarinassa ja tämä johtaa muutokseen tarinassa. Koska suhde tarinaan on luova, leikillinen ja hyvin intuitiivinen. Muutos affektiivisissa suhteissa muuttaa symbolia ja sen käyttöä ohjaavaa tarvetta. Näin ollen jotkin aiemmin tekemäni valinnat tarinan ja sen kulun suhteen menettävät merkityksensä ja tuntuvat väärältä, saaden aikaan muutoksen tarinassa. Sen sijaan jotkin muutokset tai kokeilut, jotka saattaisivat olla kaunokirjallisesti oivia ratkaisuja, tulevat torpatuiksi juuri tämän takia. Affektiivinen älyni ei koe niitä oikeiksi.

Kokeilen aiemmin päivällä keksimääni lukujen uudelleenjärjestelyä. Idea on hauskaa leikkiä, tuntuu mielenkiintoiselta ja kiehtovalta huomata, miten ja mistä kohdin tarinan voi hajottaa ja millaiseen uuteen järjestykseen luvut voi laittaa sekä millainen vaikutelma niistä syntyy. Mutta vaikka tämä onkin viihdyttävää ja mieltä kutkuttava kokeilu, tuntuu se silti jokseenkin väärältä. Lukujen heittäminen uuteen järjestykseen [...] se tuntuisi samalta kuin yrittäisi elää päivän lopusta alkuun. Tällöin kyseessä olisi toinen tarina kuin se, jota yritän kertoa. Silloin kyse ei enää olisi muutoksesta, ei muutoksen vastustamisesta ja sen kipeästä pelosta. [--] Ja se tuntuu väärältä: tarina tuntuu etäännyvän kauemmas, liian kauas, enkä tahdo sen tekevän niin. [--] Ei, tarinan kuuluu alkaa isän kuolemasta, tämän hautajaisista. Sen on vain alettava siitä.

Työskentelypäiväkirja 27.3.2015

Luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuus ja jatkuvuus ja tarinan narratiivin läheinen nivoutuminen vertauskuvallisuuden kautta henkilökohtaisen elämäni haasteisiin, näyttävät kasvattaneen tarinan kirjoittamisen tilan subjunktiivisuudesta mentaalisen tilan, joka on kehittynyt kognitiivisten prosessieni ja ongelmaratkaisukeinojeni sisään/läheiseen yhteyteen. Jos ympäröivä reaalimaailma tarjoaa ärsykkeen, joka aktivoi mielessäni jonkin endoseptin, idiosynkraattisen tunteen, johon sekoittuu menneitä kokemuksiani, tuntemuksiani ja aistimuksiani, resonoi tämä tunne mieleni assosiaatioverkostoissa, herättäen siihen liittyvät

assosiaatioketjut. Nämä assosiaatioketjut aktivoituvat ärsykkeestä, joka synnyttää oikeanlaisen emotionaalisen profiilin omaavan idean, mikä puolestaan herättää tunnemuiston. Tiettyjä tunnemuistoja taas olen tottunut käsittelemään tarinan tilassa luovan kirjoittamisen kautta eli olen siirtänyt tietyt tunnemuistot tarinan ja sen kirjoittamisen subjunktiivisuuden piiriin. Joten mikäli ärsykkeen herättämä tunne aktivoi luovan kirjoittamisen tilani kautta käsittelemäni tunnemuiston, siirtyvät kognitiiviset prosessini hyödyntämään tarinan maailmaa ja sen kirjoittamisen subjunktiivista, leikin ja mahdollisuuksien tilaa ongelmanratkaisun keinona.

6.2 Pitkäaikaisuus ja intuitio: vaikutukset suunnitteluun ja luomiseen

Teksti on toki vasta raakaa, mutta sehän tässä on osaltaan niin tenhoavaa: ilmaisun ja kirjoittamisen raakuus, tarinassa elämisen välittömyys ja tietynlainen hiomattomuus. Vasta myöhemmin jalostan ja hion ja muovaan tekstiä, poistaen osia, lisäten toisia, etsien sävyihin vivahte-eroja ja painotuksia.
Työskentelypäiväkirja 29.3.2015

Kirjoittamisessani on jälleen ollut pitkä tauko. Mutta jos tuo tauko on veistänyt tyyliäni jälleen napakammaksi ja vähemmän koukeroiseksi, olen siitä iloinen.
Työskentelypäiväkirja 2.1.2016

Mitkä ovat pitkäaikaisuuden vaikutukset kirjoittamiseen? Kuinka päättymätön prosessi vaikuttaa itse kirjoittamiseen ja millaiset vaikutukset sillä on suunnitteluun ja kirjoittamisprosessiin? Suunnittelu ja muotoilu tapahtuvat kontekstissa, jossa on tarve toiminnalle. Suunnittelu ja muotoilu ovat prosessi, joka johtaa jonkinlaiseen muutokseen ympäristössä – kirjoittaessa tämä muutos tapahtuu ihmisen mielessä, sillä kaikki kirjoitukset synnyttävät jonkinlaisen reaktion lukijan mielessä. (Sharples 1998.)

Suunnitteluna kirjoittaminen on tietoista ja luovaa kommunikaatiota eri materiaalien kanssa ja kautta inhimillisen vaikutelman synnyttämiseksi. Periaatteessa suunnitteluprosessi on loppumaton, sillä kirjoittajalla on edessään lukematon määrä mahdollisia ratkaisuja, jotka avautuvat loputtomiin, kunnes kirjoittaja tekee tietoisin päätöksin päättää suunnittelun ja tekstin muovaamisen. (Sharples 1998.) Päättymättömässä kirjoittamisprosessissa suunnitteluprosessin loputtomuus on hyötykäytössä. Tuo lukematon määrä mahdollisia

ratkaisuja avautuu loputtomiin, tukien arjen rajojen tuolla puolen olevaa leikin ja mahdollisuuksien subjunktiivista tilaa. Minkään ei tarvitse olla pysyvää, ratkaisuja ei tarvitse lyödä lukkoon, vaan kaikki voi muuttua ja kehittyä koko ajan. Tavallaan pitkäaikaisesti, kirjoittamisen tähden kirjoitettava tarina on jatkuvassa, pysyvässä suunnittelun tilassa.

Suunnittelu ja uudelleenarvioiminen vaikuttavat selvästi havaittavina kautta kirjoittamisprosessin. Myös niihin liittyy reflektoinnin ja vahvistamisen kehä. Uudelleenarvioinnissa kirjoittaja lukee ja tulkitsee tekstiään tai osia siitä, päättää tarvittavista muutoksista ja muuttaa tekstiä tai tekee siihen huomioita. (Sharples 1998.) Tutkimassani luovan kirjoittamisen tilassa intuitio ohjaa vahvasti suunnittelua ja uudelleenarviointia. Luotan vahvasti siihen, että aika antaa ratkaisut ja oikean suunnan tarinan suhteen. Jos jokin asia ei ratkea heti tai tuntuu hieman kömpelöltä, tupsaan jättää sen sellaisenaan hautumaan ja tyytyä odottamaan ratkaisua, jonka luotan ajan myötä tupsahtavan mieleeni. Pitkäaikaisuus ja jatkuvuus ovat näin olennainen osa tätä kirjoittamisen tilaani, sillä tarinan eteneminen, muovaantuminen ja ideointi ovat pitkälti ajan ja muutoksen varassa.

6.2.1 Intuitio ohjaa kirjoitusprosessia

Mutta myötätunnostani Mirandaa kohtaan ei juurikaan ole hyötyä: tarina kulkee niin kuin sen on kuljettava. Minun on se vain kirjoitettava, niin hyvässä kuin huonossa.

Työskentelypäiväkirja 24.5.2015

Työskentelypäiväkirjamerkintöjen valossa intuitio ja tunteet ohjaavat kirjoitusprosessiani. Teen todella paljon päätöksiä sen pohjalta, mikä tuntuu tai ei tunnu oikealta tarinan suhteen, oli sitten kyseessä juonikulku, tapahtuma, hahmo tai jokin yksittäinen yksityiskohta. Flow-tilassa intuitio toimii myös sisäisenä palautteena, joka ylläpitää luovan kirjoittamisen tilaa ja motivoi palaamaan sen pariin aina uudelleen (Csikszentmihalyi 1996, 110—116). Intuitiolla on siis myös kytköksensä affekteihin, varsinkin mielihyvän sävytteisiin, positiivisiin affekteihin (Csikszentmihalyi 1996, 110—111).

Luovuudella ja intuitiolla on todettu olevan yhteys (Jung 1971; Lubart & Mouchiroud 2003; Getz & Lubart 1999). Intuitiivisuus on positiivisessa suhteessa luovuuteen ja intuition on todettu edistävän luovuutta. Erityisesti jungilaisen intuitiivisen päätöksenteon tyylin (*jungian intuitive style*) on todettu edistävän luovuutta. (Lubart & Mouchiroud 2003, 130; Getz & Lubart 1999, 48.)

Jungin (1971) mukaan intuitio on psykologinen perustoiminto, joka välittää oivalluksia tiedostamattoman kautta. Mikä hyvänsä ulkoinen tai sisäinen tekijä tai näiden välinen suhde voi olla oivalluksen (*insight*) kohteena. Intuition omalaatuisuus on siinä, ettei se ole aistillinen havainto, tunne eikä liioin älyllinen tekijä, vaikka saattaakin ilmetä näiden muodossa, vaan eräänlaista vaistonvaraista ymmärrystä. Intuitio on kontekstista riippumaton, irrationaalinen funktio. (Jung 1971, 349—350.)

Usein intuitio on sisältöä, joka koetaan kokonaisena ja täydellisenä, pystymättä kuitenkaan selittämään, mistä tämä ymmärrys tuli olevaksi. Jungin mukaan kaikki, joiden yleistä asennetta ohjaa intuitio, kuuluvat persoonaltaan intuitiiviseen tyyppiin. (Jung 1971, 349—350.) Ja kuten työskentelypäiväkirjastani käy ilmi, ohjaa toimintaani ja asennettani tarinan suhteen vahvasti intuitio. Kuten aistimus, on intuitiossakin subjektiiviset elementtinsä, jotka introvertissa luonteessa lopulta ratkaisevat päätöksenteossa, ja lisäävät kokemuksen kiehtovuutta (Jung 1971, 310).

Intuitiivinen päätöksenteon tyyli tarkoittaa sisäisesti orientoitunutta tiedonhakua, joka perustuu muistiin, tunteisiin ja idiosynkraattisiin kokemuksiin (Lubart & Mouchiroud 2003, 130). Kyky hyödyntää intuitiivisesti muistin, tunteiden ja idiosynkraattisten kokemusten yhdistelmiä, eli kyky hyödyntää intuitiivisesti Bowerin (1981) assosiativisen verkkoteorian ja Getz ja Lubartin (1999) emotionaalisen resonanssimallin mukaisia affektivetoisia kognitiivisia prosesseja ja niiden sisältöä, ruokkii luovuutta. Jungilainen intuitiivinen päätöksenteon tyyli

korreloi positiivisesti luovuuden kanssa (Lubart & Mouchiroud 2003, 130). Näiltä osin intuitio näyttää keskustelevan affektiivisen älyn kanssa.

Pitkäaikaisuus tuntuu mahdollistavan sen, ettei tarvitse tehdä lopullisia päätöksiä. Ei tarvitse lukita mitään vaihtoehtoa, vaan voin estottomasti kokeilla kaikenlaista (esim. kappale- ja lukujaot). Voin venyttää ja vanuttaa tarinaa, toisella kerralla taas supistaa ja leikata sitä tiivistäen ilmaisuja. Voin hajottaa kappaleita ja lukuja, tietäen että voin sulauttaa ne takaisin yhdeksi jossain tulevaisuudessa, mikäli ratkaisu ei tunnukaan hyvältä.

Pitkäaikaisuus antaa myös mahdollisuuden muokata ja kehittää omaa kirjoittamista. Se mahdollistaa muutoksen, yhteen tyyliin ei tarvitse jäädä, vaan voin aina etsiä uuden tavan, jolla kirjoittaa saman kokemuksen sanoiksi. Aina voi löytää uuden tavan tuoda symbolisen piiriin hahmottomattoman endoseptin. Aina voi etsiä uutta kulmaa, hahmottaa uusia piirteitä.

6.3 Päätäntö: päättymätön kirjoitusprosessi

Writing is a process of self-exploration, to be carried out without an audience.

Sexton & Pennebaker 2009, 269

Tila on tarinan tila, olemassa tarinassa ja tekstissä, mutta samalla se on minussa itsessäni ja kannan sitä jatkuvasti mielessäni. Olenko vapaa astumaan sinne ja takaisin milloin tahansa?

Työskentelypäiväkirja 31.1.2015

Luovan kirjoittamisen tila on monisyinen, kokonaisvaltainen tila, joka hyödyntää kaikkia yksilön ominaisuuksia tunnemuistoista ja menneisyyden kokemuksista tapaan käyttää kehoa ja olla omassa kehossa. Luovan kirjoittamisen tila on yhteensulautuma fyysistä ja psyykkistä, ulkoista ja sisäistä, kognitiota ja affekteja. Luovan kirjoittamisen tila muodostuu näiden välisessä vuorovaikutuksessa, määrittyen kirjoittajan avoimuudesta affekteille ja uusille kokemuksille.

Tämä tutkielma kuvaa autoetnografista tapaustutkimusta pitkäaikaisesta luovan kirjoittamisen tilasta, joka on tutkimuksen toteuttamishetkellä jatkunut jo kymmenisen vuotta. Lähtöoletuksenani oli, että habitaatio vaikuttaa vahvasti siihen, mahdollistuuko kirjoittamiseni

vai ei. Lisäksi oletin kirjoittamisen tilani olevan pitkälti mielentila, jota tietty habitaatio tukee. Yllätyin kuitenkin erityisesti siitä, kuinka vahva rooli kehollisuudella on kirjoittamisessani. Työskentelypäiväkirjaa analysoidessani huomasin eri puolien luovassa kirjoittamisessani mahdollistuvan sen mukaan, kuinka hyödynnän kehoani ja kokemustani kehollisuudesta osana kirjoittamistani. Tämä prosessi on antanut kirjoittamiselleni paljon. Olen syventänyt reflektointiani kirjoittamisen suhteen ja löytänyt uusia alueita kirjoittamisen tilastani. Koen vahvistuneeni kirjoittajana, niin tyyllillisesti kuin prosessin tasollakin.

Tästä voisi jatkaa tutkien syvällisemmin yhteyksiä eri luovan kirjoittamisen osatekijöiden ja tilojen välillä. Piirtää kattavampaa ja hienojakoisempaa kuvaa siitä, kuinka eri osat vaikuttavat toisiinsa, mahdollistavat toisiaan ja miten ne toimivat yhdessä muodostaakseen tuon eriskummallisen, kiehtovan olotilan ja tilanteen, jota luovan kirjoittamisen tilaksi kutsutaan.

Tämän tutkielman loppupäätelmänä tutkimani luovan kirjoittamiseni tila on arjen rajojen ja rajoitteiden tuolla puolen oleva vapaan leikin ja mahdollisuuksien subjunktiivinen tila, jota värittää vahva kokemus flowsta. Tämä vapaa leikki eli kirjoittaminen tapahtuu yhteydessä ympäristöön ja sen vaikutteille alttiina, luovassa habitaatissa, jonka muovaan ja rakennan ympäristöstäni kehollisen, symbolisen ja rituaalisen toiminnan kautta. Tämä luova habitaatti ja rituaalinen toiminta suojaavat ja mahdollistavat mielentilan subjunktiivisuuden ja flown virtaan astumisen.

Affektit – avoimuus affekteille ja erilaisille affektiivisille tiloille, pääsy affekteihin ja kyky hyödyntää ja kokea niitä – yhdistävät luovan kirjoittamiseni eri tilat (subjunktiivisen, flown, habitaatin ja ideoiden tilan) toisiinsa siksi monisyiseksi, nautinnollisuuden täyteiseksi luovan ja vapaan leikin kirjoittamisen tilaksi, joka se on. Transsi on affektiivinen tila, jossa koetaan, ei ajatella, tunnetaan, ei eritellä ja analysoida: koetaan ja tehdään (Whish-Wilson 2009; Schechner 1995, 240). Rituaali on siirtymä, välitila, jossa ja joka koetaan ja tehdään, joka

yhdistää affektiivisen ja kognitiivisen (Schechner 1995, 240). Rituaalin muodostuksen ja suorittamisen kautta jostakin toiminnasta, tässä tapauksessa luovasta kirjoittamisesta, rakennetaan rituaali. Leikki on affektiivinen mielentila, joka voi olla pitkäaikainen tai elää häilyväisenä, silloin tällöin tullen ja menen. (Schechner 1995, 41, 239—241.)

Luovan kirjoittamiseni tilan subjunktiivisuus näyttäytyy piirteenä, joka määrittää kaikkia luovan kirjoittamiseni tilan osatekijöitä, leikaten kaikkien niiden kerroksien lävitse. Tarinahan ja sitä kautta koko luovan kirjoittamiseni tila sai syntynsä ajatuksesta ”mitä jos?”: mitä jos tyttö löytäisi ullakolta oven, jonka takaisessa maailmassa hän voisi liikkua oven kautta minne hyvänsä? Kirjoittamisen tilan subjunktiivisuus ruokkii flow-tilaa ja avaa sille mahdollisuuden arjen rajoja ravistelevalla leikillisyydessään. Luova ajattelu elää tiiviissä yhteydessä subjunktiivisuuteen ja subjunktiivisuuden leikissä hyödynnettäviksi voimavaroiksi tulevien affektien ja niiden valjastamien luovien kognitiivisten prosessien kautta luova ideoiden maailma elää luovan habitaattini ulkopuolellakin tarinaan liittämieni ja tarinan parissa kokemieni affektien kautta.

Sisäinen intuitio ohjaa niin luovaa ajattelua ja ongelmanratkaisua kuin päätöksiäni tarinan etenemisen, hahmojen ja symbolien suhteen. Affektien symbolijärjestelmässä tapahtuva muutos muuttaa tarinaa ja neuvotellen oman sisäisen affektien symbolijärjestelmäni kanssa kerta toisensa jälkeen, muuttaen ja muokaten jokaisella käsittelykerralla tarinaa, sen hahmoja ja tapahtumia hieman erilaisiksi. Pyörin saman ydinidean ympärillä muovaten, tulkiten ja tarkastellen henkilökohtaisen muutoksen ajamana eri symboleja luovan kirjoittamiseni tilan subjunktiivisuuden mahdollistamana eri tavoin, riippuen täysin siitä, mikä puhuttelee affektiivista älyäni ja antaen sisäisen intuitioni loppu viimeksi ohjata sitä, mikä on oikea ratkaisu. Intuitio toimii myös sisäisenä palautteena flow-tilassa, ylläpitäen näin pitkäaikaista kirjoittamisen tilaa antamalla motivaatiota jatkaa tarinan parissa työskentelyä. Koska tarina on

jatkuvasti kesken, jatkuvasti muovautumassa ja muuttumassa, pysyy flow-tilaan astuminen helpompana ja vaivattomampana.

Luovan kirjoittamisen tilan pitkäaikaisuus ja jatkuvuus ovat mahdollistaneet tilan kehittymisen sellaiseksi intuitiiviseksi, sisäisesti motivoituneeksi psykofyysiseksi tilaksi, joka se tämän tutkimuksen toteutuessa on. Luovan kirjoittamisen tilassa kokemani flow, intuitio ja subjunktiivisuus sekä näiden vapauttavat ja hyödyntämät positiiviset, mielihyvän sävytteiset affektit ovat ylläpitäneet luovan kirjoittamisen tilaa ja tehneet sen pitkäaikaisesta jatkuvuudesta mahdollista. Lisäksi rituaalinmuodostus luovan kirjoittamisen tilan suhteen on taannut jatkuvuuden, muodostaen kehikon, joka kannattaa luovan kirjoittamisen tilaa silloinkin, kun en aktiivisesti kirjoita, ja toimien väylänä, jonka voin rituaalin suorittamalla avata ja jonka kautta kirjoittamisen tilan subjunktiivisuus ja flow ovat aina vain sivuaskeleen päässä arjen rajoitteiden tuolla puolen.

6.3.1 Rituaalinmuodostus loi kehikon, jossa luovan kirjoittamisen tila kasvaa ja elää

Text are sites of contingency and possibility. In a way that lived experience does not allow, through writing we can imagine the fullness of time and the patterns of choice. Within the subjunctive spaces of writing, one can realize the complexity of experience while the very openness of writing and the consideration of possibilities call into question what we have assumed.

Luce-Kapler 2004, 93

Rituaali turvaa leikin ja siirtää subjunktiiviseen tilaan, jossa affektit tulevat koetuiksi ja hyödynnetyiksi. Rituaali siirtää tilaan, jossa leikki on mahdollista, luo turvalliset puitteet leikille, joka vääristää todellisuutta ja avaa sen laajentuneille mahdollisuuksille. Transsi on luova mielentila, kokemus, jossa kirjoittajan tietoisuus itsestä katoaa, hämärtyy, ja tulee osaksi jotakin muuta, jotain isompaa ja jotain toiseutta. Transsi on osa subjunktiivista tilaa, osa luovien ajatusten ja ideoiden syntymisen tilaa. Kokemus transsista ja flowsta vapauttavat mielihyväsävytteisiä, positiivisia affekteja. Affektitasolla saatu positiivinen palaute ylläpitää

kirjoittamisen tilaa pitämällä yllä motivaatiota kirjoittaa ja tekemällä motivaatiosta niin sisäsyntyisen, että kirjoittamisesta tulee tärkeää ja mielekästä vain itse kirjoittamisen tähden.

Luovan kirjoittamisen rituaalistuminen taas on muovannut luovan kirjoittamisen tilasta pitkäaikaisen mahdollistamalla turvallisen siirtymän leikkiin ja pois leikistä ja leikin eri todellisuuksien välillä. Rakentamalla luovan habitaatin, jonka eristän arjen rajoitteista ja häiriötekijöistä rituaalisella toiminnalla (sulkemalla oven, kirjoittamalla silloin kun paikalla ei ole ketään muuta, eristämällä ulkomaailman musiikilla yms.), luon turvallisen ympäristön, jossa voin regressoitua ja avata kehollisuuden ja kehollisen toiminnan kautta olemukseni erilaisille affekteille ja kokea niitä osana kirjoittamistani (tempoilu, tanssiminen, ilmehtiminen, elehtiminen, kirjoittamisasentojen vaihtaminen yms.). Rituaaliprosessi avaa ajan ja tilan järjestyksenvastaiselle leikillisyydelle, jolloin transsinomaisesti aikatasot (menneisyys, nykyisyys) romahtavat flown aikakäsityksen katoamiseen ja subjunktiivisen tilan avautuneet mahdollisuudet tulevat koetuiksi kaikkien aikatasojen kautta, sekoittuen, sulautuen ja merkityksiä muovaten.

Luovan kirjoittamiseneni tila on rituaalistunut/ muodostunut rituaaliksi niin, että se elää tuossa rituaalissa, tuon rituaalin turvissa. Kirjoittamisen pitkäaikaisuuden ja rituaalinmuodostuksen välillä on suhde, jossa kirjoittamisen muodostuminen rituaaliksi on ylläpitänyt tarinaa ja kirjoittamisen motivaatiota vapautuneiden positiivisten affektien antaman palautteen kautta, ja pitkäaikaisuus on ruokkinut rituaalin muodostumista, kun olen palannut tarinan pariin kerta toisensa jälkeen, toistaen rituaalia ja vahvistaen sitä. Sillä rituaalin toteuttaminen on osa rituaalin muodostamista, vahvistaen rituaalia. Tarinan itsensä kirjoittamisesta on tullut rituaali, joka siirtää minut luovan kirjoittamisen subjunktiivisuuden ja leikin vaikutuspiiriin, avaten mahdollisuuden flown kokemukselle. Astumalla rituaaliin pääsen luovan kirjoittamiseneni tilaan, jolloin se on aina mukana ja lähituntumassa, vain rituaalin kokemisen, rituaalin toteuttamisen päässä. Juuri arkeni rajojen ja rajoitteiden ulottumattomissa,

valmiina ravistelemaan ja hajottamaan niitä subjunktiivisuudellaan sopivan, arjen rajoja rikkovan ärsykkeen yllyttämänä.

Luovan kirjoittamisen rituaalisuus ylläpitää kirjoittamiseni tilaa, tehden leikistä pitkäaikaisen, jatkuvan, kannattelemalla kirjoittamista, leikkiä, rituaalin suojissa, rituaalin välitilassa ja subjunktiivisuuden leikin maailmassa silloinkin, kun en aktiivisesti kirjoita. Rituaali näyttäytyy napanuorana minun ja kirjoittamiseni tilan välillä. Rituaali on sekä väylä, joka siirtää luovaan tilaan, luovaan leikkiin, ja suoja kirjoittajalle siirtymässä että suoja kirjoittamiseni tilalle itselleen. Rituaali on kehikko, jonka olen rakentanut kirjoittamiseni tilalle, jossa se voi elää, jossa se pysyy olemassa olevana ja jonka rajoissa se pysyy muuttuvana ja jatkuvana, kehikko, johon kiinnittyä, jossa kasvaa. Rituaali siirtää luovan kirjoittamiseni tilaan, joka elää kirjoittamassani tarinassa ja tarina elää minussa, sillä sanat ovat omiani.

Lähteet

- Arieti, S. 1976. *Creativity: the Magic Synthesis*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.
- Atkinson, P., Coffey, A., Delamont, S., Lofland, J. & Lofland, L. 2002. *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London.
- Bower, G. H. 1981. Mood and memory. *American Psychologist*, 36 (2), 129—148.
- Csikszentmihályi, M. 1996. *Creativity: flow and the psychology of discovery and invention*. New York: Harper Collins.
- Csikszentmihályi, Mihaly. 1991. *Flow: the psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Doyle, Charlotte L. 1998. The Writer Tells: The Creative Process in the Writing of Literary Fiction, *Creativity Research Journal*, 11:1, 29-37, DOI:10.1207/s15326934crj1101_4
- Ellis, C. & Bochner, A. P. 2000. Autoethnography, personal narrative, reflexivity: Researcher as subject. Teoksessa: N. Denzin & Y. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. California: Sage, 733—768.
- Ellis, C. 1991. Sociological introspection and emotional experience. *Symbolic interaction*, 14:23—50.
- Emerson, R. M., Fretz, R. I. & Shaw, L. 2002. Participant Observation and Fieldnotes. Teoksessa P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (ed.) *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London, 352—369.
- Erickson, F. 1986. Qualitative methods in research on teaching. Teoksessa M., Whittrock (toim.) *Handbook of research on teaching*. New York: Macmillan, 119–160.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Fauconnier, G. and Turner, M. 2002. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York, Basic Books.
- Fauconnier, G. and Turner, M. 2003. *Conceptual blending, form and meaning*. *Recherches en Communication*, No 19, 57—86.
<http://sites.uclouvain.be/rec/index.php/rec/article/view/5191/4921>
- Fromm, E. 1992. *Contemporary Hypnosis, Research*. The Guilford Press, NY.
- Gadamer, H-G. 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä*. Suom. I. Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Getz, I. & Lubart, T. (1999). The emotional resonance model of creativity. Theoretical and practical extensions. Teoksessa S. Russ (ed.), *Affect, creative experience and psychological adjustment*. Philadelphia: Brunner/Mazel, 41—56.

- Giorgi, A. 2007. Introduction. Teoksessa A. Giorgi (toim.) *Phenomenology and Psychological Research*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Harper, Graeme 2013. Creative Writing Habitats. Teoksessa Diane Donnelly & Graeme Harper (ed.), *New Writing Viewpoints: Key Issues in Creative Writing*, 48–60. Bristol, Tonawanda, North York: Multilingual Matters.
- Harper, Graeme. 2010. *Creative Habitats and the Creative Domain*. *New Writing*, 7:1, 1—4, DOI: 10.1080/14790721003638661
- Harper, Graeme. 2014. *Future for Creative Writing*. Wiley & Sons, Ltd. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=1653574>. Created from jyvaskyla-ebooks on 2017-04-12 07:35:11.
- Hayano, D. M. 1979. Auto-ethnography: Paradigms, problems, and prospects. *Human Organization* 38 (2), 113–120.
- Husserl, E. 1995. Fenomenologian idea. Viisi luentoa. Suom. J. Himanka, J. Hämäläinen & H. Sivenius. Helsinki: Loki-kirjat.
- Jung, C. G. & Gerhard, A. 1971. *Psychological Types*. Princeton University Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/reader.action?docID=1573483>
- Karjula, E. 2015. *Subjunkttiivinen tila kirjoittajaryhmässä*. *Scriptum, Creative Writing Research Journal* vol 2, 1/2015, 136—171.
- Karjula, E. 2016. Ethnographies of creative writing. Teoksessa G. Harper (ed.) *Explorings creative writing: Voices from the great writing international creative writing conference*, 7—20. Cambridge scholars publishing. <http://www.cambridgescholars.com/download/sample/63157>
- Kaufmann, G. & Vosburg, S. K. 2002. *The Effects of Mood on Early and Late Idea Production*, *Creativity Research Journal*, 14:3—4, 317-330, DOI: 10.1207/S15326934CRJ1434_3
- Kroll, J. & Harper, G. 2013. *Research methods in creative writing*. Palgrave Macmillan
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26—43.

- Lubart, T. 2009. In search of the writer's creative process. Teoksessa S. B. Kaufman & J. C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*, 149—165. Cambridge university press
- Lubart, T. I. & Mouchiroud, C. 2003. Creativity: a Source of Difficulty in Problem Solving. Teoksessa J. E. Davidson & R. J. Sternberg (ed.) *The Psychology of Problem Solving*, 127—148. Cambridge University Press.
- Luce-Kapler, Rebecca. 2004. *Writing with, through, and beyond the text: an ecology of language*. Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum.
- MacRobert, M. 2013. Modelling the creative writing process. Teoksessa J. Kroll & G. Harper (ed.) *Research methods in creative writing*. Palgrave MacMillan.
- Mienczakowski, J. 2002. Ethnodrama: Performed Research – Limitation and Potential. Teoksessa P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (ed.) *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London, 468—476.
- Muncey, T. 2010. *Creating autoethnographies*. Bangalore, India: Glyph International.
- Murphy, E. & Dingwall, R. 2002. The Ethics of Ethnography. Teoksessa P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (ed.) *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London, 339—351.
- Neumann, M. 1996. Collecting ourselves at the end of the century. Teoksessa C. Ellis & A.P. Bochner (ed.) *Composing Ethnography: Alternative Forms of Qualitative Writing*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 172—198.
- Perry, S. K. 2009. Writing in flow. Teoksessa S. B. Kaufman & J. C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*, 213—224. Cambridge university press
- Plummer, K. 2002. The Call of Life Stories in Ethnographic Research. Teoksessa P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (ed.) *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London, 395—407.
- Reed-Danahay, D. 1997. *Auto/Ethnography: Rewriting the self and the social*. Oxford: Berg.
- Reed-Danahay, D. 2002. Autobiography, Intimacy and Etnography. Teoksessa P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (ed.) *Handbook of ethnography*. SAGE Publications: London, 407—426.
- Runco, M.A. 2009. Writing as an interactions with ideas. Teoksessa S.B. Kaufman & J.C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*. Cambridge University Press, 180—195.

- Russ, S.W. & Schafer, E.D. 2006. Affect in Fantasy Play, Emotion in Memories, and Divergent Thinking. *Creativity Research Journal*, 18:3, 347—354, DOI: 10.1207/s15326934crj1803_9
- Russ, S.W. 2001. Primary-Process Thinking and Creativity: Affect and Cognition, *Creativity Research Journal*, 13:1, 27—35, DOI: 10.1207/S15326934CRJ1301_4
- Russ, S.W. 2009. Pretend play, emotional processes, and developing narratives. Teoksessa S.B. Kaufman & J.C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*, 247—263. Cambridge university press
- Schechner, Richard. 1995. *The Future of Ritual: Writings on Culture and Performance*. London: Routledge. eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost
- Sexton, J.D. & Pennebaker, J.W. 2009. The healing powers of expressive writing. Teoksessa S. B. Kaufman & J. C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*, 264—273. Cambridge university press
- Sharples, Michael. 1998. *How We Write: Writing as Creative Design*. London, GBR: Routledge.
- Spry, T. 2001. *Performing autoethnography: An embodied methodological praxis*. *Qualitative Inquiry* 7 (6), 706—732.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Turner, V. 1992. *The Anthropology of Performance*. New York: PAJ Publications.
- Ward, T. B. & Lawson, E. T. 2009. Creative cognition in science fiction and fantasy writing. Teoksessa S. B. Kaufman & J. C. Kaufman (ed.) *The psychology of creative writing*. Cambridge University Press, 196—209.
- Whish-Wilson, David. 2009. “Trance, Text, and the Creative State”. *Creative Writing: Teaching Theory and Practice*, Vol. 1, No. 1 (March 2009), 85—99.
- Winnicott, D.W. [1971] 1997. *Playing and reality*. London: Routledge